
HIA-RAPORTTI

TYÖNUMERO: 20602995

**PITKÄLÄNVUOREN TUULIVOIMAHANKKEEN VAIKUTUKSET PETÄJÄVEDEN
VANHAN KIRKON MAAILMANPERINTÖARVOIHIN**

18.1.2022 / tarkistus 29.9.2022
SWECO INFRA & RAIL OY
TURKU

Sisältö

1	JOHDANTO	4
2	PETÄJÄVEDEN VANHA KIRKKO MAAILMANPERINTÖKOHTENA	9
2.1	Petäjaveden vanhan kirkon historiaa	9
2.1.1	Petäjaveden vanha kirkko kartoilla	12
2.2	Petäjaveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot.....	16
2.2.1	Kohteen kuvaus – Petäjävesi Old Church.....	18
2.2.2	Outstanding Universal Value (OUV)	18
2.2.3	Eheys – Integrity.....	19
2.2.4	Autenttisuus – Authenticity	19
2.2.5	Protection and management requirements	20
2.2.6	Suoja-alue.....	20
2.3	Hoitosuunnitelma – Petäjaveden vanha kirkko ja sen suoja-alue 2016.....	22
2.3.1	Vanhan kirkon visio	23
2.4	Petäjaveden vanha kirkko maisemassa	24
2.4.1	Maisemamaakunta ja maisemaseutu	24
2.4.2	Maisemarakenne ja maisemakuva.....	25
2.4.3	Maiseman erityispiirteet vanhan kirkon seudulla.....	30
2.4.4	Maiseman muutokset vanhan kirkon seudulla	44
2.5	Muut arvokohteet kirkon seudulla ja lähiympäristössä	57
2.5.1	Arkeologiset kohteet	57
2.5.2	Rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteet	58
2.5.3	Kulttuurimaiseman arvokohteet	70
2.5.4	Perinnebiotoopit	72
2.6	Petäjaveden vanha kirkko ja kirkkoympäristö voimassa olevissa kaavoissa.....	74
2.6.1	Maakuntakaava.....	74
2.6.2	Yleiskaava	75
2.6.3	Asemakaava	77
3	PITKÄLÄNVUOREN TUULIVOIMAPUISTO	79

3.1	Hankkeen tavoitteet ja kuvaus	79
3.2	Hankealueen lähituntumassa sijaitsevat maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueet ja -kohteet.....	81
4	HERITAGE IMPACT ASSESSMENT (HIA) – PETÄJÄVEDEN VANHA KIRKKO	83
4.1	Metodi ja sen soveltaminen	83
4.1.1	Ohjausryhmän kokoukset ja palaute.....	83
4.1.2	Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa.....	87
4.1.3	Valokuvasovitteet	89
4.1.4	Näkyvyysalueanalyysi.....	93
4.1.5	Ääni ja melu.....	96
4.1.6	Arviointikehikko	97
4.2	Petäjäveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot ja attribuutit	99
4.2.1	Attribuutit	100
4.2.2	Petäjäveden vanha kirkko esimerkkinä pohjoisen Euroopan puukirkkorakentamisperinteestä ..	101
4.2.3	Kirkon lähimaisema – kirkko ja hautausmaa, viljelyalueet ja järvimaisema	103
4.2.4	Kirkkoa ympäröivä kaukomaisema	106
4.3	Uhkatekijät	107
4.3.1	Maa- ja maankäytön perintökohteen kuvauksessa huomioituiden uhkatekijät.....	107
4.3.2	Hoitosuunnitelmassa huomioituiden uhkatekijät.....	107
4.3.3	Metsäalueisiin kohdistuvat maisemalliset ja kaavoitukselliset uhkatekijät.....	108
4.4	Kirkkoympäristön tulevat, tiedossa olevat muutokset.....	111
4.4.1	Petäjäveden vanhan kirkon opastuskeskus.....	111
4.5	Tuulivoimahankkeen vaikutukset Petäjäveden vanhan kirkon yleismaailmallisiin arvoihin	116
4.5.1	Vaikutukset vanhan kirkon erityisiin yleismaailmallisiin arvoihin	116
4.5.2	Vaikutukset maisemaan	116
4.5.3	Vaikutukset näkymiin	119
4.5.4	Vaikutukset äänimaisemaan	134
4.5.5	Vaikutukset vanhan kirkon tunnelmaan	136
4.5.6	Yhteenvetotaulukko	140

4.6	Ehdotuksia negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi	145
4.6.1	Suoja-alueen määrittely ja rajaus.....	145
4.6.2	Kaukomaisemaan kohdistuvien vaikutusten hallinta.....	147
4.6.3	Näkymien säilyttäminen ja tärkeimpien näkymien määrittely	147
4.6.4	Kirkkoa ympäröivien viheralueiden hoito	148
4.6.5	Metsäalueilla tapahtuvien muutosten hallinta	149
4.6.6	Pitkälänvuorelle suunnitellun tuulivoimapuiston rajaus ja laajuus.....	151
4.6.7	Tuulivoima uusiutuvana energiamuotona ja sen suhde maailmanperintöarvoihin	152
5	LÄHTEET	153

Petäjäveden vanha kirkko valtatieltä 23 avautuvassa maisemassa.

1 JOHDANTO

Petäjäveden vanha kirkko sijaitsee Keski-Suomessa Petäjäveden kunnassa. Kirkko on rakennettu vuosina 1763–1765 kirkonrakentajamestari Jaakko Klemetinpoika Leppäsen johdolla. Petäjäveden vanha kirkko on määritelty Unescon maailmanperintökohteeksi (nro 584) vuonna 1994. Petäjäveden vanha kirkko kuuluu myös valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY) edustavaan aluekokonaisuuteen *Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen*.

Petäjäveden kuntaan Pitkälänvuoren alueelle on suunnitteilla Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto. Alueelle on alustavasti suunniteltu toteutettavaksi kaikkiaan 11 tuulivoimalaa, joiden napakorkeus on noin 170 metriä ja kokonaiskorkeus enintään 270 metriä. Tuulivoimapuiston hankealueen pinta-ala on noin 1 200 hehtaaria. Tuulivoimapuisto sijoittuu Petäjäveden keskustaajaman länsipuolelle Huttulantien (valtatie 23) varrelle, lähimmillään noin 4,3 km etäisyydelle Petäjäveden vanhasta kirkosta.

HIA-arviointi on osa tuulivoimahankkeeseen liittyvää ympäristövaikutusten arviointia (YVA). HIA-arvioinnissa pohditaan Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston rakentamisen mahdollisesti aiheuttamaa uhkaa Petäjäveden vanhan kirkon maailmanperintöarvolle.

- Mikä tämä uhka tai haitta voisi olla?

Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston lähimmät tuulivoimalat sijaitsevat noin 4,3 km päässä Petäjäveden vanhasta kirkosta. Tuulivoimapuiston aiheuttama mahdollinen haitta on ennen muuta visuaalinen. Voimalat ovat suurikokoisia ja ne voivat etäisyydestä huolimatta näkyä kirkolle sekä kirkon

lähialueille lännen suuntaan avautuvissa näkymissä. Muuta suoranaista uhkaa tai vaikutusta tuulivoimaloista ei etäisyys huomioiden todennäköisesti aiheudu. Visuaalisten vaikutusten ohella arvioinnissa on huomioitu myös muita mahdollisia haittoja, kuten vaikutuksia äänimaisemaan.

Arvioinnissa pohditaan vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

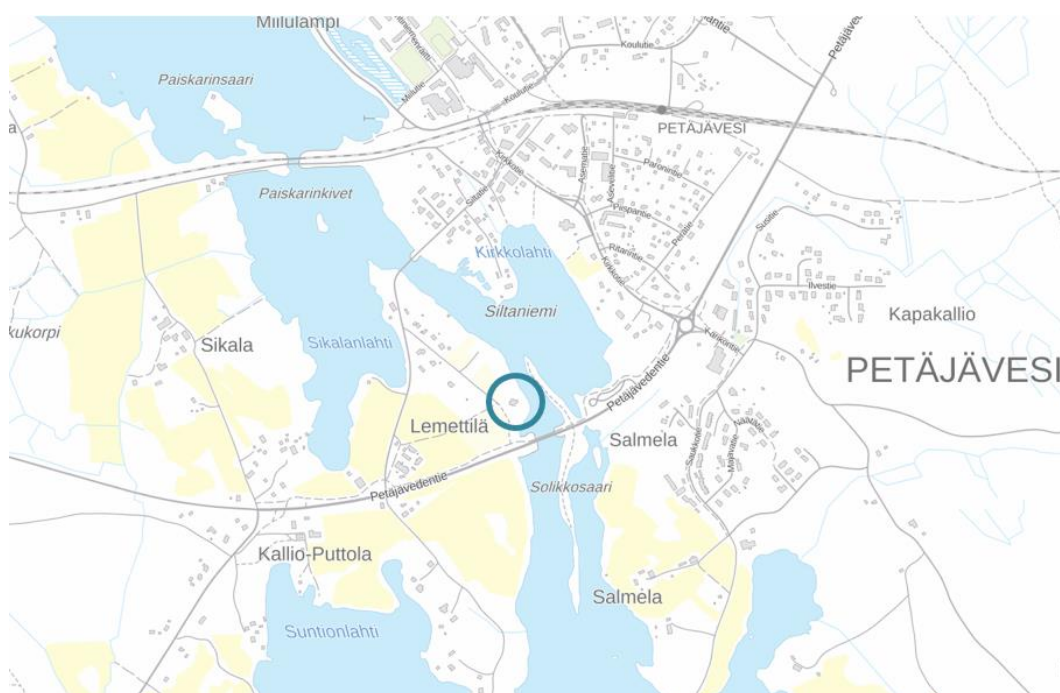
- Hahmottuuko tuulivoimapuisto kirkolla tai kirkkoa ympäröivässä maisemassa visuaalisena häirtana?
- Mikä tuulivoimaloiden näkymisessä itse asiassa on häirta?
 - Se, että maisemaan ilmestyy jotain sellaista, mitä siellä ei aiemmin ole ollut (jolloin näkymä muuttuu)?
 - Se, että tämä uusi elementti on hyvin nykyaikainen (jolloin vaikutelma jostain pysähtyneestä ja ikivanhasta hajoaa)?
 - Se, että muutos on niin suuri, että kirkon asema suhteessa maisemaan muuttuu (jolloin kirkon aseman heikentyminen maisemassa erottuvana arvorakennuksena voisi pienentää sen arvoa kaiken kaikkiaan)?
 - Se, että kirkon ja sitä ympäröivän maiseman historiallinen yhteys hämärtyy tai katkeaa (jolloin tuulivoimalat muodostavat kirkon seudun miljöössä kirkon arvoa ja maisemallista merkitystä heikentävän ristiriidan)?
- Onko tuulivoimapuiston aiheuttaman visuaalisen häirtan kokemusta, kokemuksen laatua tai määrää mahdollista arvioida?

HIA-arvioinnin ovat laatineet arkkitehti, TkT Kaisa Mäkinieni Sweco Infra & Rail Oy:stä sekä professori Olli-Paavo Koponen Tampereen teknillisestä yliopistosta.

HIA-raportti on valmistunut 18.1.2022. Se on ollut nähtävillä Pitkälänvuoren tuulivoimahankkeen ympäristövaikutusten arviointiselostuksen liitteenä (Liite 7) 7.3. – 6.5.2022. Selostukseen on tehty pieni tarkistus 29.9.2022, koskien vanhan kirkon opastuskeskuksen toteuttamisen vaikutuksia kirkolle saapumisen suuntaan.

Petäjäveden vanhan kirkon sijainti Suomessa. (Kartta Icomos World Heritage List, Petäjävesi Old Church).

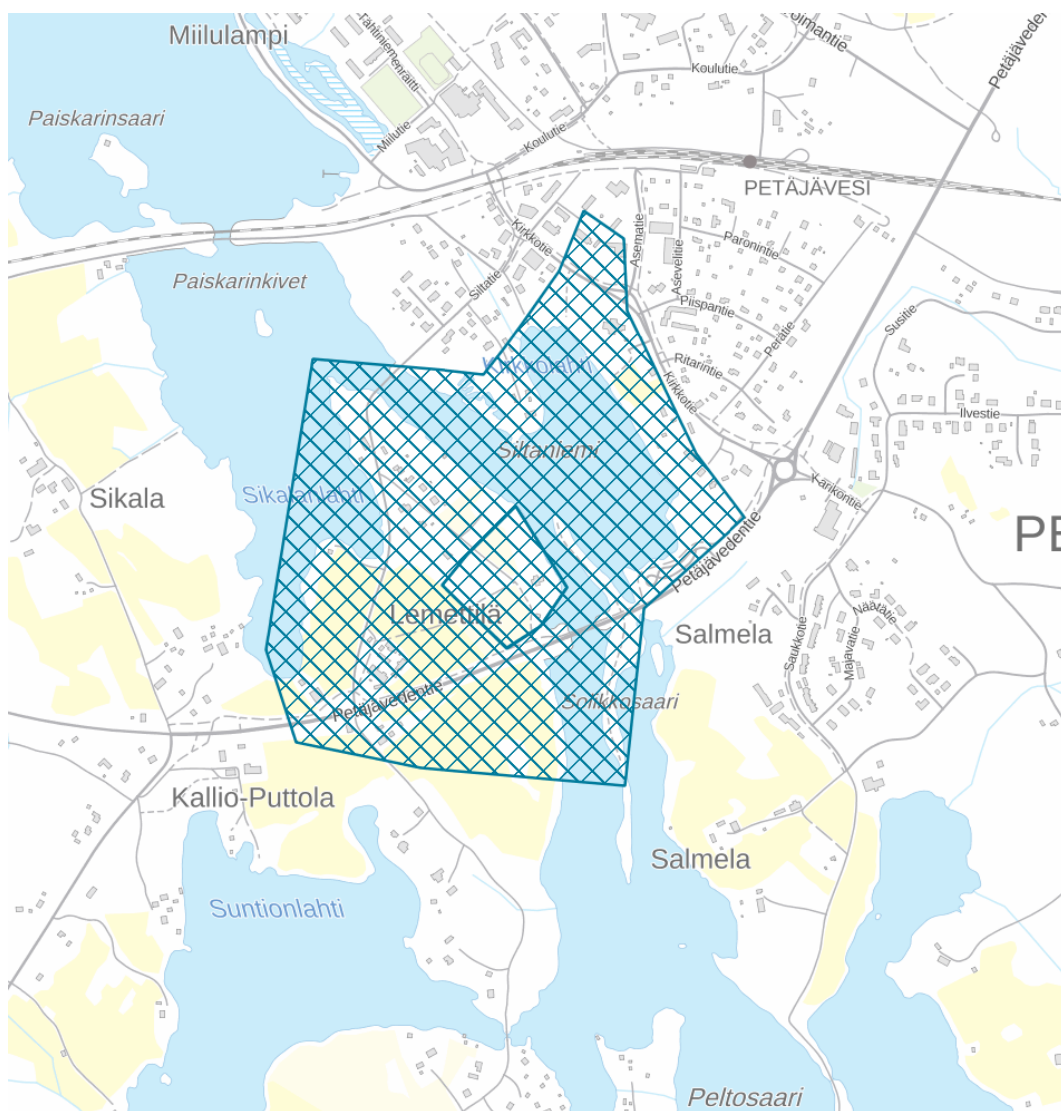
Petäjäveden vanhan kirkon sijainti. (Kartta MML Paikkatietoikkuna).

Petäjäveden vanha kirkko on valittu Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 1994. Kirkko on maailmanperintökohde nro 584. Kuva maaliskuulta 2021.

Petäjäveden vanhaa kirkkoa ympäröi hautausmaa. Kuva syyskuulta 2021.

Petäjäveden vanha kirkko ja suoja-alue. (Kartta Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna).

2 PETÄJÄVEDEN VANHA KIRKKO MAAILMANPERINTÖKOHTENA

2.1 Petäjäveden vanhan kirkon historiaa

Petäjäveden seudulla oli aikanaan pääasiassa erämaata ja paikoin harvaa asutusta. Keskiajan lopulla Petäjäveden seutu kuului hämäläisten eränkävintäalueisiin. Pysyvä asutus alkoi levittäytyä Keski-Suomeen Hämeestä käsin 1400-luvun lopulla. Ensimmäisiä asuttuja seutuja olivat Jämsän pitäjän alueella Jämsänkosken, Koskenpään, Petäjäveden, Korpilahden ja Muuramen kylät. Savolaisen asutuksen laajeneminen idästä 1550–1560-luvuilla lisäsi talojen määrää 1600-luvun vaihteessa. Petäjäveden kylän ensimmäisiä taloja olivat mm. vuonna 1611 perustetut Kirrin ja Puttolan talot. Puttolan tilasta lohkottiin vuonna 1751 Lemetilän tila.

Uudisasutus hakeutui alkuun järvien ja jokien rannoille laskeville hiesu- ja hietasavikoille ja mäkien lämpimille rinteille. Järvet ja joet olivat myös tärkeitä kulkuväylinä ja kalavesinä, joten yhteys vesistöihin oli asutuksen sijoittumisen kannalta ratkaiseva tekijä. Talot olivat vauraita talonpoikaistiloja.¹

Nykyinen Petäjäveden vanha kirkko tunnettiin vielä 1800-luvulla nimellä Kuivasmäen kirkko. Jämsän emäseurakuntaan kuuluva Kuivasmäen rukoushuonekunta perustettiin vuonna 1728. Kuivasmäen talonpojat rakensivat 1720-luvulla vaatimattoman saarnahuoneen. Se osoittautui kuitenkin pian ahtaaksi ja se huomattiin myös kehnosti rakennetuksi. Seurakunnalle rakennettiin uusi kirkko vuosina 1763–1764. Kirkko rakennettiin vanhan saarnahuoneen paikalle Lemetilän tilan maille, ja maakaupassa Lemetilä sai seurakunnalta vastineeksi viljelysmaata Olkkolan alueelta. Kirkon rakentamista johti Laukaassa pitäjänpuuseppänä toiminut rakennusmestari Jaakko Klemetinpoika Leppänen. Kirkon kiinteä sisustus – lehtereiden kaiteet, penkit, kuoriaitus ja saarnatuoli – sekä ikkunat ja holvien koristelu tehtiin todennäköisesti vuosina 1764–1765.

Aluksi kirkon kellotornina toimi 1720-luvulla rakennettu tapuli. Se korvattiin vuonna 1748 rakennetulla uudella tapulilla, johon kello oli hankittu jo vuonna 1745. Kirkon länsipuolelle rakennettiin vuonna 1821 uusi kellotorni, joka yhdistettiin kirkkoon katetulla lautarakenteisella käytävällä. Kellotapulin rakentamisesta vastasi isänsä ja isoisänsä ammatissa jatkanut Erkki Jaakonpoika Leppänen. Tapulin rakentamisen yhteydessä käynti kirkkoon muutettiin tapahtuvaksi tapulin kautta. Vanha koristeellinen pääsisäänkäyntiovi runkokuoneen eteläisessä ristivarressa jäi satunnaiseen käyttöön.

Vuoden 1821 muutostöiden yhteydessä kirkon ikkunat muutettiin suorakaiteen muotoisiksi ja niitä suurennettiin. Osa vanhoista ikkunoista siirrettiin yhdyskäytävän ikkunoiksi. Pohjoisesta ristivarresta salvotulla väliseinällä erotettu sakaristo korvattiin itäisen ristivarren jatkeeksi rakennetulla uudella sakaristolla. Kuoriaita purettiin ja saarnatuoli siirrettiin kuorin pohjoisseinälle. Pohjoinen ristivarsi avattiin kirkkosaliin, lehterille ristivarren länsireunaa kulkeneet portaat purettiin ja uudet rakennettiin ristivarren pohjoispäähän. Samalla lehterin kaiteessa ollut portaan aukko peitettiin. Alttarin molemmin puolin avattiin uudet oviaukot sakaristoon. Työt tehtiin Erkki Jaakonpoika Leppäsen johdolla.

¹ Koski 2016, 15, 204; *Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen*.

Vanha kirkko kävi 1800-luvun kuluessa pieneksi. Petäjävedelle valmistui uusi kirkko, nykyinen ”keltainen” kirkko, vuonna 1879. Uusi kirkko rakennettiin Kirkkolahden koillispuolelle, rautatien ja aseman yhteyteen kasvavan kylän laidalle. Petäjäveden uuden kirkon suunnitteli arkkitehti August Boman, rakennusmestarina toimi Jaakko Kuorikoski. Uuteen kirkkoon ei rakennettu kellotapulia ja hautausmaata, seurakunta käytti edelleen vanhemman kirkon tapulia ja hautausmaata.

Uuden kirkon valmistumisen myötä vanha kirkko jäi pois käytöstä ja se oli pitkään autiona. Kirkkoa korjattiin ensimmäisen kerran seurakunnan 200-vuotisjuhliin vuonna 1928. Vanhan kirkon määrätietoinen hoito ja korjaaminen rakennusmuistomerkkinä alkoi 1950-luvun lopulla.

Vanhan kirkon hautausmaahan on haudattu vuosien 1729–2009 välisenä aikana noin 9400 vainajaa. Alueen pienuudesta johtuen hautapaikat on käytetty useampaan kertaan. Vanhan kirkon hautausmaan käyttö väheni 1930-luvulla, kun nykyinen Olkkolan hautausmaa perustettiin vanhan kirkon pohjoispuolelle noin kilometrin päähän. Hautausmaalla haudataan edelleen sukuhautoihin.

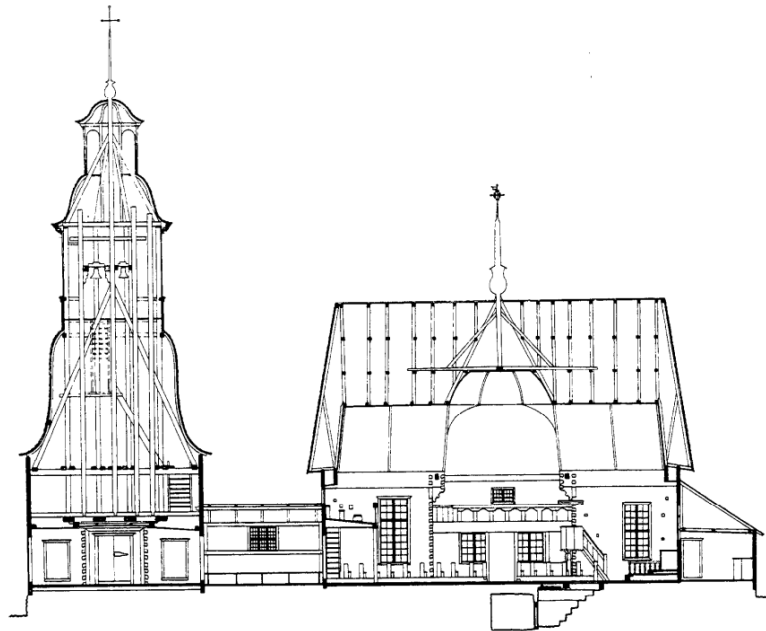
Petäjäveden vanha kirkko on pohjoismaisen puurakentamistaidon ja -perinteen korkeatasoinen ja hyvin säilynyt esimerkki. Kirkossa yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla kansanomaisen puurakennustaito ja hirsisalvostekniikka sekä yleiseurooppalaiset kirkkoarkkitehtuurin tyylipiirteet. Tasavartisen ristikirkon hirsiseinät ovat laudoittamattomat. Kirkko on katettu jyrkällä, ristivarsien päistä aumatulla vesikatolla. Kirkkoon kuljetaan tapulin pohjakerroksen kautta, sisätila on ristinmuotoinen ja sakarat kapenevat barokin suosiman valeperspektiivin tapaan ulospäin. Keskellä olevan kellojen nostoaukon kohdalla on säteittäisten lautojen muodostama siniseksi maalattu ympyräkuvio.

Taidehistorian professori Lars Petterssonin mukaan kirkon ristikirkon pohjakaava perustuu renessanssin bysanttilaisperäisiin keskeiskirkkoihin kuten myös särmikkäät holvit ja 8-kulmainen kupoli. Sen sijaan kattorakenne, kattotuolit ja jyrkät paanukatot ovat goottilaista, keskiaikaista mallia. Kirkon sisustus on renessanssin muotokieltä ja tapuli renessanssin ja myöhäiskustavilaisuuden yhdistelmä. Petterssonin mukaan Petäjäveden vanha kirkko on Suomen puisten ristikirkkojen parhaiten säilynyt ja tyylipuhtain muistomerkki.

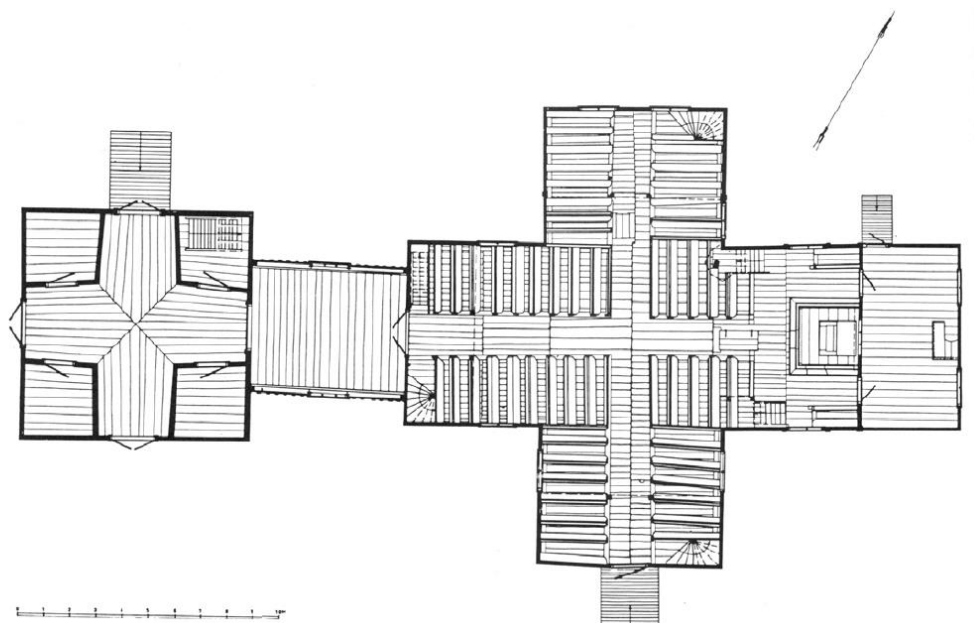
Kirkko on autenttinen ja eheä. Kirkon, tapulin ja niitä yhdistävän välikäytävän lähes kaikki kantavat rakenteet ovat alkuperäisiä sisä- ja ulkoseiniä myöten. Kirkkorakennusta ei ole vuorattu ulko- eikä sisäpuolelta, lukuun ottamatta vuonna 1821 rakennetun sakariston eteläseinää, jonka ravistunut hirsiseinä suojattiin laudoituksella vuonna 1987. Sisätila on säilynyt lähes muuttumattomana 1820-luvulla tehtyjen muutosten jälkeisessä asussaan. Kirkon jääminen pois aktiivikäytöstä on jättänyt sen vaille kaikkia uudistuksia ja tekniikkaa: sinne ei ole koskaan asennettu mm. sähkö- tai lämmityslaitteita. Kirkon pitkäaikainen käyttö on kuluttanut lattialaudat ja penkkien pinnat silkinsileiksi. Puun hopeasävyiset pinnat antavat kirkon sisätilalle ajan myötä tulleen jalon pinnan.

Petäjäveden vanha kirkko on nykyään tunnettu matkailunähtävyys. Kirkko on ollut vuodesta 1994 lähtien Unescon maailmanperintökohde. Kirkkorakennusta käytetään edelleen kirkollisiin toimiin.²

² Koski 2016, 206; *Hoitosuunnitelma, Petäjäveden vanha kirkko ja sen suoja-alue* 2016, 9-11.

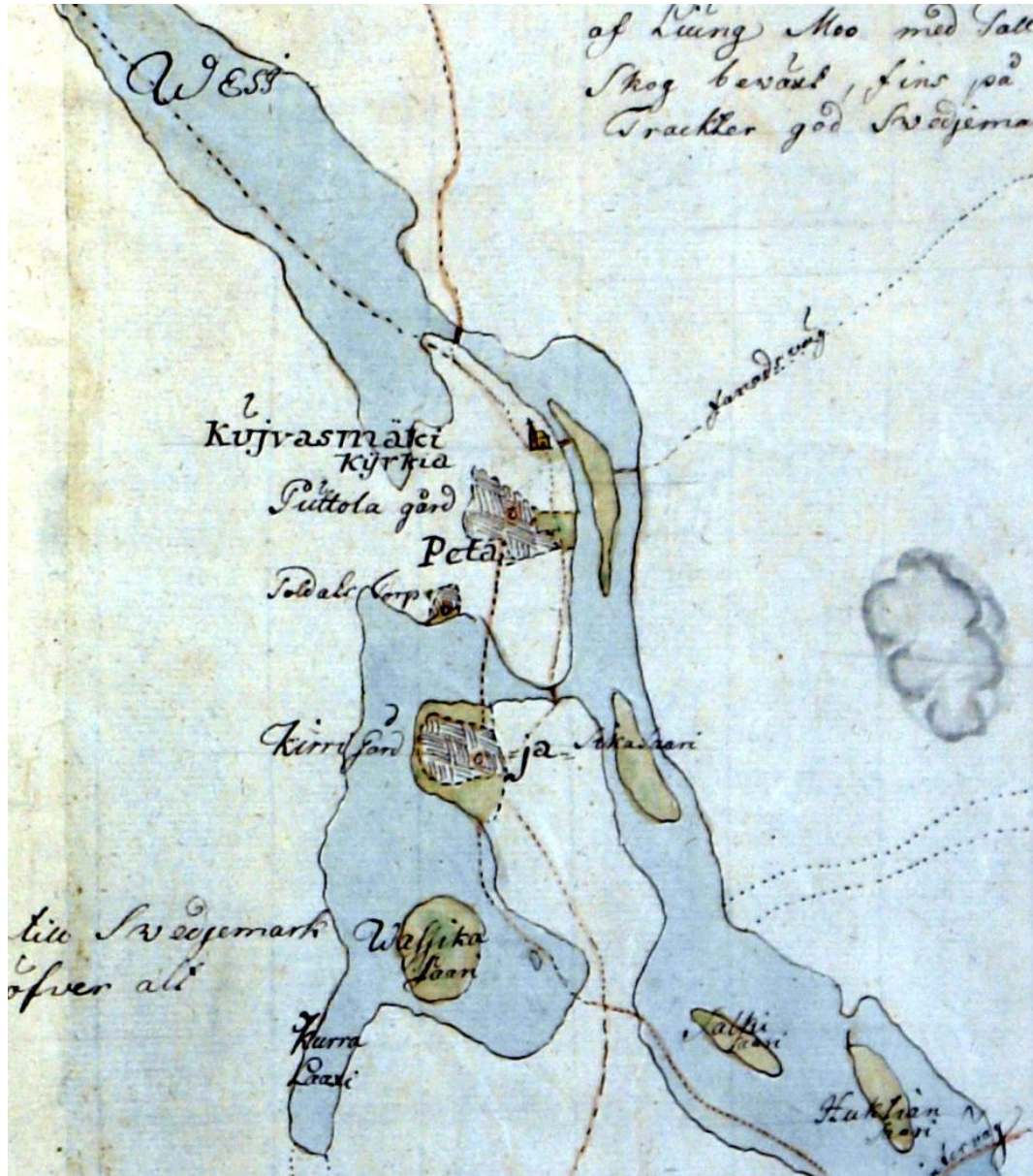

Petäjäveden vanha kirkko, leikkaus. (Kuva Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church, Advisory Body Evaluation (ICOMOS) 1994).

Tapulin, läpikäytävän ja kirkon pohjapiirustus. (Kuva Hoitosuunnitelma, Petäjäveden vanha kirkko ja sen suoja-alue 1996).

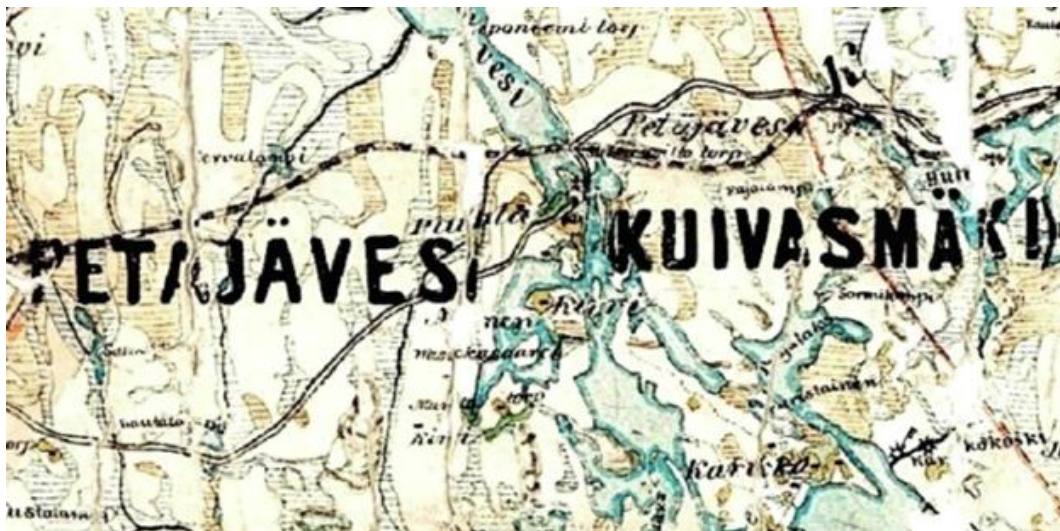
2.1.1 Petäjaveden vanha kirkko kartoilla

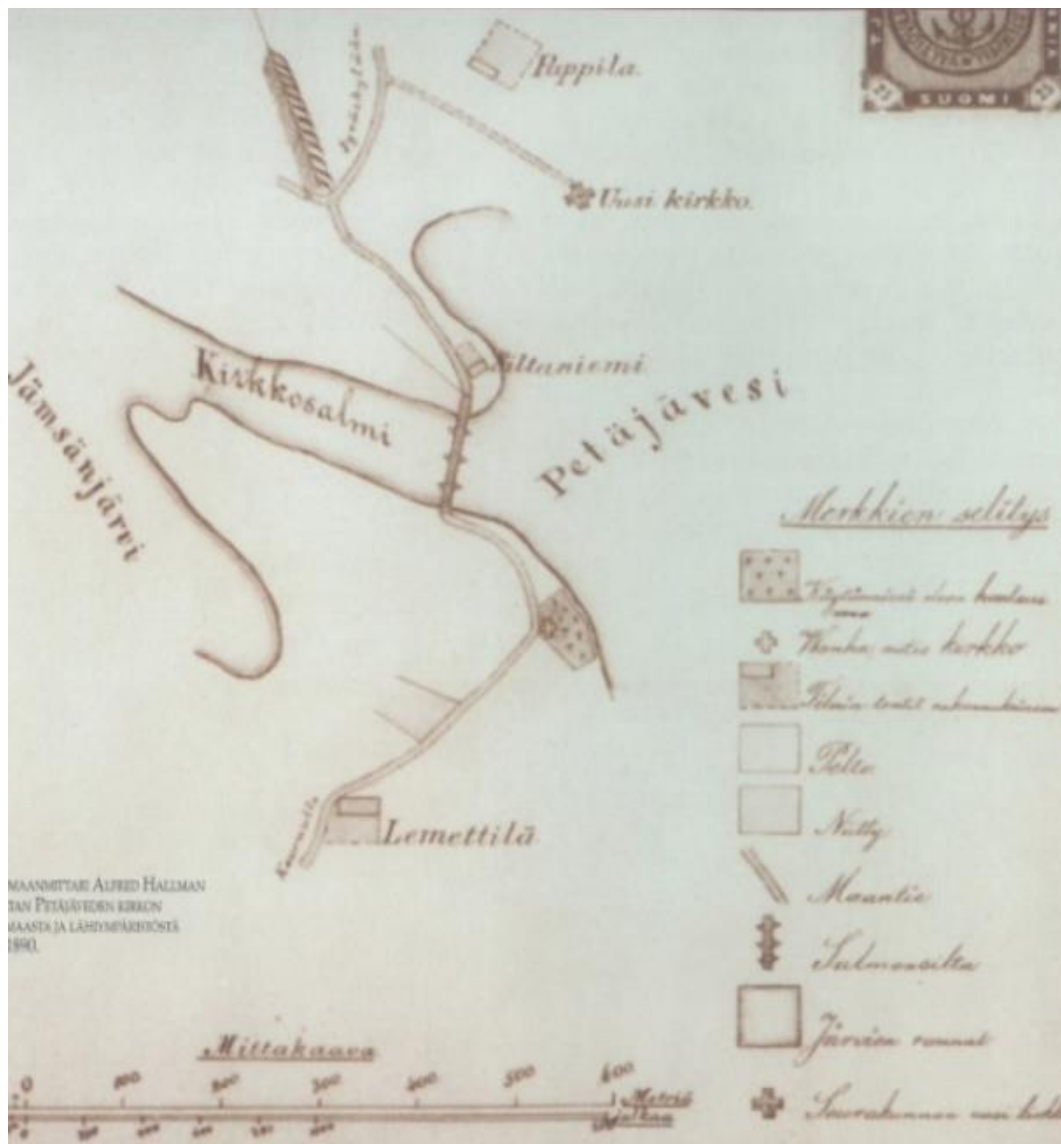
Petäjäveden (Kuivasmäen) kirkon seutu Olof Borgströmin vuonna 1752 laatiman pitäjänkartan mukaan. Kartalla näkyy Kuivasmäen kirkko (Kujvasmäki Kyrkia), joka lienee paikalle 1720-luvulla rakennettu saarnahuone. Nykyinen Petäjäveden vanha kirkko rakennettiin saarnahuoneen paikalle vuosina 1763–1764. Kirkon lähistöllä sijaitsevat Puttolan ja Kirrin talot (Puttola gård ja Kirri gård) peltoalueineen. Niiden välissä on sotilastorppa (Soldats Torpa). Kirkolta näyttäisi johtavan silta Solikkosaareen ja edelleen saaresta järven itärannalle. Kirkolta kulkee tie pohjoiseen niemen pohjoiskärkeen, mistä johtaa silta järven itärannalle nykyisen Siltatien tienoilla. Kirkolta kohti etelää johtava tie kulkee niemen itärannan tuntumassa. (Kuva University of Jyväskylä, JYX Digital Repository).

Laukaan kihlakuntaa vuonna 1850 kuvaavalla kartalla näkyvät Kuivasmäen kirkko sekä Keuruun suunnasta Lautalampiin välistä kirkolle ja edelleen itää kohti Huhtian ohi johtava maantie. Kartalla näkyvän tien linjaus noudattaa pääpiirteissään nykyisten Urriantien, Kelantien ja Petäjävendentien linjauksia. Petäjävendentietä on myöhemmin tien parantamisen yhteydessä huomattavasti oikaistu. (Kartta Timo Meriluoto/Kihlakunnankartat/Laukaan kihlakunta 1850).

Kirkko Laukaan kihlakuntaa vuonna 1880 kuvaavalla kartalla. Vanha maantie näyttäisi kulkevan kirkon ohitse ja edelleen Siltaniemen kautta pohjoiseen. Rautatien pohjoispuolella vanha tie on mahdollisesti noudattanut nykyisten Koulutien, Kettulantien ja Halkokankaantien linjauksia. (Kuva Timo Meriluoto/Maakuntakartat/Kihlakunnankartat/Laukaan kihlakunta 1880).

Tie Keuruulta Petäjävedelle on 1890-luvulla kulkenut Lemettilän pihapiirin ohitse Petäjäveden vanhalle kirkolle ja siitä edelleen Kirkkosalmen ylitse Siltaniemen kautta Jyväskylään johtavalle maantielle, pappilaan ja uudelle kirkolle. (Kuva Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011 / Kansallisarkisto).

2.2 Petäjaveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot

Suomessa on tällä hetkellä seitsemän Unescon maailmanperintökohdetta, joista kuusi kulttuuri-kohdetta ja yksi luontokohde. Jokainen Suomen kohteista edustaa yleismaailmallisesti erityisen arvokasta kulttuuri- tai luonnonperintöä.³ Petäjaveden vanha kirkko on valittu maailmanperintökohdeeksi vuonna 1994 kolmantena Suomen kohteista.

Unescon yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta on hyväksytty Unescon yleiskokouksen 17. istunnossa Pariisissa vuonna 1972. Maailmanperintösopimuksen tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla tunnistaa, vaalia, säilyttää ja esitellä maailman keskeistä kulttuuri- ja luonnonperintöä. Maailmanperintö on koko ihmiskunnan yhteistä pääomaa, ja siten sen suojeleminen on kaikkien valtioiden asia. Suomi on ratifioinut sopimuksen vuonna 1987.⁴ Sopimuksen keskeinen osa on Unescon ylläpitämä maailmanperintöluettelo. Vuonna 2021 luettelossa on kaikkiaan 1121 maailmanperintökohdetta 167 maassa. Niistä valtaosa, 869 kohdetta, on kulttuuriperintökohteita, luontokohteita on 213 ja yhdistelmäkohteita 39.⁵

Maailmanperintöluetteloon ehdolla olevilta kohteilta edellytetään erityistä yleismaailmallista arvoa (Outstanding Universal Value, OUV). Kohteen tulee täyttää eheyden (integrity) ja autenttisuuden (authenticity) vaatimukset. Maailmanperintökohteen tulee olla eheä kokonaisuus. Sen tulee sisältää mahdollisimman kokonaisina ja koskemattomina kaikki ne elementit, jotka ovat välttämättömiä kohteen yleismaailmallisen arvon ilmaisemiseksi. Kulttuuriperintökohteelta edellytetään myös autenttisuutta sen omassa kulttuurillisessa kontekstissaan esimerkiksi muodon, materiaalien, funktion tai perinteen puolesta. Maailmanperintökohteella tulee myös olla pitkäaikainen muodollinen tai sopimusperusteinen suojeleminen niitä uhkia vastaan, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti sen arvoihin. Kohteella tulee olla selkeät rajat ja niitä ympäröivä suojavaikute. Kohdealueen hallinnoinnin tulee noudattaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja toiminnan kohdealueella tulee olla ekologisesti ja kulttuurillisesti kestävä. Kohteella tulee myös olla paikallisyhteisön tuki. Lisäksi kohteen tulee täyttää vähintään yksi maailmanperintökohteille asetetuista kymmenestä kriteeristä. Kulttuurikriteereitä on kuusi ja luontokriteereitä neljä.⁶

Petäjaveden vanha kirkko on hyväksytty maailmanperintökohteeksi ainutlaatuisena esimerkkinä pohjoiseurooppalaisesta puukirkkojen arkkitehtuuriperinteestä. Se on kriteerin IV mukaisesti merkittävää historiallista aikakautta edustava rakennustyyppi, arkkitehtoninen tai teknologinen kokonaisuus tai maisema. Vuosina 1763–1765 rakennettu kirkko edustaa luterilaista kirkkoarkkitehtuuria ja hirsirakentamistaidon pitkää perinnettä muotonsa, rakenteensa ja rakennusmateriaalien perusteella. Vanhan kirkon poikkeuksellista yleismaailmallista arvoa tukevat kohteeseen linkittyvät elementit, kuten aidattu hautausmaa ja kohteen suojavaikuteeseen kuuluva ympäröivä järvimaisema peltoineen. Kirkko on hyvin säilynyt, koska se poistettiin käytöstä uuden kirkon takia 1800-luvun lopulla eikä siihen ole tehty suuria muutoksia. Kirkko on nykyisin käytössä kesäkaudella ja sen ympärillä sijaitseva hautausmaa on yhä käytössä.⁷

³ *Maailmanperintökohteet Suomessa.*

⁴ *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset.*

⁵ *Unesco, World Heritage List.*

⁶ *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset.*

⁷ *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset; Maailmanperintökohteet Suomessa.*

Petäjäveden vanha kirkko vuonna 2021.

Saarnastuoli.

2.2.1 Kohteen kuvaus – Petäjävesi Old Church

Unescon maailmanperintöluettelossa esitetyn kohdekuvauksen mukaan:

“Petäjävesi Old Church, in central Finland, was built of logs between 1763 and 1765. This Lutheran country church is a typical example of an architectural tradition that is unique to eastern Scandinavia. It combines the Renaissance conception of a centrally planned church with older forms deriving from Gothic groin vaults.”⁸

Kirkon keskusholvi.

2.2.2 Outstanding Universal Value (OUV)

“Built for a small Lutheran parish in central Finland, Petäjävesi Old Church is located on a peninsula at Lake Solikkojärvi and is surrounded by an agricultural landscape with lakes and forests, typical of the region.

Construction of this wooden church was led by a local master builder, Jaakko Leppänen. The bell tower was added to the western part of the church in 1821 by the master’s grandson, Erkki Leppänen.

⁸ *Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.*

Petäjävesi Old Church is representative of the architectural tradition of wooden churches in northern Europe. The Old Church is a unique example of traditional log construction techniques applied by the local peasant population in northern coniferous forest areas. European architectural trends, which have influenced the external form and layout of the church, have been masterfully applied to traditional log construction.

The adaption of forms and techniques of varied provenance makes this church a multi-layered landmark and an outstanding example of Nordic church architecture. The church is built entirely of pine wood, worked in a constructive and economical manner.

The layout and interior of the church, with intricate perspectives, vaulting and a central cupola, combines the influences of Renaissance, Baroque and Gothic styles with the Finnish vernacular tradition of log construction. The steepness of the pitched roof recalls the Gothic tradition. The interior's hand-carved log surfaces with their silky patina and the silvery sheen on the seasoned walls lend the hall its unique atmosphere, which is further enhanced by the slightly irregular placement of the floor beams and pews. The distinctive features of the interior are the elaborately carved pulpit, pews, chandeliers, and galleries with balustrades, which are entirely the work of local craftsmen and artists.

In 1879, a new church was built on the other side of the strait and the Old Church went out of use. Repairs, restoration and conservation works started in the 1920s when the historical and architectural value of the Old Church was recognized. Today, the churchyard is still in use, while the church is used only in the summer.

Criterion (iv): Petäjävesi Old Church is an outstanding example of the architectural tradition of wooden churches in northern Europe.”⁹

2.2.3 Eheys – Integrity

“Petäjävesi Old Church includes all key elements necessary to express its Outstanding Universal Value, such as the graveyard surrounded by a fence and the nearby landscape setting, fields and lakeside. The integrity of the wider agricultural landscape was affected by the construction of a highway to the south of the church in the 1960s.

The buffer zone of Petäjävesi Old Church includes the entire agricultural landscape surrounding the church as well as the lakeside. Climate change might threaten the integrity of the property.”¹⁰

2.2.4 Autenttisuus – Authenticity

“In terms of form, construction and materials, Petäjävesi Old Church truthfully expresses the essence and spirit of the wooden church building traditions of northern Europe. The church is well preserved due to the fact that it was abandoned in the late 19th century, as the new parish church was built, and did not suffer from major alterations such as the installation of heating systems. The church is therefore used only during the summer season. Traditional techniques and materials have been used in previous and recent conservation works, and interventions have been kept to a

⁹ Unesco, *World Heritage List, Petäjävesi Old Church*.

¹⁰ Unesco, *World Heritage List, Petäjävesi Old Church*.

minimum in order to preserve the tangible values and the spirit of the church. The graveyard surrounding the church, which dates back to the 18th century, is still in use.”¹¹

2.2.5 Protection and management requirements

“The property and its buffer zone are legally protected under national legislation and are managed by a management board headed by the Petäjavesi Old Church Trust. The church is owned by the local parish. Long and short term operations are guided by a Management Plan.

Conservation works are carried out using traditional materials and craftsmanship. A specific forest has been designated to guarantee the supply of high-quality wood. The conservation philosophy is to do minimum intervention and only when necessary.

Climate change causing increasingly warm and humid autumns and winters, might threaten the property’s wooden constructions on a long term basis. As part of the overall management system, special attention is paid to documentation and follow-up of the alterations caused by weather conditions.

Fire safety measures have been taken by installing a fire alarm, a pump station, as well as an automatic extinguishing system.

Wear to the wooden floors, caused by increased numbers of visitors, has been addressed by the use of slippers during visits.”¹²

2.2.6 Suoja-alue

Maailmanperintökohteelta edellytetään, että kohdetta ympäröi riittävän kokoinen suoja-alue. Suoja-alue on varsinaista kohdetta ympäröivä alue, jonka tehtävänä on turvata maailmanperintökohteen arvojen säilyminen. Suoja-alue pitää yleensä sisällään kohteen välittömän lähiympäristön lisäksi tärkeimmät näkymät sekä alueet, jotka ovat toiminnallisesti tärkeitä kohteelle.¹³

Petäjaveden vanhan kirkon suoja-alue on vahvistettu keskustan osayleiskaavassa vuonna 2011 ja asemakaavatasolla Kirkkolahden asemakaavassa vuonna 2013. Suoja-alueen laajuus on 50,5 ha ja se pitää sisällään kirkon ympäristön maisemallisesti tärkeät alueet. Sekä voimassa olevan hoitosuunnitelman (2016) että uuden hoito- ja käyttösuunnitelman (luonnos 2021, ei vielä hyväksytty) mukaan suoja-alue on riittävän laaja turvaamaan kirkon lähimaiseman säilymisen.¹⁴

Uuden, ei vielä hyväksytyt hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan:

”Sen (kirkon) ympärillä olevalla suoja-alueella turvataan kirkon lähimaiseman säilyminen. Alueen sydämen muodostavat vanha kirkko tapuleineen ja kirkkotarhoineen, kirkon viereiset lammaslaitumet sekä Lemettilän maatilan rakennusryhmä peltoineen. Vanhan kirkon maiseman olennainen piirre on sen sijainti tummavetisen Jämsänveden rannalla.”¹⁵

¹¹ Unesco, World Heritage List, Petäjavesi Old Church.

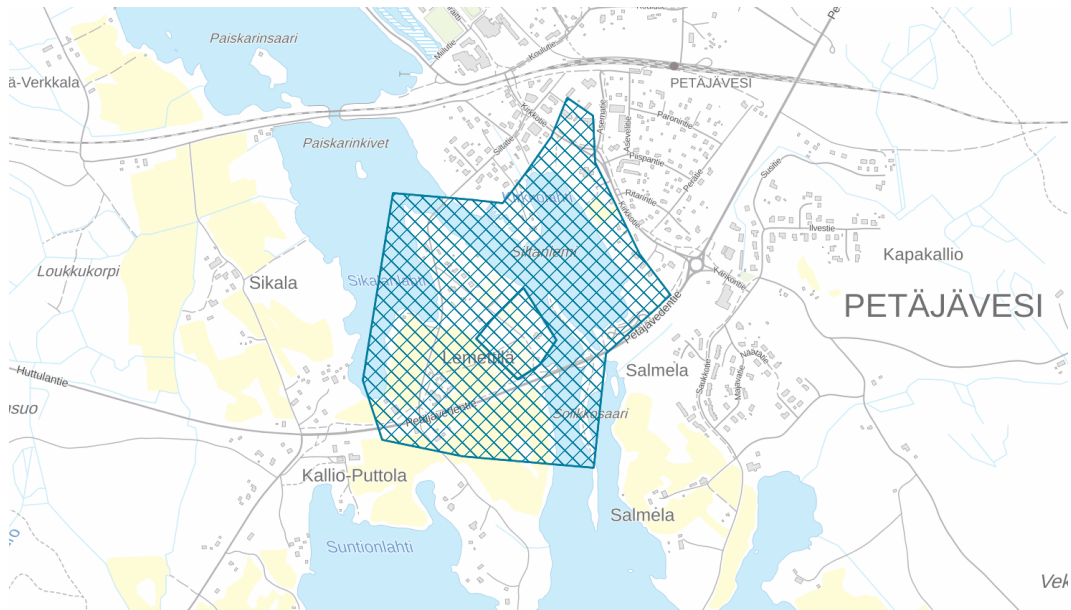
¹² Unesco, World Heritage List, Petäjavesi Old Church.

¹³ Hoitosuunnitelma 1996, 12.

¹⁴ Hoitosuunnitelma 1996, 12; Petäjaveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021–2026 2021, 13.

¹⁵ Petäjaveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021–2026 2021, 13.

”Siihen (suoja-alueeseen) sisältyvät kirkon ympäristön maisemallisesti tärkeät alueet: Kirkkolahden ympäristö, luonnonkaunis Solikkosaaren luonnonsuojelualue, Siltaniemi ja Tähtiniemi sekä Lemettilän tila viljelymaisemineen. Vuonna 1879 valmistunut uusi kirkko ja vanha pappila Kirkkolahden vastakkaisella puolella ovat näköyhteydessä vanhaan kirkkoon. Alueella on 16 kiinteistöä ja noin 35 asukasta. Sen läpi kulkevat valtatie 23 sekä Siltatie ja Vanhankirkontie.”¹⁶

Petäjäveden vanhan kirkon suoja-alue. Hoitosuunnitelman mukaan vanhan kirkon suoja-alue sulkee sisäänsä kirkon lähiympäristön tärkeimmät maisema-alueet. (Kuva Museovirasto, karttapalvelu).

¹⁶ Petäjäveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021–2026 2021, 14.

Unescon maailmanperintökohteiden internet-sivuilla on Petäjäveden vanhan kirkon aluetta kuvaava kartta, jossa on määritelty kirkon ympärille kaksi eri kokoista vyöhykettä. Kartalla pisterasterilla esitetty aluerajaus noudattaa pääpiirteissään myöhemmin vahvistettua suojavyöhykkeen rajausta. (Kuva Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church, Maps of the inscribed property and its buffer zone).

2.3 Hoitosuunnitelma – Petäjäveden vanha kirkko ja sen suoja-alue 2016

Petäjäveden vanhan kirkon voimassa oleva hoitosuunnitelma on laadittu vuosina 2009–2014. Se on hyväksytty Museovirastossa vuonna 2015 ja julkaistu vuonna 2016. Suunnitelman päivitys on valmistumassa vuoden 2021 aikana. Tässä selvityksessä tukeudutaan edelleen voimassa olevaan vuoden 2016 hoitosuunnitelmaan. Myös uusi hoito- ja käyttösuunnitelma on ollut tätä selvitystä laadittaessa luonnoksena käytössä, mutta sitä ei ole vielä hyväksytty eikä julkaistu.

Maailmanperintösopimus edellyttää maailmanperintökohteen käytön ja hoidon seuraamista sekä säännöllistä raportointia kohteen tilasta. Maailmanperintökohdetta tulee hoitaa ja käyttää siten, että se säilyy tuleville sukupolville. Suojeluarvojen ja yleismaailmallisen merkityksen turvaamiseksi kohteelle tulee laatia hoito- ja käyttösuunnitelma. Maailmanperintökohteen hoitosuunnitelma perustuu niihin arvoihin, joiden perusteella kohde on hyväksytty Unescon maailmanperintöluetteloon. Kohteen ainutlaatuisen yleismaailmallisen arvon (OUV) säilyttäminen on hoitosuunnitelman keskeinen tavoite. Suunnitelman tehtävänä on turvata kohteen kestävä käyttö ja vaaliminen sekä varmistaa kohteen kestävä käytön seuranta.¹⁷

¹⁷ Hoitosuunnitelma 2016, 5, 9.

Hoitosuunnitelman avulla ohjataan käytännön toimintaa ja kehittämistyötä Petäjaveden vanhalla kirkolla ja sen suoja-alueella. Suunnitelmassa osoitetaan keskeiset kehittämisalueet, joihin hoitotyössä keskitytään. Kaikissa toimenpiteissä noudatetaan kestävän kehityksen periaatteita.

Hoitosuunnitelmassa määritellään keskeiset kehittämisalueet ja pitkän aikavälin tavoitteet kirkon käytölle ja hoidolle. Sekä voimassa olevassa että uudessa hoito- ja käyttösuunnitelmassa keskeisiä kehittämisalueita ovat:

- Kirkon käyttö
- Ylläpito ja taloudelliset sekä toiminnalliset resurssit
- Restaurointi ja konservointi sekä tutkimus
- Kulttuuriympäristö ja suoja-alue
- Kävijähallinta
- Liikenne

Suunnitelmaan liittyy erillinen toimenpideohjelma, jossa määritellään toimenpiteet, toteuttajat ja aikataulu suunnitelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Vanhan kirkon hoitokunta seuraa vuosittain toimenpideohjelman toteutumista ja päivittää ohjelmaa tarpeen mukaan. Hoito- ja käyttösuunnitelma päivitetään viiden vuoden välein.¹⁸

2.3.1 Vanhan kirkon visio

Voimassa olevassa hoitosuunnitelmassa (2016) esitetään Petäjaveden vanhan kirkon visio, johon kirkon hoidon ja käytön keskeiset kehittämisalueet tähtäävät. Vision mukaan:

”Petäjaveden vanha kirkko palvelee paikallisia asukkaita sekä vierailijoita alkuperäisessä käytössään. Kirkko on maakunnan muistin ilmentymä ja se käy vuoropuhelua Petäjaveden elävän kirkonkylän sekä sitä ympäröivän kulttuuri- ja luonnonmaiseman kanssa. Kirkon ja sen lähiympäristön hoidon resurssit on turvattu ja kohdetta hoidetaan kestäväällä tavalla maailmanperintöarvoja vaalien sekä pyhyyden kokemusta vahvistaen.”¹⁹

Uudemmassa, ei vielä hyväksytyssä hoito- ja käyttösuunnitelmassa (luonnos 2021) visio on pääpiirteissään sama:

”Petäjaveden vanha kirkko palvelee paikallisia asukkaita sekä vierailijoita alkuperäisessä käytössään. Kirkko on maakunnan muistin ilmentymä ja osa Petäjaveden elävää kirkonkylää sekä sitä ympäröivää kulttuuri- ja luonnonmaisemaa. Kirkon hoidon resurssit on turvattu ja kohdetta hoidetaan kestäväällä tavalla maailmanperintöarvoja vaalien sekä pyhyyden kokemusta vahvistaen.”²⁰

Vanhan kirkon visiossa tuodaan esille kirkon merkitys osana alueen kulttuuriperintöä ja kerroksellista kulttuurimaisemaa. Edelleen käytössä oleva, 1700-luvun rakennusperintöä edustava vanha kirkko kertoo menneistä ajoista ja eletystä elämästä. Samalla kirkko on osa ajan mittaan muuttuvaa kulttuurimaisemaa.

¹⁸ Hoitosuunnitelma 2016, 20-24.

¹⁹ Hoitosuunnitelma 2016, 19.

²⁰ Petäjaveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021-2026 2021, 21.

2.4 Petäjaveden vanha kirkko maisemassa

2.4.1 Maisemamaakunta ja maisemaseutu

Valtakunnallisessa maisemamaakunnallisessa aluejaossa noin puolet Petäjaveden kunnan alueesta kuuluu Itäiseen Järvi-Suomeen ja tarkemmin määriteltynä Keski-Suomen järvisauteun ja toinen puolisko kuuluu Hämeen viljely- ja järvimaahan ja tarkemmin määriteltynä Pohjois-Hämeen järvisauteun. Petäjaveden vanha kirkko sijaitsee Pohjois-Hämeen järvisaudun alueella, Keski-Suomen järvisaudun maisema-alueen rajan tuntumassa.

Hämeen viljely- ja järvimaan alueella maasto on kokonaisuutena laakeaa mutta yksityiskohdissaan hyvin vaihtelevaa. Alueella on paljon matalia järviä ja vesireittejä. Viljelyalueet ovat laajoja ja viljavia. Pysyvällä asutuksella on pitkät historialliset juuret.²¹

Pohjois-Hämeen järvisauteu on Hämeen viljelymaiden vaihtumisvyöhykettä siirryttäessä kohti Suomenselän karuja vedenjakajamaita. Maasto on korkeussuhteiltaan varsin vaihtelevaa ruhe-laaksojen rikkomaa kallio- ja moreenimaata. Alueen poikki kulkee myös jokunen harjujakso. Seudun tyypillisimmät piirteet muodostuvat reittivesiin liittyvistä suurehkoista järvialtaista: Palovedestä, Tarjannevedestä ja Keuruselästä sekä lukuisista pienemmistä järvistä. Metsiä on paljon ja ne ovat tavallisesti tuoreehkoja mustikkatyyppin kuusisekametsiä. Myös soita esiintyy melko runsaasti. Alueella on metsäteollisuudelle hyvät perusedellytykset tarjoavia reittivesiä ja sankkoja kuusikkaisia metsiä sekä vehmaita viljeltyjä laaksomaisemia.²²

Keski-Suomen maakunnallisen maisemaselvityksen mukaan Petäjaveden seutu sijaitsee maakunnallisessa maisemallisessa osa-aluejaossa Jämsänjokilaakson sekä Keuruun mäkisten metsämaiden osa-alueiden rajalla. Petäjaveden vanha kirkko ja sitä ympäröivä Jämsänveden alue kuuluu Jämsänjokilaaksoon.²³

Aluekuvauksen mukaan Jämsänjokilaakson maasto on kumpuilevaa kalliota ja kumpumoreenia. Aluetta halkovat muutamat laajat harjujaksot sekä Sisä-Suomen reunamuodostuma. Ensimmäiset maantiet ovat kulkeneet näihin liittyviä sora- ja hiekkakannaksia pitkin. Jämsänjokilaaksossa on Keski-Suomen laajimmat yhtenäiset savikko- ja hiesualueet. Tämä näkyy laajoina viljelyksinä laaksonpohjamailla ja joen rantamailla etenkin Jämsänjoen suulla. Pellot kumpuilevat, välillä viettäen jyrkästikin laaksojen rantasavikoille. Viljelyaukeille tyypilliset reunavyöhykkeet ovat vaihtelevia, usein jyrkkien kalliometsien rajaamia. Alueen yleisilme on metsäinen. Hiekkamailla pääpuulajina on mänty, toisaalla kuusi. Metsä- ja puunjalostusteollisuus on alueelle leimaa-antavin elinkeino. Teollisuudella on ollut merkittävät vaikutukset alueen yhdyskuntarakenteeseen. Tyypillistä alueen rakennuskulttuurille ovat suurtilat ja vauraat talonpoikaistalot, joissa näkyvät myös tehdasyhdyskunnan tuomat kansainväliset tyylit, empire ja jugend, laajemmin kuin muualla Keski-Suomessa.

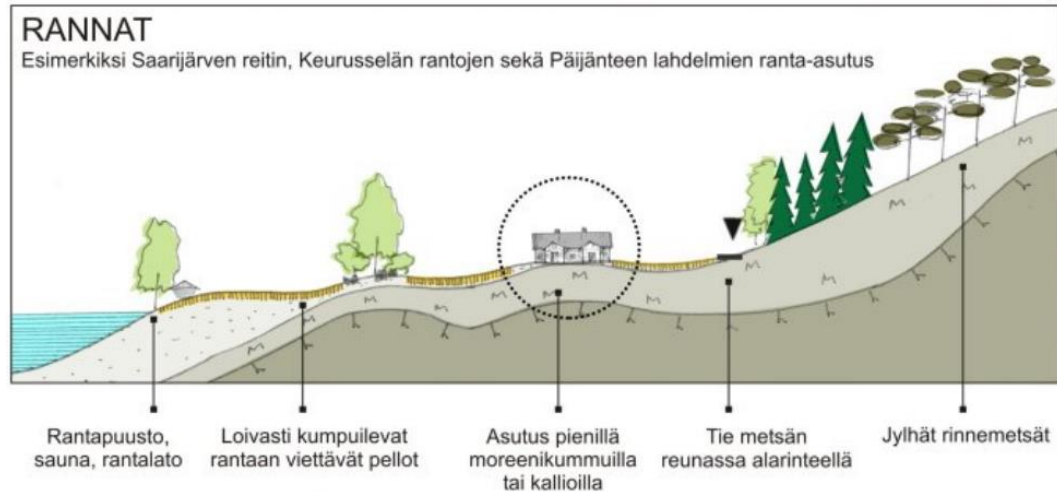
Keuruun mäkisten metsämaiden alue käsittää karut selänteiden metsämaat sekä Pihlajaveden ympäristön. Maasto on kumpuilevaa kankaremaata ja se muuttuu pohjoista kohti yhä soisemmaksi ja karummaksi. Alueella on pitkään ollut suurten metsäyhtiöiden metsämaat sekä aikanaan laajat kaskimaat, mikä osaltaan houkutteli ihmisiä näille seuduille. Asutus on harvaa yksinäisasutusta,

²¹ *Maisemanhoito* 1993, 23.

²² *Maisemanhoito* 1993, 26.

²³ Muhonen 2005, 5, 11-12.

paikka paikoin se saa mäki-asutuksenkin piirteitä. Myös sotien jälkeinen asutus on ollut varsin vilkasta ja suoalueista on raivattu pieniä peltoja.²⁴

Perinteisen asutuksen ja viljelysalueiden sijainti maisemassa. (Kuva Muhonen 2005).

2.4.2 Maisemarakenne ja maisemakuva

Keski-Suomen maisema on topografialtaan vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Maisemaa rytmittävät harjujaksot ja rikkonaiset järvet. Selännealueiden ja järvien muodoissa näkyy jääkauden aiheuttama luode-kaakkosuuntaisuus.²⁵ Maisemakuvaa hallitsevat lukuisat vesistöt ja tiuhaan kumpuileva maasto. Metsää on paljon ja laajoja peltoaukeita vähän. Viljellyt alueet ovat vanhastaan levittäytyneet pirstaleisesti vesistöjen äärelle, harjujen liepeille ja myöhemmin myös turvemaille. Asutus on sijoittunut mäenrinteille ja vesistöjen solmukohtiin. Pienviljely, karjatalous ja metsäteollisuus ovat muovanneet maisemaa.²⁶

Petäjäveden vanhan kirkon seudulla maisemarakenne koostuu kapeiden salmien ja lahtien sekä harju- tai kallioniemien muodostamasta pohjois-eteläsuuntaisesta mosaiikista. Maasto on pienipiirteisen kumpuilevaa.

Petäjävetenä tunnettu vesialue on muodoltaan rikkonainen järvi, joka muodostuu useasta altaasta. Niistä suurimpia ovat Jämsänvesi ja Petäjävesi, pienempiä Kirrinjärvi, Kelvejärvi ja Karikkoselkä. Vanha kirkko on aikanaan rakennettu maisemalliseen solmukohtaan, Jämsänveden ja Petäjäveden välisen salmen rannalle. Kirkon itäpuolella erityispiirteensä maisemassa erottuu kapea, harjumainen Solikkosaari, joka jakaa virran kahtia. Solikkosaaren luonnonsuojelualueella kasvaa maisemallisesti arvokas männikkö.²⁷

²⁴ Muhonen 2005, 11-12.

²⁵ Koski 2016, 14.

²⁶ Koski 2016, 16.

²⁷ Koski 2016, 206.

Petäjaveden seudulla asutus sijoittuu pääasiassa järvien ja niitä yhdistävien jokien varsille. Vesistöjen väliin rajautuvilla selännealueilla on pääasiassa rakentamatonta metsätalousaluetta. Vanha asutus ja viljelysalueet sijaitsevat vesistöjen tuntumassa, pellot alavammilla ranta-alueilla ja asuinpaikat pienillä kumpareilla ja selänteiden alarinteilla.

Petäjaveden taajama sijaitsee Jämsänveden koillisrannalla. Taajaman keskusta sijaitsee järven tuntumassa tärkeimpien maanteiden ja rautatien rajaamalla alueella. Taajaman eteläosan halki kulkevat itä-länsisuunnassa Virroilta Keuruun kautta Jyväskylään johtavat rautatie ja maantie. Taajaman keskustaa rajaa koillisen puolella Multialle johtava maantie. Vesistömaisemaa halkoo Sikalanlahden paikkeilla rautatiesilta.

Jämsänveden ja Petäjaveden rannoilla ja saarissa on viljelyksessä olevia peltoalueita ja asutusta. Taajaman lähistöllä sijaitsevat mm. Lemetilän, Kallio-Puttolan, Salmelan, Luiskolan, Sikalan, Kirrin, Kelan ja Toppalan tilakeskukset viljelysalueineen. Peltoalueet sijaitsevat loivapiirteisillä ranta-alueilla, tilakeskukset matalilla kumpareilla peltojen keskellä.

Jämsänvesi ja Petäjävesi sekä järviä ympäröivät avoimet peltoalueet muodostavat avoimen maisematilan. Avointa maisemaa rajaavat selännealueiden metsät. Maisemassa tärkeimmät näkymät suuntautuvat peltojen ja vesistöalueiden ylitse kohti vastapäistä rantaa. Metsät muodostavat näkymiä rajaavan taustamaiseman.

Petäjaveden vanha kirkko sijaitsee järven rannalla maisematilan keskellä. Kirkon lähiympäristössä maisema on puoliavointa, siinä vaihtelevat avoimet vesistönäkymät ja pellot sekä rantojen puustoiset alueet ja vehreät asuinalueet. Vanhan kirkon lähiympäristöön kuuluu kirkon länsipuolella sijaitseva Lemetilän maatilan eheä rakennusryhmä peltoineen. Kirkon luoteispuolella on sodanjälkeisen asutustoiminnan myötä syntynyt omakotialue. Kirkon sivuitse kulkee Jyväskylästä Keuruuseen johtava valtatie 23.²⁸ Tie sijaitsee maisemassa hallitsevalla paikalla korkealla penkereellä, selkeästi ympäröivää maastoa ylempänä.

Tapulin portailta lännen suuntaan avautuvassa näkymässä etualalla näkyy kirkkomiljööseen kuuluva laidunalue. Sen takana avautuvat Lemetilän tilan viljelyskäytössä olevat peltoalueet. Pellon reunalla kumpareella on Lemetilän tilan pihapiiri. Vasemmalla näkymässä erottuu korkealla penkereellä sijaitseva valtatie 23. Näkymän taustan muodostaa loivasti kumpuileva metsäinen selännealue.

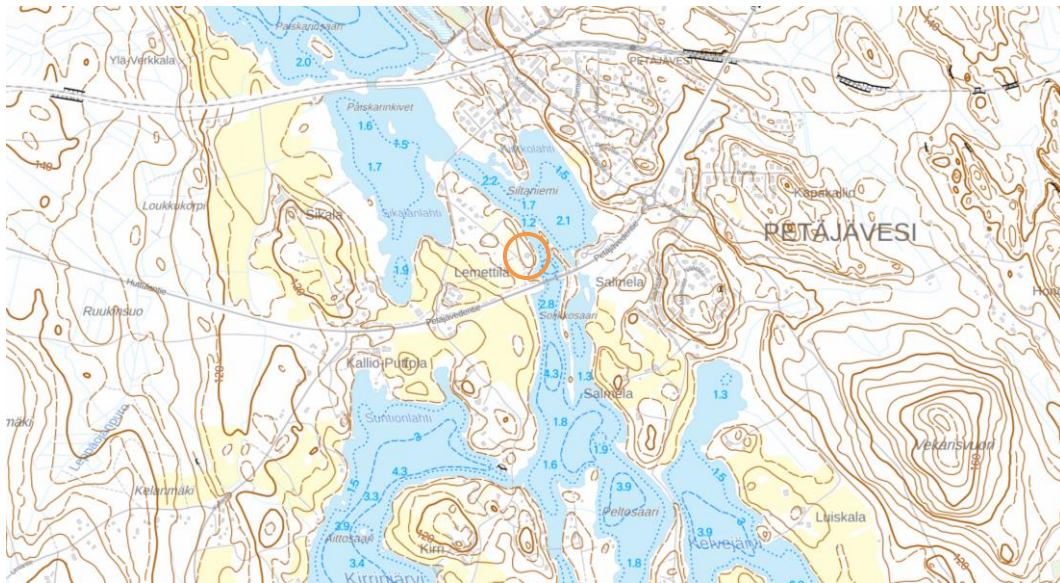
²⁸ Koski 2016, 206.

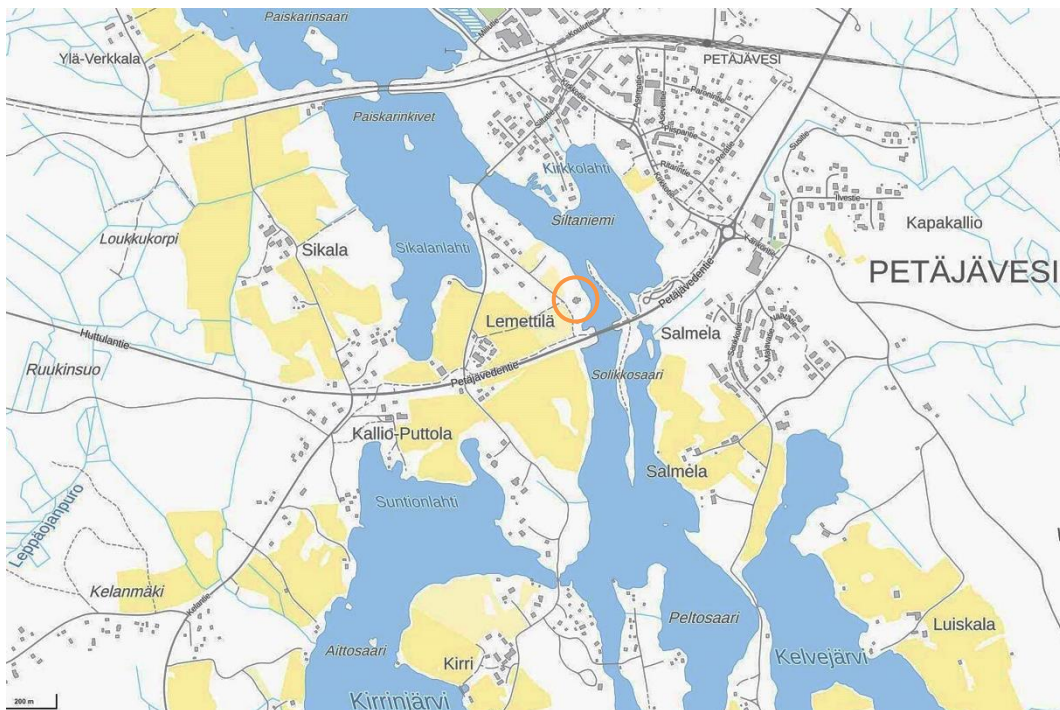
Petäjäveden vanha kirkko valtatieltä 23 luoteeseen avautuvassa maisemassa, maaliskuussa 2021.

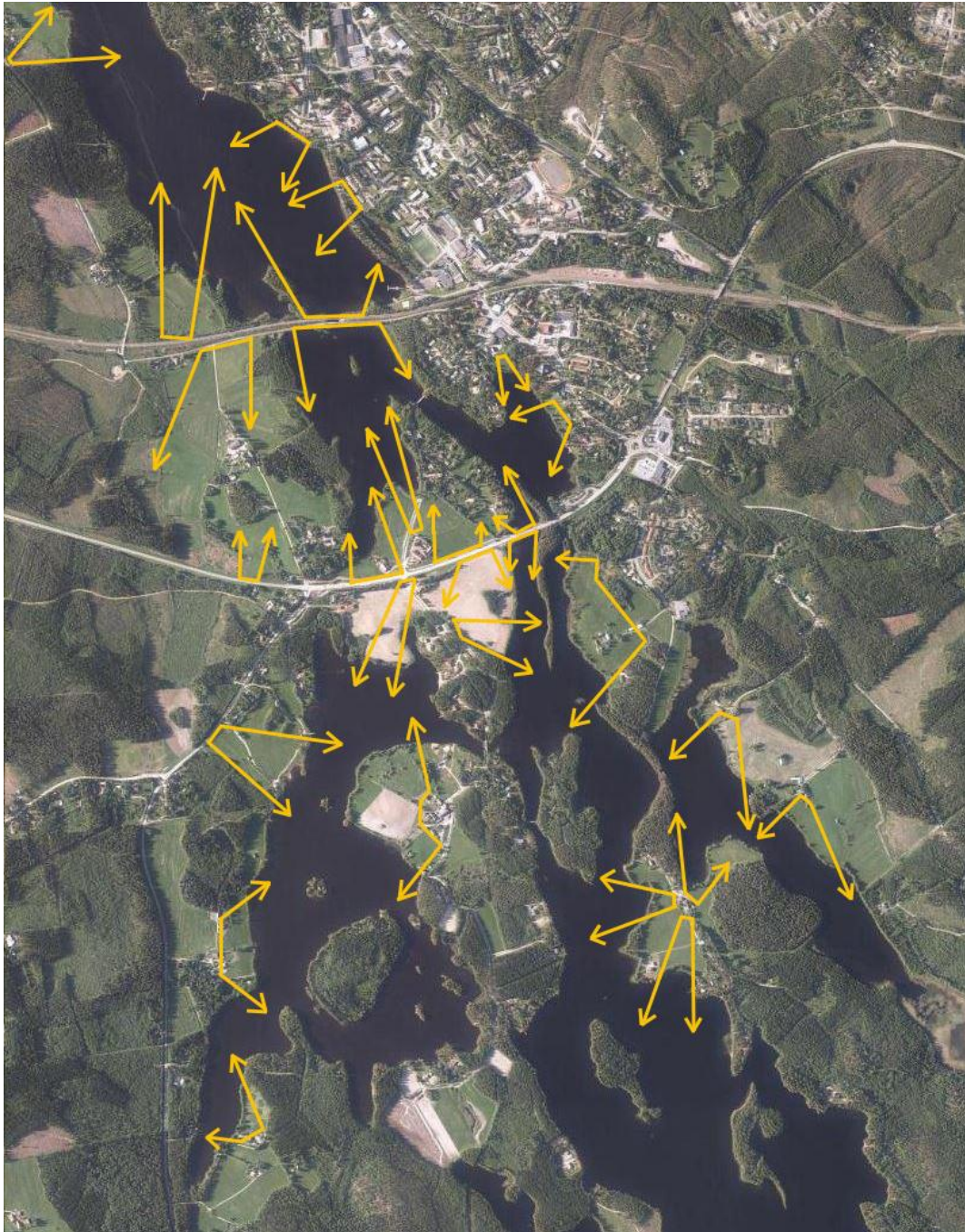
Petäjäveden vanha kirkko valtatieltä 23 luoteeseen avautuvassa maisemassa, syyskuussa 2021.

Maastonmuodot. Vesistömaisemaa reunustavat molemmin puolin kumpuilevat selännealueet. Petäjätveden vanha kirkko on esitetty kartalla ympäröitynä. (Kartta MML Paikkatietoikkuna).

Petäjätveden seudun kulttuurimaisemaa. Asutus ja viljelyalueet sijaitsevat vesistöjen tuntumassa. Asuttua laaksoaluetta reunustavat kumpuilevat harvaan asutut selännealueet. Tihentymänä kulttuurimaisemassa erottuu Kirkkolahden koillispuolella sijaitseva Petäjätveden taajama. Petäjätveden vanha kirkko on esitetty kartalla ympäröitynä. (Analyysikartta Kaisa Mäkinen, karttapiirros MML Paikkatietoikkuna).

Petäjäveden seudun maisemalle tyypilliset tärkeät näkymät suuntautuvat avoimeen maisematilaan, viljelys-alueille ja järville. Tärkeimpinä hahmottuvat näkymät avautuvat kulkureiteiltä, kuten teiltä ja rautatieltä, sekä asuinpaikkojen tuntumasta. Suurin osa tärkeistä näkymistä suuntautuu poispäin avointa maisemaa rajaavilta metsäisiltä selännealueilta. Metsän reunat näkyvät taustamaisemassa pitkiä näkymiä rajaavina reunavyöhykkeinä. (Analyysikartta Kaisa Mäkinieniemi, ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

2.4.3 Maiseman erityispiirteet vanhan kirkon seudulla

Petäjaveden vanhan kirkon alueen keskuksena erottuvat vuonna 1765 valmistunut hirsirakenteinen kirkko, siihen vuonna 1821 läpikäytävällä liitetty tapuli sekä kirkkoa ympäröivä hautausmaa. Kirkon vieressä lännen puolella on perinnemaisemaniitty ja Lemetilän maatalon rakennusryhmä peltoineen. Idän puolella kirkon aluetta rajaavat rantapuusto, Jämsänveden Kirkkolahti ja kapean Solikkosaaren jakama salmi. Kirkkoa ympäröivässä maisemassa Kirkkolahteen pistävässä Siltaniemessä on Kanttorilan tilakeskus 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Kirkkolahten idän puoleisella rannalla Petäjaveden keskustaajaman puolella on 1879 valmistunut Petäjaveden uusi kirkko.

Petäjälampi vanhan kirkon seutu. Kirkko on osoitettu kuvassa ympyröitynä. (Kuva MML Paikkatietoikkuna).

Vesistöt

Petäjaveden vanha kirkko sijaitsee Jämsänveden rannassa järveen työntyvällä leveällä niemellä, Kirkkoniemellä. Kirkko sijaitsee kahden suurimman järvioltaan, Jämsänveden ja Petäjaveden, välisen salmen rannalla. Ennen valtatie 23 rakentamista niemen, salmen ja Solikkosaaren muodostama omaleimainen maisemakokonaisuus on erottunut maisemallisena solmukohtana.

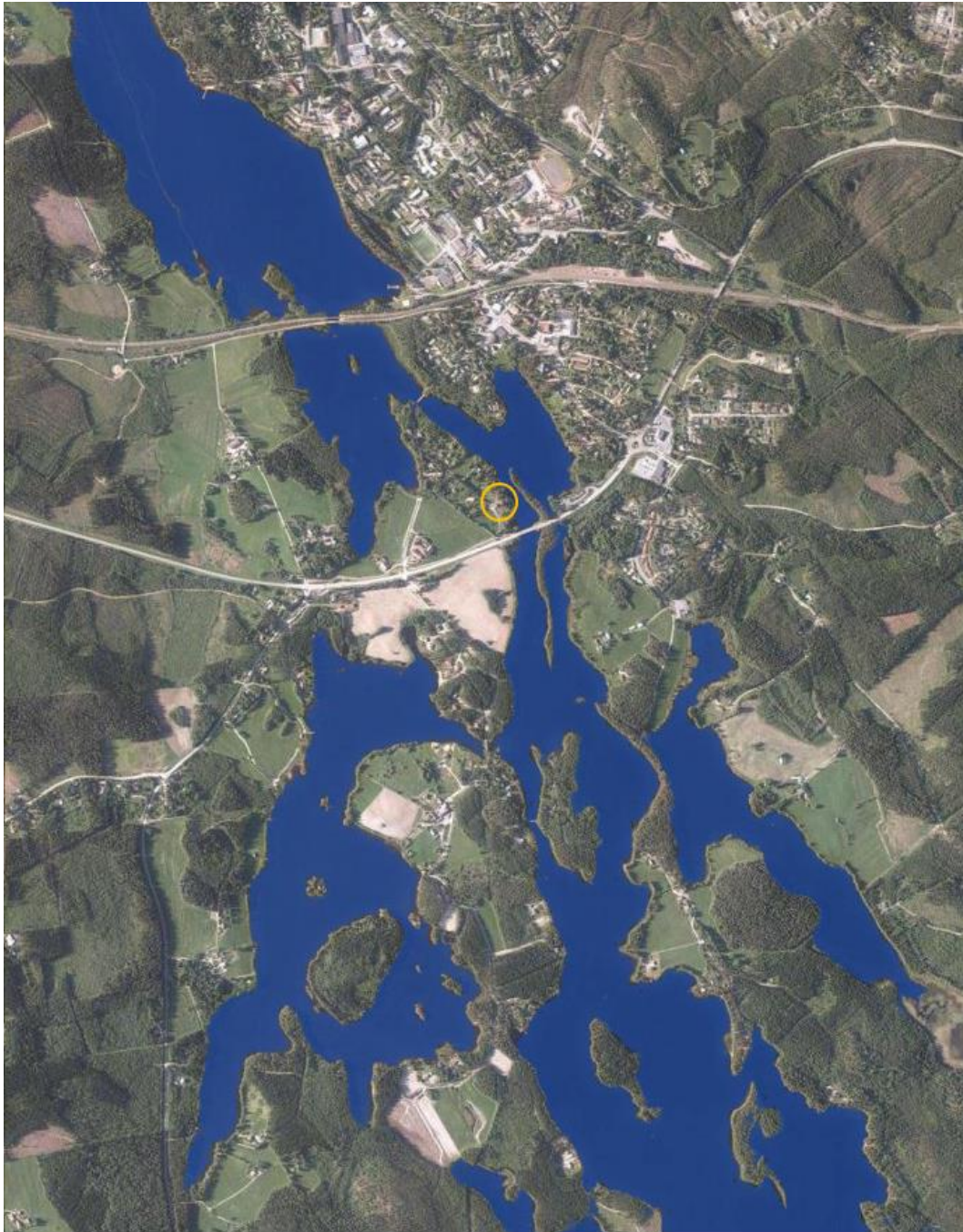
Vesistö on aikanaan ollut yksi määräävä tekijä kirkon rakennuspaikan valinnassa. Vesistö on ollut tärkeä kulkureitti kirkolle sekä kesällä että talvella: kirkolle on kuljettu kesäisin veneellä ja talvella jäitä pitkin.

Petäjaveden vanhan kirkon hoitosuunnitelmassa vuodelta 2016 huomioidaan vesistön merkitys. Sen mukaan vanhan kirkon ympäristöön kuuluvaa vesistöä on erityisesti suojeltava ja sen tilaa uhkaavat kuormitustekijät on minimoitava. Lisäksi on huolehdittava myös suoja-alueeseen kuuluvien rantojen ja luonnonsuojelualueiden maiseman luonteen ja sen luonnonarvojen säilymisestä yhteistyössä Petäjaveden kunnan kanssa. Hoitosuunnitelmassa esitettyihin toimenpiteisiin kuuluu maiseman pitäminen avoimena, kaavojen ja suojelumerkintöjen sallimissa rajoissa. Hoitosuunnitelmassa kehoitetaan avaamaan rantamaisemaa, jotta saadaan syntymään vuoropuhelu Petäjaveden vanhan ja uuden kirkon välille.²⁹ Toisaalta kirkkoa ympäröivän hautausmaan luonne on jo aluetta 1900-luvun alkupuolella kuvaavissa ilmakuvissa vehreä ja puustoinen. Myös Solikkosaaren puusto peittää kirkkojen välistä näkymää.

Maisema Petäjaveden kirkonkylästä 1900-luvun alussa. (Kuva Finna / Keski-Suomen museo, Gustaf Albert Stoore, 1900–1914).

²⁹ Hoitosuunnitelma 2016, 21-22.

Keski-Suomen monimuotoista vesistömaisemaa Petäjaveden seudulla. Vesistöjä on korostettu kuvassa sinisellä värillä. Petäjaveden vanha kirkko on osoitettu kuvassa ympyröitynä. (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

Viljelysalueet

Kirkkoa ympäröivillä ranta-alueilla on vanhojen maatilojen – Lemettilän, Kallio-Puttolan ja Sikalan – viljelysmaita. Petäjäveden kirkon ympärillä sijaitsevat Lemettilän tilan pellot ovat edelleen viljelyskäytössä. Viljelysmaisema avoimuus ja viljelysalueiden yli avautuvat näkymät ovat kirkon seudulle tyypillisiä erityispiirteitä, jotka kertovat osaltaan myös kulttuurimaiseman historiasta. Tämä piirre säilyy vain niin kauan kuin pellot ovat viljelyskäytössä ja viljelytoiminta pitää maiseman avoimena. Aktiivisen maanviljelyn loputtua pellot alkavat väistämättä kasvaa umpeen, mikä vaikuttaa myös ranta-alueille ominaisiin näkymiin.

Viljelysalueet ja perinnemaisemat Petäjäveden kirkon seudulla. (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

Alueen perinnemaisemiin kuuluvat Petäjäveden vanhan kirkon niityt. Niityillä on laidunnettu lampaita vuodesta 2013 alkaen. Vanhaa kirkkoa ympäröivät niittyalueet ovat tuoretta, osin suurruohoista niittyä, jonka maisemallinen ja kulttuurihistoriallinen arvo on merkittävä. Ennen niittyjen ottamista uudelleen laidunnukseen niitä on pidetty maisemakuvan säilyttämiseksi avoimina, seurakunta on niittänyt ne kerran vuodessa. Myös Lemettilän laidunniitty on perinnemaisemaa.³⁰

Petäjäveden vanhan kirkon hoitosuunnitelman (2016) mukaan viljelysmaiseman hoidossa on tarkoitus tehdä yhteistyötä Lemettilän tilan kanssa, jotta vanhalta kirkolta Lemettilään avautuva kulttuurimaisema säilyy ja pellot pysyvät viljeltyinä. Hoitosuunnitelmassa hoitotoimenpiteinä esitetään vanhan kirkon ympäristön ennallistaminen ja arvokkaan kulttuuriympäristön vaalimisen

³⁰ Koski 2016, 206.

edistäminen perinnebiotoopin hoitotoimien avulla. Tavoitteena on, että perinnemaisemaa ylläpidetään laiduntamalla.³¹

Vanhan ja uuden kirkon yhteys

Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema-alueen kuvauksen mukaan Petäjaveden kirkot – maamme merkittävimpiin puukirkkoihin kuuluva vanha kirkko ja Kirkkolahden pohjoisrannalla sijaitseva uusi kirkko – muodostavat Jämsänveden kapeikossa kirkollisen kulttuurimaiseman.³²

Käytännössä vanhalla ja uudella kirkolla ei ole paikan päällä havaittavissa näkyvää fyysistä yhteyttä. Ranta-alueiden ja Solikkosaaren puusto peittää suoran näköyhteyden. Kirkkojen sijainti vastapäätä toisiaan Kirkkolahden molemmin puolin on kuitenkin merkittävää alueen kulttuurihistoriaa. Eriikäiset kirkkorakennukset sijaitsevat samassa maisematilassa, vesistön eri puolilla.

Petäjaveden kirkot maisemassa. Vanha kirkko sijaitsee Jämsänveden ja Petäjaveden välisen salmen rannalla, uusi kirkko vanhaa kirkkoa vastapäätä Kirkkolahden koillispuolella. Vanhaa kirkkoa ympäröivät Lemettilän tilan viljelysmaat. Kirkon ohitse kulkee Petäjävedentie (valtatie 23).

³¹ Hoitosuunnitelma 2016, 22.

³² Koski 2016, 206.

Näkymä vanhan kirkon tapulista kohti Petäjäveden kirkonkylää ja Petäjäveden uutta kirkkoa 1900-luvun alussa. (Kuva Finna / Keski-Suomen museo, tuntematon valokuvaaja).

Uuden kirkon tornin huippu näkyy puuston takana vanhalle kirkolle johtavalta Vanhankirkontieltä koillisen suuntaan avautuvassa näkymässä. Uusi kirkko ei näy vanhalle kirkolle.

Näkymät ja maamerkit

Erityispiirteinä Petäjaveden vanhan kirkon seudulla erottuvat avoimien maisematilojen – peltojen ja järvien – yli avautuvat näkymät. Tärkeinä erottuvat mm. valtatieltä 23 vesistömaisemiin ja avoimien viljelysalueiden ylitse avautuvat näkymät.

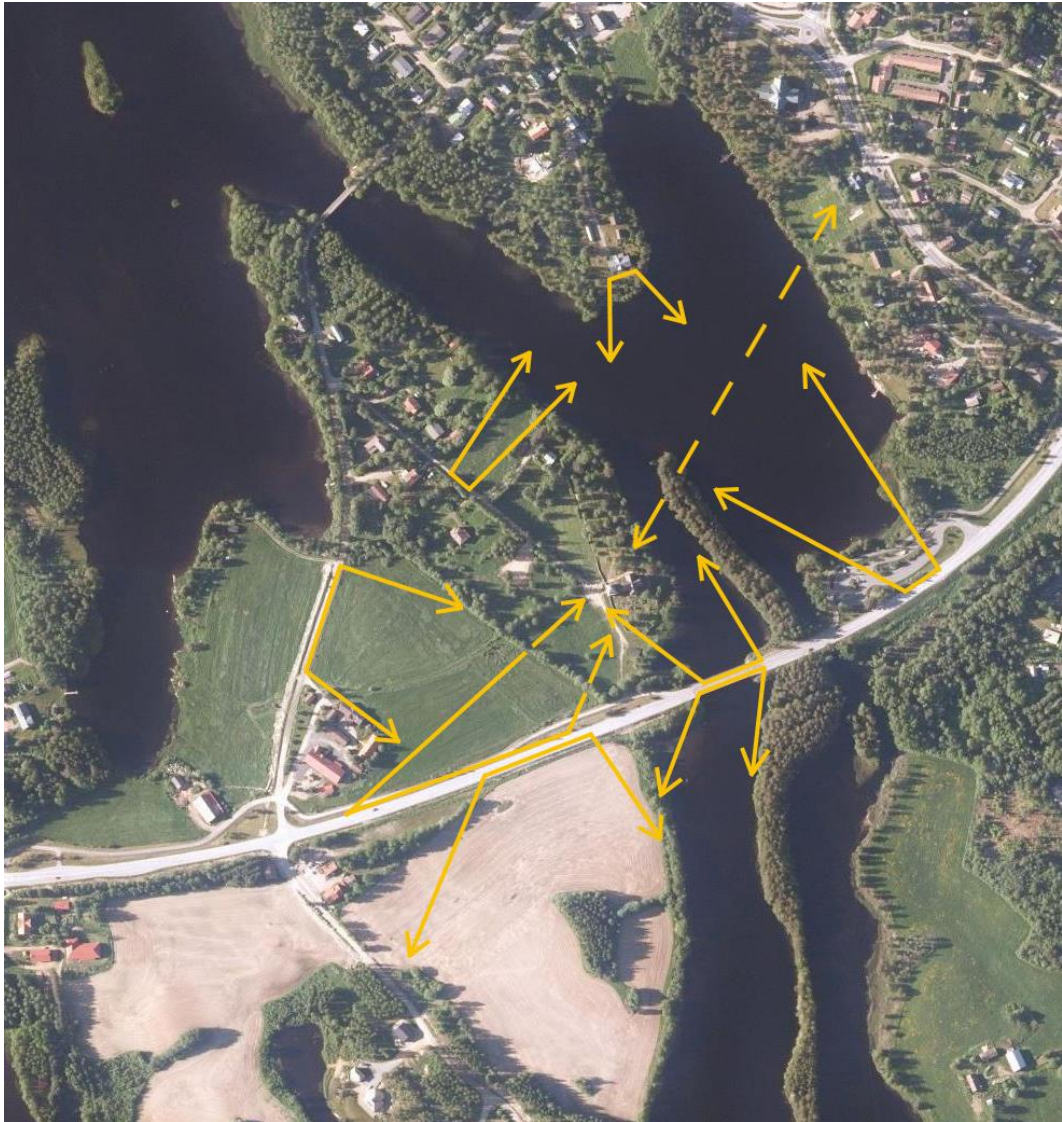
Petäjaveden vanhan kirkon suuntaan avautuu näkymiä valtatieltä 23 Lemetilän peltojen ylitse Petäjaveden taajamaa Keuruun suunnasta lähestyttäessä. Lemetilän peltojen ja kirkon edustalla olevan perinnemaisemaniitin välissä kasvava puusto peittää näkymää jossain määrin, erityisesti kesäaikana, kun puut ovat lehdessä.

Petäjaveden vanha kirkko näkyy parhaiten kirkon ohi kulkevalle valtatielle 23 Kirkkoniemen ja Solikkosaaren väliseltä sillalta. Kesäaikaan kirkon ja tien välissä oleva puusto ja matalampi kasvillisuus peittää osin valtatieltä kirkolle avautuvia näkymiä. Toisaalta kasvillisuus kirkon ja tien välissä vähentää valtatie kirkon seudulle aiheuttamia haittoja ja peittää kirkon suunnasta valtatie penkalle avautuvia näkymiä, mikä hivenen vähentää tiepenkereen hallitsevuutta maisemahaittana.

Kirkon seudulla näkyvimpänä maamerkinä erottuu vanhan kirkon tapuli. Tapulin huippu näkyy myös paikoin Petäjaveden taajamaan. Se ei kuitenkaan ole taajaman suuntaan maisemassa merkittävänä erottuva maamerkkikohde. Kirkon jyrkkä, tervattu paanukatto sulautuu maisemaan esim. taajaman suunnasta vanhalle kirkolle päin avautuvissa näkymissä.

Petäjaveden vanhan kirkon ja uuden kirkon välille ei todellisuudessa muodostu näkymäyhteyttä. Ranta-alueiden ja Solikkosaaren puusto peittää kirkkojen välisen suoran näköyhteyden. Uuden kirkon kaakkoispuolella sijaitsevan Pohjan talon kohdalta avautuvassa näkymässä vanhan kirkon tapulin huippu hämöttää puuston lomasta.

Vanhalta kirkolta avautuu melko lyhyitä näkymiä läheisille pelto- ja laidunalueille. Keskeisimmät näkymät suuntautuvat kirkon edustalta avoimen viljelysmaiseman ylitse Lemetilän pihapiirin ja valtatie 23 suuntaan. Muissa suunnissa puusto peittää näkymiä. Kirkolta ei avaudu näkymiä vesistöalueille, ne jäävät rantapuuston katveeseen.

Kirkon seudun maisemalle tyypillisiä näkymiä. (Vertaa Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011. Ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

Kirkolta avautuvat näkymät. (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

Näkymä valtatie 23 sillalta kirkolle.

Kirkko ja tapuli näkyvät Kirkkolahden koillispuolelta avautuvissa näkymissä vain heikosti.

Näkymä kirkolta kohti Lemettilän pihapiiriä. Laidunnus ja viljely pitää maisemaa avoimena. Laidunalueen ja Lemettilän peltojen välissä oleva puusto peittää kesäaikaan kirkon ja pihapiirin välistä näkymäyhteyttä. Laidunalue ja viljellyt pellot eivät muodosta yhtenäistä avointa maisematilaa.

Näkymä valtatieltä 23 Keuruun suunnasta Petäjäveden vanhalle kirkolle päin. Lemettilän pihapiirin takana näkyy tapulin huippu. (Kuva Finna / Museovirasto, Martti Jokinen, 1998).

Petäjäveden vanha kirkko lounaasta päin valtatieltä 23 kuvattuna. Kuvassa etualalla näkyvän Lemettilän pelton ja kirkon edustalla olevan perinnemaisemalaitumen välissä kasvaa harvaa koivikkoa, joka kesäaikana peittää hivenen kirkolle avautuvaa näkymää. (Kuva Finna / Museovirasto, Martti Jokinen, 1998).

Petäjäveden vanha kirkko kaakosta, Petäjävedentien (valtatie 23) varresta nähtynä. (Kuva Finna / Museovirasto, Martti Jokinen, 1998). Kirkon ympärillä rannassa on pääasiassa koivuista koostuvaa puustoa. Kesäaikaan alueen ilme on vihreä.

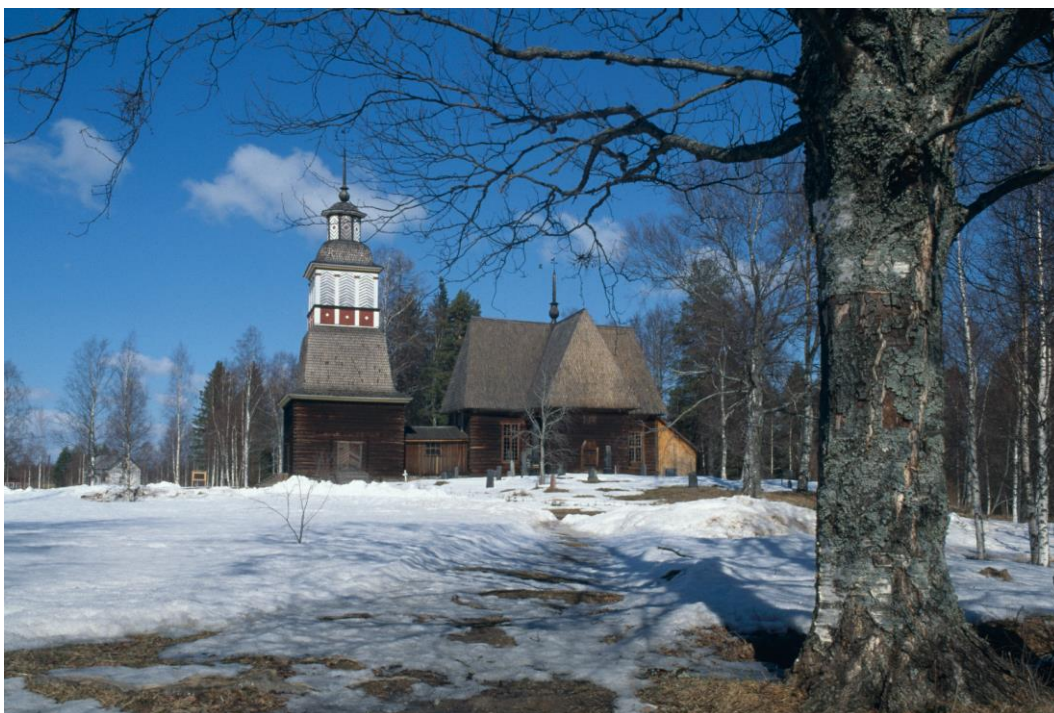
Petäjäveden vanha kirkko pohjoisen suunnasta Solikkosaaresta nähtynä. (Kuva Finna / Museovirasto, Martti Jokinen, 1998).

Petäjäveden vanha kirkko lännestä päin nähtynä. Koivut kuuluvat kirkon seudun kulttuurimaisemaan. (Kuva Finna / Museovirasto, Martti Jokinen, 1998).

Näkymä Vanhankirkontien varrella sijaitsevalta pysäköintialueelta kohti kirkkoa. Pysäköintialueen vieressä on perinteisen pisteaidan rajaama laidunalue. Kuva syksyltä 2021.

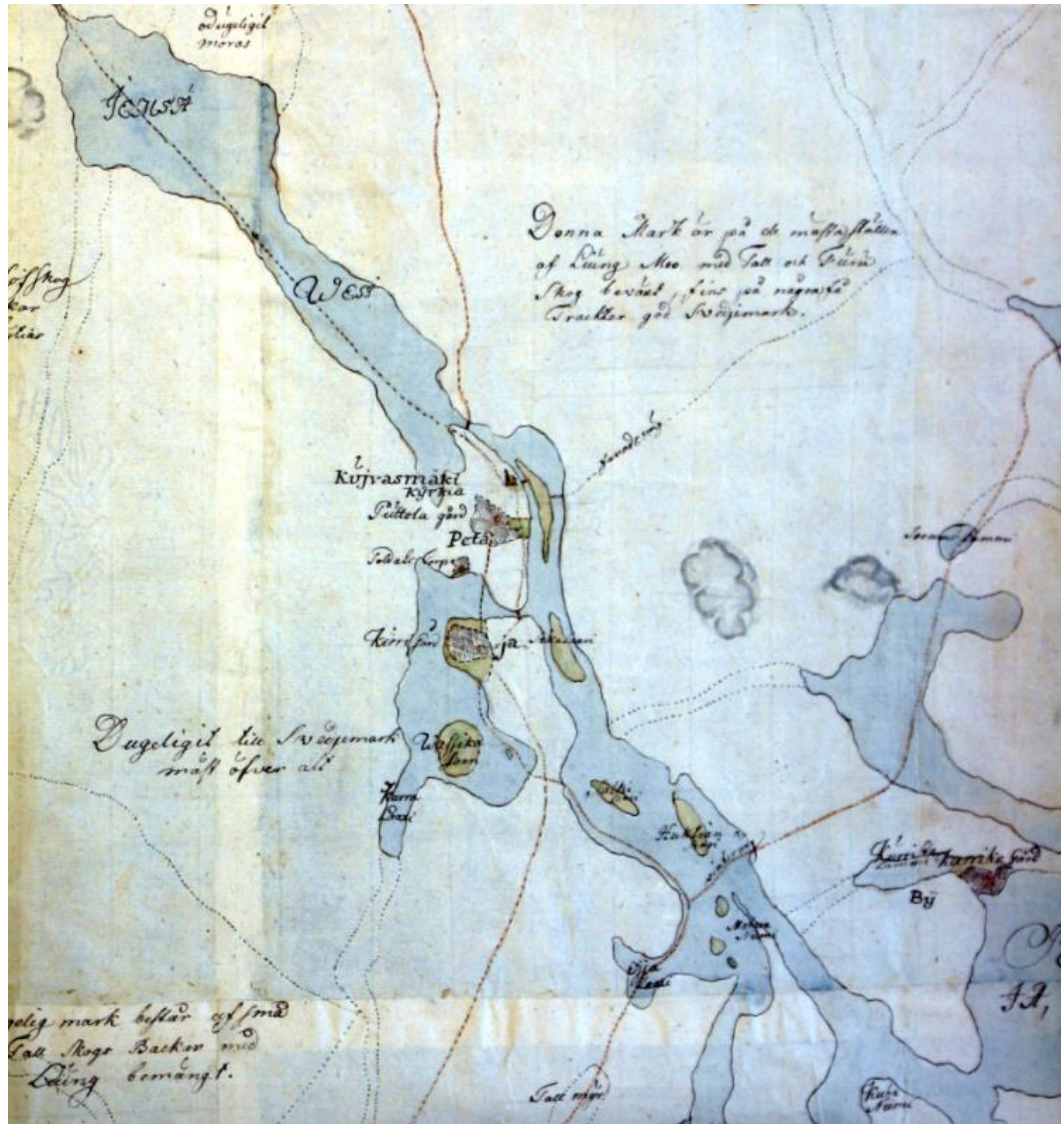

Petäjäveden vanha kirkko etelän suunnasta (valtatie 23 suunnasta) nähtynä. (Kuva Finna / Museovirasto, Martti Jokinen, 1998).

Näkymä etelän suunnasta (valtatie 23 suunnasta) kohti kirkkoa syksyllä 2021. Vuoden 1998 jälkeen kirkolle johtavan polun varteen on rakennettu pieni harjakattoinen huoltorakennus.

2.4.4 Maiseman muutokset vanhan kirkon seudulla

Historialliset kulkureitit ja asutus Petäjäveden kirkon seudulla näkyvät vuoden 1752 pitäjänkartalla. (Olof Borgström 1752, University of Jyväskylä, JYX Digital Repository).

Kartalla näkyy Petäjäveden vanhan kirkon paikalla tuolloin sijainnut 1720-luvulla rakennettu saarnahuone. Nykyinen vanha kirkko rakennettiin saarnahuoneen paikalle vuosina 1763–1764. Kirkko sijaitsee kulkureittien risteyskohdassa, kirkolle on kuljettu vesiteitse ja maanteitä pitkin pohjoisen, etelän ja idän suunnasta.

Kirkon lähistöllä sijaitsevat Puttolan (Puttola gård) ja Kirrin (Kirri gård) talot. Niiden välissä rannan tuntumassa on sotilastorppa (Soldats Torp). Asuinpaikkoja ympäröivät tilojen peltoalueet ja rantaniityt. Kirrin talo sijaitsee edelleen samalla paikalla. Puttolan tila on myös edelleen olemassa, mutta tilakeskus sijaitsee eri paikalla kuin 1700-luvun puolivälissä. Asutusta ja viljelyksiä ympäröivät rakentamattomat alueet, jotka ovat pääasiassa metsää.

Petäjäveden vanha kirkko maisemassa 1900-luvun alkupuoliskolla, ennen jälleenrakennuskauden asutuksen ja valtatie 23 rakentamista. Kirkko sijaitsee Kirkkoniemen kärjessä maisemallisessa solmukohdassa. Vehreää puustoa kasvavaa kirkkotarhaa ympäröi aita. Aidan takana avautuvat järvien rannoilla läheisten talojen laajat viljelysalueet. Solikkosaaren männikkö erottuu kirkkomaisemassa kaartuilevana nauhana. (Kuva Hoitosuunnitelma, Petäjäveden vanha kirkko ja sen suoja-alue 1996).

Maisema Petäjävedeltä 1900-luvun alussa. Ranta-alueilla maisema on selvästi nykyistä avoimempi. Kirkon vieressä erottuu puustoinen Solikkosaari. Kirkon ympärillä on avointa viljelysmaisemaa. (Kuva Finna / Keski-Suomen museo, tuntematon valokuvaaja).

Näkymä Petäjaveden vanhalle kirkolle 1900-luvun alussa. Kuva lienee otettu Siltaniemen kärjestä. Maisema on avointa, Kirkkoniemellä ja kirkon ympärillä on selvästi vähemmän puustoa kuin nykyään. Maisematila jatkuu yhtenäisenä Solikkosaaren ja Kirkkoniemen välisen salmen kautta – nykyään tämän näkymän katkaisee korkealle penkereelle rakennettu valtatie 23. (Kuva Finna / Keski-Suomen museo, tuntematon valokuvaaja).

Maisema Petäjaveden vanhalta kirkolta 1900-luvun alussa. Kuva näyttäisi otetun Kirkkolahden pohjoispuolelta Kirkkolahden ylitse kohti vanhaa kirkkoa. Kirkon ja tapulin oikealla puolella näkyy Siltaniemen kanttorila. (Kuva Finna / Keski-Suomen museo, tuntematon valokuvaaja).

Petäjäveden vanhan kirkon seutu ja Petäjäveden taajama vuonna 1951. Kirkkoa ympäröi metsäinen, aidan kehystämä hautausmaa. Kirkkoniemessä on pääasiassa viljelyksessä olevia peltoja. Peltojen keskellä erottuvat Lemetilän ja Kallio-Puttolan pihapiirit. Kirkon luoteispuolelle on alkanut rakentua uutta asutusta. Petäjävedelle etelän suunnasta johtava maantie kulkee nykyisten Kelantien ja Siltatien linjauksia myöten Lemetilän sivuitse Siltaniemeen. Vanhalle kirkolle johtaa tie Lemetilän pihapiirin pohjoispuolelta. Taajaman pohjoispuolella kulkee rautatie. (Kuva MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat).

Petäjäveden vanha kirkko vuonna 1951. Kirkkoa ympäröivä aidan kehystämä hautausmaa erottuu metsäisenä kokonaisuutena ympäröivien avoimien viljelysalueiden keskellä. Kirkon lounaispuolella näkyy Lemettilän piha-piiri ja luoteispuolella uutta jälleenrakennuskauden asutusta. (Kuva MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat).

Petäjäveden vanhan kirkon hoitosuunnitelma (2016) kuvaa Petäjäveden vanhan kirkon seudun nykytilannetta. Sen mukaan: *”Vanha kirkko sijaitsee Jämsäveden Kirkkolahteen rajautuvalla niemellä, jota kapean Solikkosaaren jakama salmi kehystää idässä. Kirkkolahteen pistävässä Siltaniemessä on Kanttorilan tilakeskus 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Lahden rannalla, Petäjäveden keskustaa-jaman puolella on 1879 valmistunut Petäjäveden uusi kirkko. Ainoastaan kirkkoniemen halkaiseva ja Solikkosaaren ylittävä uusi valtatie 1960-luvulta sekä viime sotien jälkeisen asutustoiminnan johdosta syntynyt omakotialue kirkon luoteispuolella rikkovat vanhimman kulttuurimaiseman eheyden.”*³³

Kirkon seudun maisemassa muutoksina erottuvat edellä mainittujen ohella myös rautatien rakentaminen Jämsänveden ylitse 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa sekä viljelysmaiseman muutokset.

³³ Hoitosuunnitelma, Petäjäveden vanha kirkko ja sen suoja-alue 2016, 10.

Rautatie

Haapamäeltä Keuruun ja Petäjaveden kautta Jyväskylään johtava rautatie rakennettiin 1890-luvulla. Rata avattiin liikenteelle vuonna 1897. Alun perin rata oli kuljetuskyvyltään pieni. Rakentamiskustannusten säästämiseksi rataan oli rakennettu suuria nousuja ja jyrkkiä kaarteita, mikä rajoitti rataa käyttävien junien mitta. Rata uudistettiin 1920-luvulla. Uudistustyön yhteydessä rata linjattiin monin paikoin uudestaan. Mäkisen maaston vuoksi radalle tehtiin paikoin kaltevuuksien loiventamiseksi korkeita penkkoja.

Petäjaveden taajaman kohdalla Jämsänveden ylittävä rautatiesilta sijoitettiin nykyiselle paikalleen ja rakennettiin tähän muotoon 1920-luvun rataoikaisun yhteydessä.³⁴ Rautatie kulkee järven yli korkealla penkereellä. Penger ja salmen yli kulkeva korkea teräsristikkorakenteinen silta erottuvat selkeästi maisemassa järvinäkymää rajaavana elementtinä.

Rautatien penger ja silta talvimaaisemassa. Näkymä Siltatien sillalta kohti rautatietä.

Jälleenrakennuskauden asutus

Sotien jälkeen Petäjaveden vanhan kirkon luoteispuolella sijaitsevat seurakunnan maat lunastettiin maanhankintalain nojalla asutustarkoituksiin. Kirkkoniemen pohjoisosaan rakentui 1940-luvun jälkipuoliskolta lähtien uusi asuinalue, jonka on katsottu turmelevan kirkon ympäristöä.³⁵

Petäjävedellä nousi 1940-luvun puolivälin jälkeen huomattava riita vanhan kirkon lähistölle kaavoitetuista ja rakennetuista rintamamiestaloista. Muinaistieteellinen toimikunta antoi seurakunnan pyynnöstä lausunnon, jonka mukaan suunniteltuja asuintontteja ei pitäisi muodostaa Petäjaveden

³⁴ Koski 2016, 206.

³⁵ Esim. *Hoitosuunnitelma, Petäjaveden vanha kirkko ja sen suoja-alue* 2016, 10; Pettersson 1963, 18-20.

vanhan kirkon läheisyyteen. Lausunnon mukaan vanha kirkko oli arvokas kulttuurihistoriallinen muistomerkki, jota oli ehdottomasti suojeltava. Kirkon alkuperäistä ympäristöä ei saisi turmella rakentamalla kirkkomaan viereen uudenaikaisia rakennuksia ulkokuoneineen. Hanke asuintalojen rakentamisesta kirkon välittömään läheisyyteen lisäsi myös kirkon tulipalon vaaraa. Lausunnon mukaan kirkkomaan ja asutuksen väliin tulisi jättää noin 90 metriä leveä suoja-alue. Se olisi tarpeellinen paitsi tulipalonvaaran vuoksi, myös sen vuoksi, että kirkon ympärillä säilyisi riittävästi alkuperäistä ympäristöä. Lausunnonssa korostettiin lisäksi Petäjaveden vanhan kirkon ja kellotapulin muodostamaa rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti ainutlaatuisen arvokasta rakennusryhmää, jolla oli kansainvälisessä arkkitehtuurikirjallisuudessa tärkeä sija pohjoisen, keskiaikaisiin esikuviiin palautuvan puukirkkotyylin edustajana.³⁶

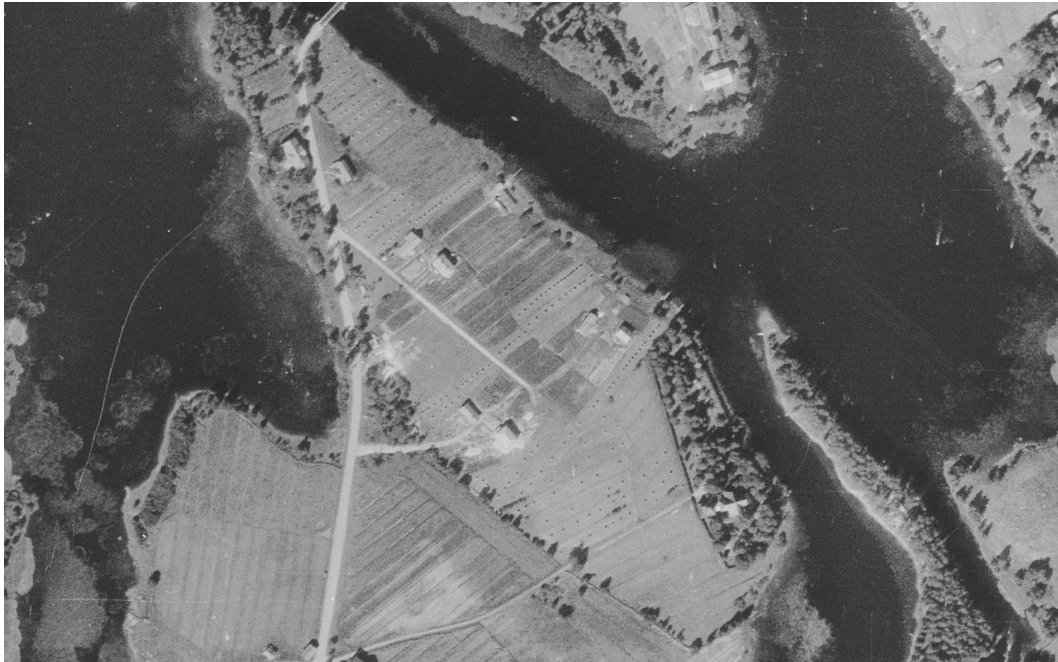
Kärhämä johti hankkeeseen asemakaavan laatimisesta Petäjaveden kirkonkylää varten.³⁷ Kirkon luoteispuolelle nykyisen Vanhankirkontien varrelle toteutui osa suunnitelluista asuinrakennuksista. Myöhemmin alueella sijainneita jälleenrakennuskauden asuinrakennuksia on korvattu paikoin uudemmilla omakotitaloilla. Nykyään lähimmät asuinrakennukset sijaitsevat noin 120–130 m päässä kirkosta.

Jälleenrakennuskauden asutusta Petäjaveden vanhan kirkon luoteispuolella. (Kuva MML Paikkatietoikkuna).

³⁶ Rahola 2019, 109-110.

³⁷ Rahola 2019, 110.

Jälleenrakennuskauden asutuksen muodostuminen osaksi kirkon seudun maisemaa näkyy vuosien 1951 ja 2021 ilmakuvissa. Jälleenrakennuskauden pihapiirit tukeutuvat vanhalta kirkolta Siltatielle johtavaan Vanhankirkontiehen. Ilmakuvissa näkyvät hyvin kasvillisuudessa tapahtuneet muutokset. Asuinalueella rakennuksia ympäröivät nykyään vehreät piha-alueet. Kasvillisuus vähentää asuinalueen näkyvyyttä kirkon seudun maisemassa. Asuinalueen eteläpuolella kirkkoa ympäröivällä alueella on edelleen pieniä pelto- ja niittyalueita. (Kuvat MML Paikkatietoikkuna).

Petäjävedentie – Huttulantie (valtatie 23)

Petäjäveden kirkon ohitse kulkevan vanhan maantien linjaus on pääpiirteissään näkyvissä 1800-luvun kartoilla. Keuruun suunnasta Petäjäveden kautta itää kohti johtava vanha maantie näyttää karttojen perusteella noudattavan nykyisten Urriantien, Kelantien, Petäjävedentien, Siltatien, Siltanimentien, Koulutien, Kettulantien ja Halkokankaantien linjauksia.

Nykyinen Jyväskylältä Keuruulle johtava valtatie 23 (Petäjävedentie – Huttulantie) on rakennettu 1960-luvun alussa. Tie on linjattu kulkemaan korkealla penkereellä vanhan kirkon sivuitse Kirkkoniemen ja Solikkosaaren halki. Tien rakentaminen on aiheuttanut kirkon seudulle maisemavaurion.

Taidehistorian professori Lars Pettersson kritisoi 1960-luvun alussa voimakkaasti uuden valtatie rakentamista Petäjäveden vanhan kirkon kupeeseen. Petterssonin mukaan:

”Päijänteen luoteispuolella Petäjäveden vanhan kirkon tienoilla oli vielä sotien päättyessä meidän oloissamme ainutlaatuinen luonnon ja kulttuurin yhdistelmä. Asteittain raivattujen peltoaukeiden välisessä salmessa on Punkaharjun tapainen, pitkä ja kapea Solikkosaari, jonka hongikkoon ei koskaan liene kajottu. Mustassa vedessä kukkivat valkeat lumpeet. Mantereen puoleisella, peltujen saartamalla niemellä on entisen erämaakappelin ristin muotoon 1763 Jaakko Klemetinpoika Leppäsen johdolla rakennettu puukirkko. Tapulin pysytti pojanpoika Eerik Leppänen 1821. Kirkkotarha oli aikanaan mahtavan hirsiaidan ympäröimä, ja pyhäkköön tultiin kesäaikaan pääasiassa veneillä.

...

Paikan valitseminen ei varmaankaan ollut tapahtunut sattumalta tai pelkästään veneväylää silmällä pitäen. Vanhan kyläyhteiskunnan piirissä osattiin kyllä antaa arvoa maisema-kauneudelle ja löytää sijoitusratkaisuja, jotka ovat kadehdittavia.

...

Mutta kuten odottaa sopii, raaka tarkoituksenmukaisuus ja hyötyajattelu vaativat osansa. Ensin tuli pika-asutus, joka työntyi kirkkotarhan aidan viereen, vaikka se olisi muuallekin mahtunut. Sitten vedettiin uusi valtamaantie kirkon eteläpuolitse ja Solikkosaaren yli asianmukaisine siltoineen. Näköala etelään, väljempien vesien suuntaan oli katkaistu ja maiseman perusolemus tuhottu. Vastalauseista ja vetoomuksista ei piitattu. Tehdyt virheet eivät ole korjattavissa. Vielä puuttuvat paikoitusalue, jäätelökioski ja raivaajan patsas, nuo turistien mukavuudet ja keinoromanttisen kotiseutuhengen symbolit!”³⁸

³⁸ Pettersson 1963, 18-20.

Peruskartalla vuodelta 1963 valtatie 23 näkyy katkoviivamerkinnällä, jolla tarkoitetaan rakenteilla olevaa autotietä. Vanha tie kulkee Lemettilän pihapiirin kulmalta niemen kärkeen ja edelleen kohti rautatietä. Tien linjaus noudattaa nykyisen Siltatien linjausta. (Kartta MML Vanhat painetut kartat).

Valtatie 23 Petäjäveden vanhan kirkon maisemassa maaliskuussa 2021.

Avoimien peltoalueiden umpeenkasvu

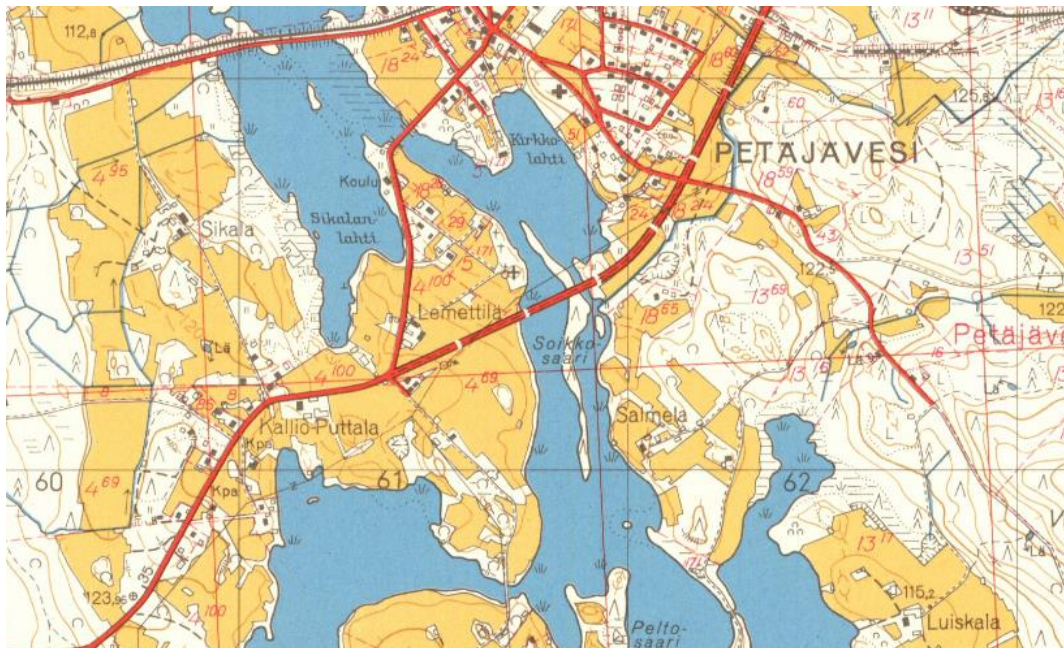
Jämsänveden ympärillä maisema on 1900-luvun puolivälin jälkeen muuttunut mm. viljelyksessä olevien peltoalueiden vähenemisen seurauksena. Vielä 1960-luvulla vesistöalueet ja niitä reunustavat peltoalueet muodostivat laajan avoimen maisematilan. Vesistöjen rannoilla sijaitsivat viljelyksessä olevat peltoalueet näkyvät esimerkiksi vuoden 1963 kartalla selvästi nykyistä laajempina. 1900-luvun lopulla osa ranta-alueista on pusikoitunut viljelyksen loputtua viheralueiksi. Viljelysaluudet ovat kadonneet mm. Kylänrannan ja Siltaniemen alueilta.³⁹

Maaseudun kulttuurimaisema on maatalouden vaikutuksesta syntynyt ihmisen työn ja toiminnan kuva. Viljelyksessä olevien peltoalueiden vähentyminen kertoo osaltaan elinkeinorakenteen muutoksesta 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Kulttuurimaisema ilmentää myös maatalouden toimintatapoja ja niiden muutoksia. Esimerkiksi laitumet ja hakamaat ovat vähitellen kadonneet kulttuurimaisemasta laiduntamisen vähenemisen seurauksena.

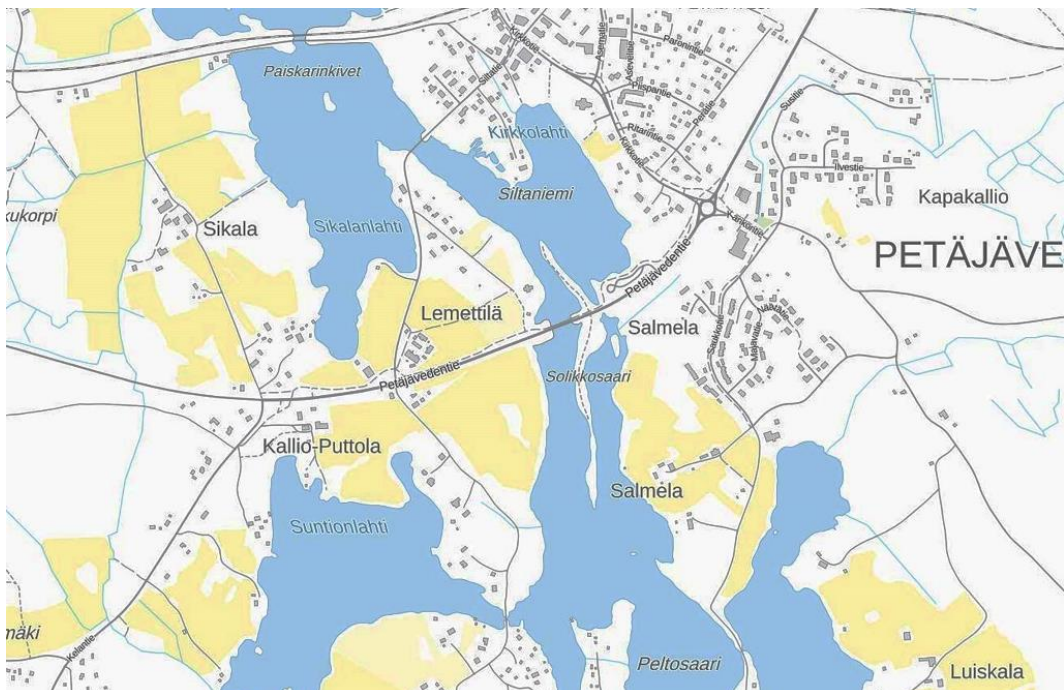

Petäjäveden kirkon seudun kulttuurimaisemaa 1900-luvun alussa. (Kuva Aalto-yliopiston arkisto). Jämsänvettä ja Petäjävettä ympäröivät laajat, avoimet viljelysaukeat. Peltojen lomassa rannoilla on myös niittyalueita, laitumia ja hakamaita.

³⁹ Esim. Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 7-8.

Viljelyksessä olevat peltoalueet vuosien 1963 ja 2021 peruskartoilla. Petäjäveden taajamassa viljelyksessä olevat peltoalueet ovat taajaman kasvun ja asuinalueiden rakentamisen myötä kadonneet. Kirkkoa ympäröivillä alueilla Kirkkoniemessä on edelleen vanhojen tilojen viljeltyjä peltoalueita. (Kartat MML Vanhat painetut kartat ja MML Paikkatietoikkuna).

Kirkkoniemessä vanhan kirkon länsipuolella on Lemettilän tila viljelyksineen. Tilan pellot ovat edelleen viljelyskäytössä. Viljely pitää maiseman avoimena.

Näkymä Petäjaveden taajamasta Jämsänvedelle. Paikoin järvien rannoilla sijaitsevat vanhat viljelysalueet ovat vähitellen kasvamassa umpeen.

2.5 Muut arvokohteet kirkon seudulla ja lähiympäristössä

2.5.1 Arkeologiset kohteet

Kirkon alueella ja sen lähituntumassa on kaksi Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin merkittyä mahdollista muinaisjäännöstä.

Kirrintien varressa Lemettilän peltojen eteläpuolella on historiallisen ajan asuinpaikkoihin kuuluva yksinäistalo Kirkonkylä Puttola (100000527). Paikalla on kaksi lohkokivistä tehtyä 3 m x 3 m ja 2,5 m x 2,5 m kokoista uunia. Pienemmässä on käytetty myös punaisia ja harmaita tiiliä. Rakenteiden korkeudet ovat 1 - 1,5 m välillä. Uunit ovat olleet Kallio-Puttolan entisen rakennuksen ja riihen uunit. Tila on siirretty nykyiselle paikalleen 1920-luvulla, mutta rakennukset on purettu vasta 1970-luvulla. Purettu asuinrakennus oli Puttolan sotilastorppa 1700-luvulla.⁴⁰

Solikkosaassa kirkon kaakkoispuolella on historiallisen ajan puolustusvarustuksiin kuuluva ammusvarasto Kirrinjärvi Solikkosaari (592500003). Solikkosaari on pitkä, kapea saari vanhan kirkon itäpuolella Petäjätveden keskustassa. Saarella on suuria kuoppia, joiden sanotaan olevan v. 1918 sisällissodan ja "sitä aikaisempienkin sotien" ammusvarastoja.⁴¹

Museovirasto, Arkeologiset kohteet. (Kuva Museovirasto Kulttuuriympäristön palveluikkuna).

⁴⁰ Kirkonkylä Puttola.

⁴¹ Kirrinjärvi Solikkosaari.

2.5.2 Rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteet

Petäjaveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen (RKY)

Petäjaveden vanha kirkko kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY) edustavaan aluekokonaisuuteen *Petäjaveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen*.

Aluekuvauksen mukaan:

”Petäjaveden vanha kirkko on pohjoismaisen puurakentamistaidon ja –perinteen korkeatasoinen ja hyvin säilynyt esimerkki. Kirkossa yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla kansanomaisen puurakennustaito ja hirsisalvostekniikka sekä yleiseurooppalaiset kirkkoarkkitehtuurin tyylipiirteet. Maisemalliset puitteet kirkolle luo Jämsänveden Kirkkolahti, jonka äärelle on sijoittunut myös seurakunnan uusi kirkko. Agraarimaiseman ympäröimä vanha kirkko sekä kirkonkylän taajamassa sijaitseva uusi kirkko muodostavat vuosisataisen katkeamattoman seurakunnallisen jatkumon sekä asutusrakenteen kehitystä kuvastavan parin. Petäjaveden vanha kirkko tapuleineen ja kirkkotarhoineen on sisällytetty Unescon Maailmanperintölueteluun.

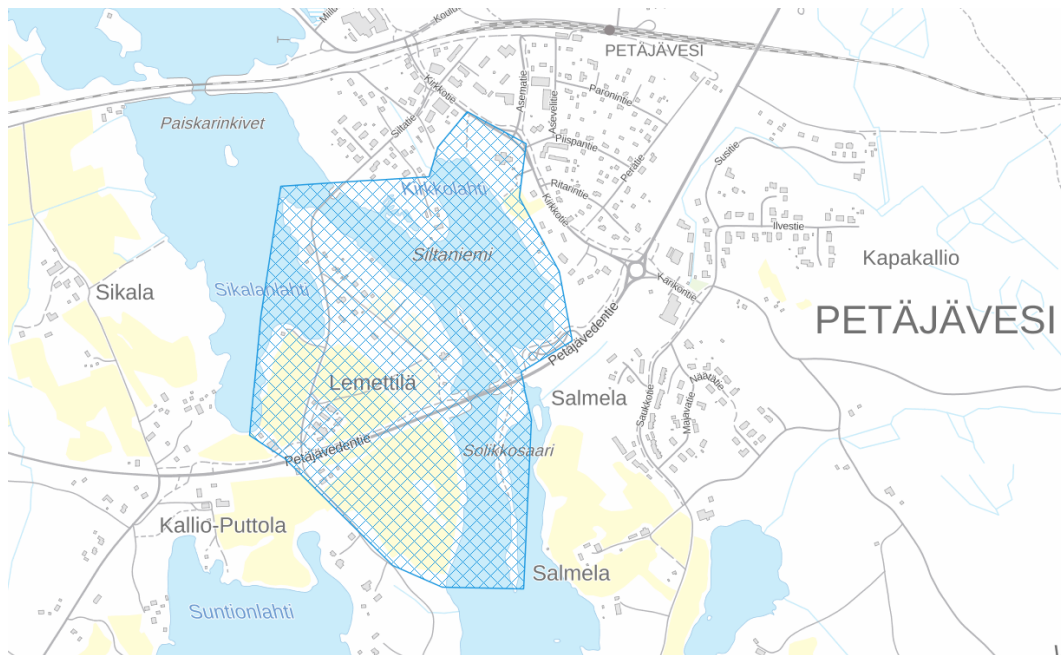
Kirkkoniemellä sijaitseva Petäjaveden vanha kirkko on valmistunut paikallisten kirvesmiesten rakentamana 1763–1765 rakennusmestari Jaakko Klemetinpoika Leppäsen johdolla. Kirkko on muodoltaan tasavartinen ristikirkko johon kuuluu yhdyskäytävällä lisätty kellotapuli, jonka on rakentanut Leppäsen pojanpoika Erkki Jaakonpoika Leppänen 1821. Kirkon hirsiseinät ovat ulkopuolelta laudoittamattomat. Kirkkoa kantaa jyrkkä ja ristivarsien päistä aumattu paanukatto. Kirkkoon saavutaan tapulin pohjakerroksen kautta. Sen sisätila on ristinmuotoinen ja sen sakarat kapenevat barokin suosiman valeperspektiivin tapaan ulospäin. Keskellä olevan kellojen nostoaukon kohdalla on säteittäin sijoitetuista laudoista koottu sininen ympyräsommitelma, taivaspyörä.

Kirkkosalin ristivarsissa on korkealle kaartuvat tynnyriholvit ja ristikeskuksen yllä kulmikas välikattokupoli. Holvauksen leveät veistolaudat on kiinnitetty seinien ja niiden päällä olevan sidehirsirakenteen varassa oleviin kattotuoleihin. Kirkkosalin seinät ja holvit ovat maalattomat. Vain holvien peiterimoissa ja seiniä jäykistävässä sidehirsissä on punaisella tehtyä maalauskoristelua. Saarnastuoli on kirkkorakennuksen ikäinen. Alttaritauluna on Carl Fredrik Blomin maalaama Pyhä ehtoollinen vuodelta 1843. Sama taitelija on tehnyt sakariston toisen oven päällä olevat Lutheria sekä Moosesta laintaluineen esittävät öljymaalaukset.

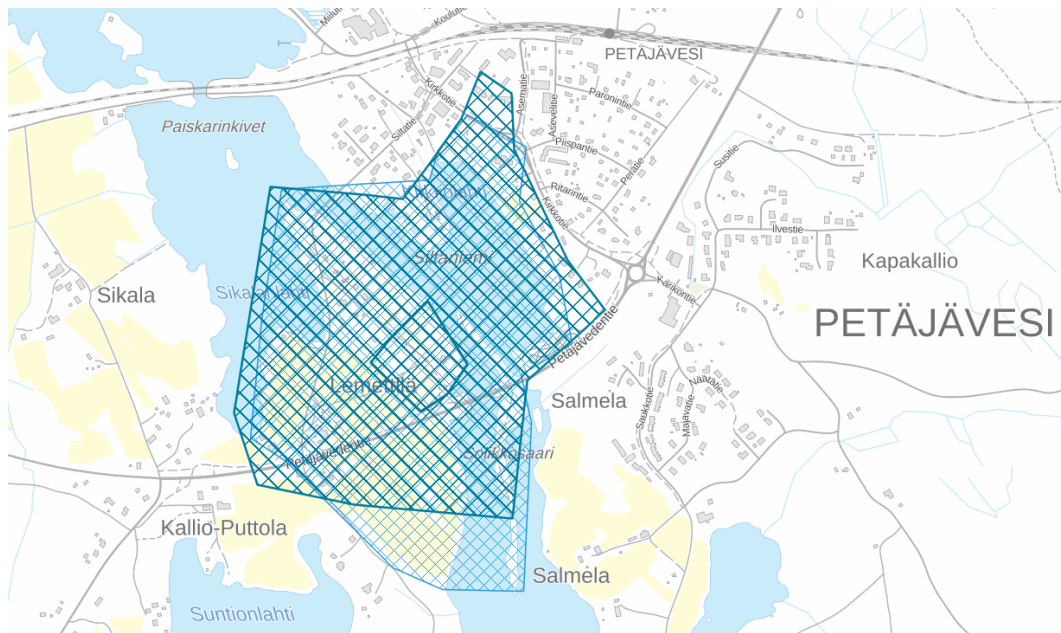
Järvimaisemaan kuuluvat Siltaniemi, jossa on kanttorilan tilakeskus 1800- ja 1900-luvun vaihteesta sekä kapea Solikkosaari, jota valtatie 23 ylittää. Vanhan kirkon länsipuolella sijaitseva Lemetilän maatilan eheä rakennusryhmä peltoineen sekä luoteispuolen sodanjälkeisen asutustoiminnan myötä syntynyt omakotialue kuuluvat vanhan kirkon ympäristöön. Lemetilän maatilan asuin- ja tuotantorakennukset ovat 1800- ja 1900-luvuilta.

Petäjaveden ns. uusi kirkko on puinen sisäviisteinen ristikirkko Petäjaveden taajaman tuntumassa kuivalla mäntykankaalla.”⁴²

⁴² *Petäjaveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen.*

Valtakunnallisesti arvokkaan alueen rajaus. (Kuva Museovirasto, karttapalvelu).

Valtakunnallisesti arvokkaan alueen ja maailmanperintökohteen suoja-alueen rajaus poikkeavat hieman toisistaan. (Kuva Museovirasto, karttapalvelu). Suoja-alueen rajaus on esitetty kartalla hieman tummemmalla rasterilla, RKY-alueen rajaus vaaleammalla.

Vanhan kirkon lähiympäristössä sijaitsevat arvokohteet:

- 1 *Lemettä*
- 2 *Siltaniemi / Kanttorila / Lukkarila*
- 3 *Vanha apteekki*
- 4 *Petäjaveden pappila / Tähtiniemen pappila*
- 5 *Petäjaveden uusi kirkko*
- 6 *Pohjantalo*
- 7 *Salmentaus / Ruoranen*
- 8 *Siltaniementien varren rakennukset (Siltaniementie 1 ja Siltaniementie 2)*
- 9 *Keski-Suomen kutomakoulu / Vanha rättikoulu / Palmun kiinteistö*
- 10 *Puttola / Kallio-Puttola*

Lemettilä

Kulttuurihistoriallisesti arvokas Lemettilän pihapiiri sijaitsee Petäjaveden vanhan kirkon naapurissa, kirkon lounaispuolella valtatie 23 varrella. Pihapiiriä ympäröivät Lemettilän peltoalueet erottuvat kirkon seudulla leimaa-antavana maisemapiirteensä. Pihapiiriin kuuluu kaksi asuinrakennusta, navetta, aitta, liiteri, vilja-aitta ja riihi.

Lemettilän tila on ollut olemassa jo 1600-luvulla. Lemettilän talo on perustettu historiatietojen mukaan Puttolan talosta talon vävyllä Lemetti Samuelinpojalle vuonna 1751. Lemettilässä on pidetty Petäjaveden kunnan ensimmäinen kuntakokous 28. päivänä kesäkuuta 1868. Lemettilässä on myös perustettu ensimmäisinä Keski-Suomen tuottajayhdistyksenä Petäjaveden Maataloustuottajayhdistys toukokuussa 1917. Lemettilä on toiminut Petäjaveden kirkonkylän kestikievarina 1800-luvun lopulta mahdollisesti 1920-luvulle asti. Kestikievarivieraiden käyttöön annettuja huoneita on ollut talon molemmissa asuinrakennuksissa. Nykyään vuonna 2021 Lemettilän tilalla on kokous- ja juhlapalveluita sekä mökki- ja maatilamajoitusta.

Pihapiiri on lähes umpinainen suorakaiteen muotoinen piha, jossa pitkä liiterirakennus jakaa pihan kahtia miespihaan ja karjapihaan. Riihi, maalaamaton vilja-aitta ja vuonna 1956 tehty sauna jäävät tiiviin pihan ulkopuolelle, tien toiselle puolelle. Tilan nykyinen vanhempi asuinrakennus ja mahdollisesti myös kaksikerroksinen aitta on rakennettu ennen 1850-lukua. Uudempi asuinrakennus on 1880-luvulta ja se on tuotu hirsinä Multialta. Kivinavetta on valmistunut vuonna 1898.

Ennen nykyisen valtatie 23 rakentamista Keuruulta Jyväskylään johtava maantie kulki nykyisen Siltatie paikalla Lemettilän pihapiirin nurkalta nykyisen Petäjaveden keskustan suuntaan.

Lemettilän tila ilmakuvassa ennen valtatie 23 rakentamista. (Kuva Lemettilän tila, <https://www.lemettilan-tila.fi/lemettilan-tilan-kuvagalleria/>).

Lemettilän pihapiiri kirkon seudun maisemassa.

Lemettilä on 1700 luvun puolivälissä perustettu tila. Talo liittyy keskeisesti Petäjaveden kunnan historiaan. Kohde on rakennuskannaltaan yhtenäinen 1800-luvun talonpoikaista rakentamistapaa edustava pihapiirikokonaisuus, jossa on säilynyt ehjänä vanha miespihaan ja karjapihaan jakautuva, lähes umpinainen pihamuoto. Lemettilän pihapiirin rakennukset muodostavat ympäröivien peltojen kanssa valtatie 23:n varteen merkittävän maatalouden maisemakokonaisuuden. Lemettilän pihapiiri ja pellot liittyvät läheisesti kansainvälisesti merkittävän Petäjaveden vanhan kirkon miljööseen. Kohteella on paikallista historiallista arvoa sekä maakunnallista rakennushistoriallista ja maisemallista arvoa.⁴³

Siltaniemi / Kanttorila / Lukkarila

Kanttorilana tunnettu pihapiiri sijaitsee Siltaniemen kärjessä maisemallisesti merkittävällä paikalla. Puutarhan ympäröivät rakennukset ovat peräisin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennuksen lisäksi kaksi aittaa, joista toinen on siirretty paikalle, sekä rantasauna. Niemen kärjessä olevat päärakennus sekä pieni rantasauna ovat maisemallisesti erityisen keskeisellä paikalla ja näkyvät aina valtatielle 23 saakka.

Siltaniemessä on ollut aikoinaan Kintauden talojen kirkkoaittoja. Siltaniemen kautta johti 1900-luvun alkuun asti maantie Keuruulta Petäjaveden vanhan kirkon kautta kohti Jyväskylää. Tie kulki Keuruun suunnasta Lemettilään, edelleen vanhalle kirkolle, siitä siltaa pitkin Siltaniemeen ja sieltä edelleen Petäjaveden kirkonkylään.

Siltaniemi on toiminut mm. kauppana, apteekkina ja kanttorilana. Siltaniemi oli 1900-luvun alkuun asti Tähtiniemen virkatalon (pappilan) torppa. Kauppias K.O. Backman rakensi Siltaniemeen kaupaliikkeen vuonna 1878. Hänen jälkeensä kauppa jatkoi E. Särkinen puolisonsa Berbet Pauloona Backmanin kanssa vuosina 1881–1908. Muistitiedon mukaan Siltaniemen päärakennus on kauppias Särkisen rakennuttama. Vuonna 1908 kirkon esimies V. Flinkman osti Siltaniemen kauppias Särkisen konkurssipesältä ja myi talon muutaman päivän kuluttua Petäjaveden seurakunnalle kanttorin asunnoksi. Tämän jälkeen Siltaniemi oli Petäjaveden seurakunnan kanttoreiden virka-asuntona aina 1970–1980-lukujen vaihteeseen asti. Muun muassa seurakunnan pitkäaikainen työntekijä kanttori G.F. Oksanen asui talossa vuosina 1908–1931. 1920-luvulla ennen

⁴³ *Lemettilän tila, historiaa; Historialliset rakennukset 2002.*

apteekkirakennuksen valmistumista Jämsän apteekin Petäjäveden haara-apteekki toimi Siltaniemessä. Myöhemmin Siltaniemen päärakennuksen kahden huoneen asunnossa asui mm. nimismies Nyman. Kanttori Alestalon aikaan kunnan kirjasto toimi Kanttorilan salissa. Kiinteistö on nykyisin yksityisessä omistuksessa.

Siltaniemi on todennäköisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kaupaksi ja maatilaksi rakennettu pihapiirikokonaisuus, jossa erityisesti asuinrakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Päärakennuksessa on vuosisadan vaihteen kertaustyylien tyylipiirteitä. Siltaniemessä on toiminut mm. kauppa ja apteekki. Se on tunnettu Petäjäveden seurakunnan kanttorin asuinpaikkana. Siltaniemi sijaitsee Kirkkolahden ja vanhan kirkon maisemassa erittäin merkittävällä paikalla. Se on historiallisesti ja rakennushistoriallisesti paikallisesti arvokas, maisemallisesti valtakunnallisesti arvokas kohde.⁴⁴

Vanha apteekki

Vanha apteekki sijaitsee niemen kärkeen johtavan Siltaniementien varressa pienellä mäellä. Taitekattoinen, kookas rakennus on rakennettu 1920-luvun jälkipuoliskolla. Sen on suunnitellut arkkitehti Allan Pokki. Tontilla on apteekin talon lisäksi lautarakenteinen autotalli-varastorakennus.

Vanha apteekki.

Apteekkari Ilmari Hyvärinen sai apteekkioikeudet Petäjävedelle vuonna 1927. Samana vuonna hän rakennutti apteekkia varten liike-asuintalon Petäjäveden seurakunnalta vuokraamalleen tontille. Apteekki avattiin rakennuksessa 1.3.1927. Alun perin apteekkitaloon piti tulla myös pankin tiloja, mutta rakennuksen valmistuttua siihen sijoitettiin vain asunto ja apteekki, johon kuuluivat liiketilan ohella varasto ja toimistohuoneet. Petäjäveden apteekki toimi rakennuksessa vuoteen 1982 asti.

Apteekki on alkuperäisessä asussaan säilynyt 1920-luvun liikerakennus. Se edustaa 1920-luvun rakennustapaa. Petäjäveden apteekki on toiminut rakennuksessa apteekin perustamisesta lähtien yli 50 vuotta. Rakennus sijaitsee Petäjäveden kirkonkylän vanhassa keskustassa ja liittyy

⁴⁴ Esim. Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 11; *Historialliset rakennukset* 2002.

maisemallisesti Kirkkolahden maisemaan. Se on paikallisesti merkittävä, historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas.⁴⁵

Petäjäveden pappila / Tähtiniemen pappila

Petäjäveden pappila sijaitsee Petäjäveden uuden kirkon pohjoispuolella Kirkkotien varressa. Pappilan rakennusryhmään kuuluvat pappila (rakennettu 1885–1890), aitta (rakennettu 1885–1900), sauna (1935–1939) ja entinen väentupa ja seurakuntasali (rakennettu 1885–1900). Rakennusryhmästä on purettu 1940-luvun lopulla navetta, joka sijaitsi entisen postin kiinteistön kohdilla. Aittarivistöä on lyhennetty kolmanneksella.

Pappilan pihapiiri on ilmeeltään puistomainen. Rakennukset ovat hirsirakenteisia ja satulakattoisia. Pappilan päärakennus, jossa on asuintiloja ja kirkkoherranvirasto, edustaa tyyliään uusrenessanssia. Rakennuksessa on päätyhuoneilla laajennettu karoliininen pohjakaava. Entinen seurakuntasali on toiminut aikoinaan asuinrakennuksena ja sittemmin liiketiloina.

Petäjäveden seurakunnan pappila sijaitsi 1880-luvulle saakka Petäjäveden vanhan kirkon ja vanhan kutomakoulun välisellä pellolla, Keski-Suomen Valon entisen talon kohdalla. Pappilaa varten ostettiin vuonna 1779 Puttolan tilasta Klemetti Klemetinpojalta puolen manttaalin suuruinen Tähtiniemen maa-alue. Pappilan rakentaminen aloitettiin vuonna 1781. Vuonna 1845 sattuneen tulipalon jälkeen pappila rakennettiin uudelleen. Vuonna 1885 pappila päätettiin siirtää nykyiselle paikalleen uuden kirkon läheisyyteen. Pappilan pihapiiriin rakennettiin vuosina 1885–1900 todennäköisesti ainakin päärakennus, kivenavetta, sikolätti, lammasnavetta, aitta ja väentupa. Pappilan sauna sijaitsi uuden kirkon rannassa ja riihi nykyisen Siltatien varressa, heinälatoja oli eri puolilla kirkonkyläaluetta. Nykyisen seurakuntatalon ja pappilan välistä johti 1930-luvulla kapea tie nykyiselle Kirkkotielle, mistä tie jatkui maantien yli pappilan saunalle Kirkkolahden rantaan. Tietä reunusti nuorten koivujen rivi.

Petäjäveden pappila.

⁴⁵ Esim. Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 11-12; *Historialliset rakennukset* 2002.

Petäjäveden pappila on 1800-luvun lopulla muodostunut puistomainen pihapiirikokonaisuus, jossa erityisesti päärakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Päärakennus on rakennustyyliltään yhtenevä Kirkkotien toisella puolella sijaitsevan Petäjäveden uuden kirkon kanssa. Pappilan pihapiiri sijaitsee keskeisellä paikalla Petäjäveden keskustan maisemassa. Pappila on paikallisesti merkittävä, historiallisesti ja maisemallisesti arvokas kokonaisuus. Rakennushistoriallisesti pappila on maakunnallisesti arvokas.⁴⁶

Petäjäveden uusi kirkko

Petäjäveden uusi kirkko sijaitsee pienellä mäellä Kirkkolahden ja Petäjäveden keskustan pääväylän (Kirkkotien) välisellä alueella. Kirkon ympärillä on hoidettua nurmipihaa ja pysäköintialuetta. Pääoven edessä on sankarihauta-alue. Kirkkoa vastapäätä sijaitsevat Petäjäveden pappila ja seurakuntatalo. Lähiympäristössä on eri-ikäisiä asuinrakennuksia ja liiketaloja.

Petäjäveden uusi kirkko.

Petäjäveden uusi kirkko on seurakunnan kolmas kirkko. Petäjäveden uuden kirkon rakentaminen oli esillä pitäjänkokouksessa ensimmäisen kerran vuonna 1837. Kirkon paikaksi valittiin kolme vuotta myöhemmin salmen takainen mäki vanhalta kirkolta katsottuna. Kirkon suunnitteli August Boman vuonna 1879. Kirkko rakennettiin rakennusmestari Jaakko Kuorikosken johdolla 1880-luvulla. Se oli pitkän uran tehneen kirkonrakentajamestarin viimeinen kirkonrakennusurakka.

Muodoltaan uusi kirkko on sisäviisteinen ristikirkko, jonka ristikeskuksesta kohoaa kahdeksankulmainen, terävään huippuun päättyvä lanterniini. Bomanin piirustuksista poiketen, todennäköisesti Kuorikosken toimesta, kirkkoon tehtiin kupukattoisen lyhtytornin sijasta teräväkärkinen torni ja torniin lisättiin myös ikkunoita. Ulkoverhous on tehty vuonna 1882. Tyyliltään kirkko edustaa 1800-

⁴⁶ Esim. Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 12-13; *Historialliset rakennukset* 2002.

luvun lopun kertaustyylejä, uusrenessanssia ja uusgotiikkaa. Ikkunoiden vuorilautoissa on myös klassistisia koristemuotoja.⁴⁷ Kirkkoa on korjattu vuosina 1937, 1952, 1967 ja 2004. Puuverhouksella vuoratun kirkon nykyinen ulkoväriyty on vaalean keltainen, listat ovat valkoiset. Katteena on harmaa konesaumapeltikate.

Kirkko sijaitsee Petäjaveden keskustan ja Kirkkolahden maisemassa erittäin merkittävällä paikalla. Se on vuoden 2002 inventointitietojen mukaan paikallisesti merkittävä historiallisesti arvokas, maakunnallisesti merkittävä rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas kohde. Vuoden 2009 valtakunnallisessa inventoinnissa kirkko on huomioitu valtakunnallisesti arvokkaana. Se kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettua kulttuuriympäristöä edustavaan aluekokonaisuuteen *Petäjaveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen*.

Pohjantalo

Vuonna 1930 rakennettu Pohjantalo sijaitsee Kirkkotien varressa uuden kirkon kaakkoispuolella. Pohjan pihapiirillä on merkittävää maisemallista arvoa osana Kirkkotien maisemaa ja kirkkomaisemaa uuden kirkon ympäristössä. Se edustaa pappilan lisäksi Petäjaveden pääväylien edustavinta, alkuperäisessä asussaan säilynyttä 1900-luvun alun rakennuskantaa. Sen klassistinen ulkoasu ja mittasuhteet kertovat ammattitaitoisesta suunnittelusta ja rakentamisesta. Rakennuksella on merkittävää rakennushistoriallista arvoa 1920-luvun klassistisena asuinrakennuksena.⁴⁸

Pohjantalo.

Salmentaus / Ruoranen

Ruorasan pihapiiri sijaitsee Kirkkolahtea kohti viettävällä rinteellä Pohjan talon kaakkoispuolella. Pihapiiriin kuuluvat asuinrakennus, aitta, liiteri, vanha sauna (alatupa) ja autotalli. Rakennukset sijaitsevat hajanaisesti loivasti Kirkkolahteen laskevalla tontilla.

⁴⁷ Esim. Petäjaveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 13; *Historialliset rakennukset* 2002.

⁴⁸ Esim. Petäjaveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 13-14.

Salmentaus / Ruoranen.

Nykyinen asuinrakennus on rakennettu 1890-luvulla kesävieraiden käyttöön. Aitta ja liiteri on rakennettu 1900-luvun alussa. Autotallirakennus on ollut alun perin asuinrakennus ja sijainnut noin 50 metrin päässä nykyisestä paikastaan. Alatupa on rakennettu 1800-luvun lopulla saunaksi.

Salmentauksen tontti oli alun perin pappilan torppa. Tontti lunastettiin omaksi 1930-luvulla. Tontilla oli aikanaan yksitoista rakennusta, joista nykyisin on jäljellä viisi.

Salmentauksen tontilla toimi Ruorasan nahkurin verstaas 1800-luvun lopulta lähtien. Nahkurin työtä harjoittivat Abraham Ruoranen ja myöhemmin hänen poikansa Onni Ruoranen, joka harjoitti lisäksi maataloutta. Tontilla oli nahkurin työhön liittyvinä rakennuksina verstaas, märkäverstaas ja varasto. Märkäverstaas purettiin 1950-luvulla, verstaas siirrettiin muualle 1940-luvulla ja varastorakennus myytiin viereiseen Oksalan taloon noin vuonna 1950. Tontin maatalousrakennuksia olivat navetta, lato ja riihi, jotka kaikki purettiin 1950–1960-luvuilla.

Ruoranen on vesistön ja kirkon läheisyyteen 1800-luvun lopulla rakennettu kylän käsityöläisen tontti. Rakennukset liittyvät Kirkkolahden maisemaan. Kohde on paikallisesti merkittävä, historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas.⁴⁹

Siltaniementien varren rakennukset (Siltaniementie 1 ja Siltaniementie 2)

Siltaniementien pohjoispäässä vastapäätä toisiaan sijaitsevat julkisivuiltaan rapatut, satulakattoiset jälleenrakennuskauden rakennukset ovat paikallisesti arvokkaita, edustavia esimerkkejä aikakautensa rakentamisesta ajallisesti kerroksellisella alueella. Rakennuksilla on paikallista maisemallista merkitystä osana Siltaniementien rakennettua ympäristöä ja raittimaisemaa. Ne muodostavat yhdessä pienialaisen aluekokonaisuuden.

Siltaniementien länsipuolella sijaitseva asuinrakennus (Siltaniementie 2) edustaa kaupunkimaista pientalorakentamista. Rakennuksessa näkyy rakentamisajankohdan henki materiaalien käytössä ja arkkitehtuurisuunnittelussa. Siltaniementien itälaidalla sijaitsevalla kaksikerroksisella asuintalolla

⁴⁹ Esim. Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 14; *Historialliset rakennukset* 2002.

(Siltaniementie 1) on paikallista historiallista merkitystä 1900-luvun puolivälin keskusta-alueen rakentumisen kertojana sekä paikallista rakennushistoriallista merkitystä poikkeuksellisen suurena, kivirakenteisena usean asunnon talona, jossa nähtävissä ovat hyvin rakennuksen alkuperäiset materiaalit ja muodot.⁵⁰

Siltaniementie 1.

Siltaniementie 2.

⁵⁰ Esim. Petäjäveden kunta, Kirkkolahden asemakaavan muutos, selostus 23.9.2011, 15.

Keski-Suomen kutomakoulu / Vanha rätkikoulu / Palmun kiinteistö

Entinen Keski-Suomen kutomakoulu sijaitsee Siltatien varressa Kutomaniemessä, Kirkkoniemen pohjoiskärjessä. Entinen koulurakennus sijaitsee vanhan maantien varrella lähellä tietä. Tontilla on myös 1900-luvun puolivälissä rakennettu sauna ja varastorakennus tien toisella puolella.

Keski-Suomen kutomakoulu.

Keski-Suomen Kutomakoulu aloitti toimintansa kiertävänä käsityökouluna vuonna 1905. Kutomakoulun ensimmäinen kurssi pidettiin Laukaan Herneniemen talossa. Koulu toimi tämän jälkeen Keski-Suomessa eri paikkakunnilla, aina yhden vuoden kerrallaan. Vuosina 1919–1925 Keski-Suomen kiertävä naiskoteollisuuskoulu toimi Laukaan Kuusaassa, mutta tilaongelmien vuoksi koulu muutti vuonna 1925 Petäjävedelle. Koulu toimi tässä rakennuksessa aina vuoteen 1969 saakka.

Rakennus rakennettiin alun perin kaupaksi. Vuosina 1914–1915 toiminimi P. Pankkonen piti rakennuksessa kauppaa. 1920-luvun alussa rakennuksessa toimi muutamien Petäjäveden isäntien yhteisesti omistama kauppa, "Miljoonahuiske". Sen jälkeen rakennus oli asuinkäytössä ennen kuin se otettiin kutomakoulun käyttöön.

Rakennus on rakennettu 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa. Sitä laajennettiin vuonna 1927 toiseen pätyyn rakennetulla uudella kutomatilalla. Samalla rakennuksen yläkertaan tehtiin uudet huoneet oppilashuoneiksi. Laajennuksen jälkeen rakennuksen alakerrassa oli kutomasali, kehimä-, luoma- ja puolaushuone, varastohuone ja johtajan asunto sekä yläkerrassa luentosali, neljä oppilashuonetta, keittiö ja eteishalli. Pihan puolella oli kaksiosainen lasikuisti. Sota-aikana kutomakoulu toimi sotasairaalana. Kutomakoulun muutettua uusiin tiloihin rakennus oli vuoteen 1977 saakka asuin- ja varastokäytössä. Sen jälkeen rakennus on ollut yksityisomistuksessa.

Rakennukseen tehtiin täydellinen peruskorjaus 1980-luvun alussa. Rakennukseen uusittiin ikkunat, johtajan asuinhuoneisiin rakennettiin sauna ja pesutilat, huoneet lämpöeristettiin ja uusittiin pinnoiltaan.

Rakennus on paikallisesti merkittävä, historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas. Se on 1900-luvun alussa rakennettu rakennus, jossa on pidetty kauppaa ja kutomakoulua.

Rakennus edustaa 1920–1930 lukujen rakennustapaa. Se liittyy maisemallisesti vanhan maantien ja Sikalanlahden maisemaan.⁵¹

Puttola / Kallio-Puttola

Puttolan pihapiiri sijaitsee valtatie 23 eteläpuolella vanhalta kirkolta lounaaseen. Pihapiirissä on asuinrakennus, aitta, navetta ja entinen työmiehen asuinrakennus. Rakennukset sijaitsevat suora-kaiteen muotoisessa pihapiirissä lähellä Jyväskylä-Keuruu -maantietä ja Jämsäntien risteystä. Talon riihi on peltojen keskellä Kirrintien varressa. Pihapiirin ympärillä on isoja koivuja, maantien suuntaan on suojana tien suuntainen nuorten koivujen muodostama kuja. Rakennusten itäpuolella on peltoa.

Puttola on yksi Petäjaveden vanhimmista tiloista. Paavo Puttosen vuonna 1611 perustama Puttolan talo oli aikanaan Petäjaveden kylän ensimmäisiä taloja. Vuonna 1747 Puttolasta perustettiin Sikalan ja vuonna 1751 Lemetilän tilat. Kallio-Puttolan tila on siirretty nykyiselle paikalleen paremman vesipaikan vuoksi vanhan Puttolan pihapiirin tulipalon jälkeen.

Pihapiirin nykyiset rakennukset ovat peräisin 1910- ja 1920-luvuilta. Vanhempi asuinrakennus on vuodelta 1927. Työmiehen / karjanhoitajan asuinrakennus on rakennettu vanhan asuinrakennuksen hirsistä vuonna 1929. Navetta sekä aittarakennus, jonka takana on puuliiteri ja päädyssä entinen kärryliiteri, on molemmat rakennettu 1910-luvun alkupuolella.

Kallio-Puttola on rakennuskannaltaan yhtenäinen 1910–1920 lukujen maatilarakentamista edustava pihapiiri. Kohde sijaitsee valtatie 23 Jämsäntien maisemaan nähden merkittävällä paikalla maantien ja Kirrinjärven välisellä alueella. Pihapiiri on paikallisesti merkittävä, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas kokonaisuus.⁵²

2.5.3 Kulttuurimaiseman arvokohteet

Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema

Petäjaveden vanhan kirkon seutu on maakunnallisesti arvokasta maisema-alueetta *Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema*. Arvoalue ja sen rajaus on määritelty Keski-Suomen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin yhteydessä vuonna 2016.

Arviointitekstin mukaan agraarimaiseman ympäröimä vanha kirkko sekä kirkonkylän taajamassa sijaitseva uusi kirkko muodostavat vuosisataisen katkeamattoman kirkollisen jatkumon sekä asutusrakenteen kehitystä kuvastavan kokonaisuuden. Petäjaveden vanha kirkko tapuleineen ja kirkkotarhoineen on sisällytetty Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 1994. Kirkkolahden molemmin puolin sijaitsevat kirkot, rantojen eri aikakausilta olevat rakennukset sekä Lemetilän perinteinen miljöo karjatalouden leimaamine viljelyksineen muodostavat kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden.⁵³

⁵¹ *Historialliset rakennukset* 2002.

⁵² *Historialliset rakennukset* 2002.

⁵³ Koski 2016, 207.

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Petäjäveden vanhan kirkon kulttuurimaisema. (Kuva Koski 2016).

Kolmessa osa-alueessa oleva niittykokonaisuus sijaitsee Unesco-kohde Petäjaveden vanhan kirkon pihapiirissä. Kohteet ovat valtaosin puuttomia, mutta yksittäisiä koivuja on alueiden reunoilla ja ojalinjoissa ja joitakin myös keskellä niittyä. Pensaskerroksessa on niukasti pajua ja pari kuusentainta sekä hiukan seljaa. Kenttäkerros on tuoretta heinäniittyä, ja lajisto on melko monipuolinen heinäniityksi. Alueella tavataan mm. nurmitartta, kissankelloa, ahdekaunokkia, ahomansikkaa, mesimarjaa, hietaorvokkia, ketoneilikkaa, mäkikuismaa ja tuoksusimaketta. Alueet ovat olleet aikanaan peltokäytössä ja sen jälkeen niitä on pidetty niitolla avoimina. Keski-Suomen ELY-keskus on tehnyt kohteelle hoitosuunnitelman Härkää sarvista -hankkeessa. Alueet ovat olleet lammaslaitumina vuodesta 2012 alkaen.

Lemettilän laidunniitty

Paikallisesti arvokas (P-)

Lemettilän laidunniitty.

Lemettilän laidunniitty on rannan ja pellon väliin jäävä niittyalue, jolla on rannassa hakamaatyypinen puustoreunus. Avoin niitty on rehevää heinäniittyä. Puustoisella osalla on leppä- ja pihlajavesakkoa, rantapetäjiä, isompia kuusia ja varttuvia pihlajia. Puustoisella osalla kenttäkerroksessa on metsä- ja niitylajeja. Kivien ympäristössä on vähän karumman kasvupaikan putkilokasvilajistoa, mm. ahomataraa ja nurmitädykettä. Alue on Unesccon maailmanperintöaluetta ja Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisemaa. Osalla aluetta pellon puolella edelleen vanhaa riukuaitaa, vaikka laidunnus on loppunut vuonna 2004.

2.6 Petäjäveden vanha kirkko ja kirkkoympäristö voimassa olevissa kaavoissa

2.6.1 Maakuntakaava

Keski-Suomen maakuntakaava

Petäjäveden kirkon alueella on voimassa Keski-Suomen maakuntavaltuuston 01.12.2017 (§ 40) hyväksymä, Keski-Suomen maakuntahallituksen 26.01.2018 (§ 6) päätöksellä voimaantullut, 28.01.2020 lainvoiman saanut Keski-Suomen maakuntakaava.

Ote Keski-Suomen maakuntakaavan kaavakartasta. (Kuva Keski-Suomen liitto).

Petäjäveden kirkko osoitetaan maakuntakaavassa Unescon maailmanperintökohteena (un). Suunnittelumääräyksen mukaan kohdetta ja sen lähiympäristöä on suunniteltava siten, että maailmanperintökohteen rakennus- ja kulttuurihistorialliset sekä maisemalliset arvot säilyvät ja vahvistuvat.

Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen osoitetaan valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (kartalla tumman vihreä rajausta). Suunnittelumääräysten mukaan alueen suunnittelussa on otettava huomioon kulttuurihistoriallisen rakennetun ympäristön kokonaisuus, ominaispiirteet ja identiteetti. Alueen käyttöä on ohjattava siten, ettei näitä arvoja heikennetä.

Kirkon seutu osoitetaan maakunnallisesti arvokkaana maisema-alueena (vaalean vihreä vaakaviivitus). Suunnittelumääräysten mukaan alueella tulee edistää kestävän maatalouden harjoittamista. Alueen suunnittelussa on otettava huomioon arvokkaan maisema-alueen kokonaisuus, ominaispiirteet ja identiteetti. Alueilla metsien hoito ja käyttö perustuu voimassa olevaan metsälainsäädäntöön.

Kirkon seutu kuuluu kulttuuriympäristön vetovoima-alueeseen, joka osoitetaan kaavakartalla ruskealla vinoviivoituksella. Merkinnällä osoitetaan maakunnan kulttuuriympäristön monimuotoiset aluekeskittymät. Suunnittelumääräysten mukaan alueen kehittämisessä tulee hyödyntää kulttuuriympäristön monimuotoisuutta. Alueidenkäytön suunnittelulla edistetään kulttuuriympäristöjen kestävää käyttöä ja hoitoa. Alueilla metsien hoito ja käyttö perustuu voimassa olevaan metsälainsäädäntöön.

Kirkko kuuluu maakuntakeskukseen, joka osoitetaan kaavakartalla ruskealla ympyrällä.

Valtatie 23 osoitetaan maakuntakaavassa valtatieenä. Petäjävedeltä Keuruulle kulkevan valtatieen (VT23) ja rautatien varsi on osoitettu maakuntakaavassa valta-/rautatien kehittämisakseliksi. Merkinnällä osoitetaan Keski-Suomen Strategiassa määritelty toiminnallisesti merkittävä liikennekäytävä.

Keski-Suomen maakuntakaava 2040

Keski-Suomen liitto on käynnistänyt maakuntakaavan päivityksen. Päivitys koskee Keski-Suomen voimassa olevaa maakuntakaavaa ja koko Keski-Suomen maakunnan aluetta, Kuhmoinen pois lukien. Vireillä olevasta maakuntakaavasta käytetään nimeä Keski-Suomen maakuntakaava 2040.

Maakuntakaava päivitetään rullaavan maakuntakaavoituksen periaatteiden mukaisesti. Rullaavassa maakuntakaavoituksessa voimassa olevaa maakuntakaavaa muutetaan kertyneiden muutostarpeiden mukaisesti. Keski-Suomen maakuntakaava 2040:n vireilletulovaiheessa nämä muutostarpeet liittyvät seudullisesti merkittävään tuulivoimatuotantoon, liikenteeseen ja hyvinvoinnin aluerakenteeseen.

2.6.2 Yleiskaava

Petäjäveden kirkon alueella on voimassa 22.06.2011 hyväksytty Petäjäveden keskustan osayleiskaava.

Petäjäveden vanha kirkko kirkkopihoinen sijaitsee yleiskaavassa julkisten palveluiden ja hallinnon alueeksi osoitetulla alueella (PY). Alue on lisäksi osoitettu merkinnällä Unescon maailmanperintökohde (un).

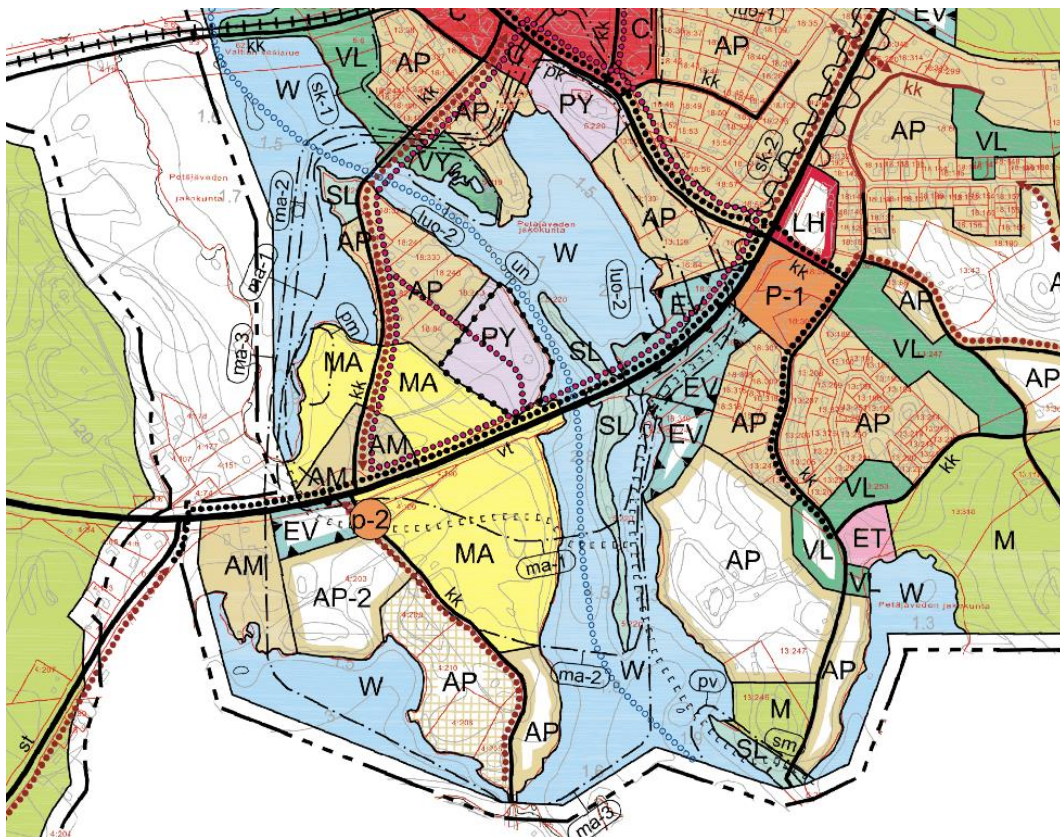
Kirkon seudulla sijaitsevat peltoalueet osoitetaan maisemallisesti arvokkaina peltoalueina (MA). Kaavamääräysten mukaan alueen pellot tulisi säilyttää maatalouskäytössä tai muuten avoimina, ja alueelle sijoittuvat, maisemaa rajaavat metsä- ja muut puustoiset alueet tulee säilyttää. Kirkon vierestä kulkee kevyen liikenteen yhteystarve.

Kirkon seutu kuuluu maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen alueeseen Petäjäveden vanhan kirkon Unescon maailmanperintökohteen suojavyöhyke (ma-1), maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen alueeseen Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen (ma-2) sekä maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen alueeseen Keski-Suomen maakuntakaavassa osoitettu arvokas rakennettu kulttuuriympäristö (ma-3).

Unescon maailmanperintökohdetta koskevaa suojavyöhykettä (ma-1) koskevien kaavamääräysten mukaan. ”Alueen toiminnoissa ja suunnitelmissa on otettava huomioon Petäjäveden vanhan

kirkon kulttuurihistoriallisen erityisaseman vaaliminen. Merkittävistä hankkeista on neuvoteltava Museoviraston kanssa. Alueen pellot tulisi säilyttää maatalouskäytössä tai muuten avoimina. Alueen rakentamisessa on otettava huomioon rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen arvo. Alueella tapahtuva uudis-, korjaus- ja laajennusrakentaminen tulee sovittaa väreiltään, pintamateriaaleiltaan ja mittakaavaltaan olemassa olevaan rakentamiseen. Alueella oleville asuinalueille ei ole sallittua rakentaa rivitaloja. Alueen ranta-alueille tulee osoittaa riittävät rakentamattomina säilytettävät suoja-alueet. Museoviranomaiselle tulee varata tilaisuus lausunnon antamiseen ennen suojeluksia koskevien lupahakemusten ratkaisemista.”

Valtakunnallisesti arvokasta rakennettu kulttuuriympäristöä Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäröivä (ma-2) koskevien kaavamääräysten mukaan: ”Rakennustaiteellisesti ja miljöön yhtenäisyyden kannalta tärkeitä rakennuksia tai rakennusryhmiä ei saa purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden miljöön kannalta arvokas luonne turmeltuu. Alueen pellot tulisi säilyttää maatalouskäytössä tai muuten avoimina. Alueen rakentamisessa on otettava huomioon rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen arvo. Alueella tapahtuva uudis-, korjaus- ja laajennusrakentaminen tulee sovittaa väreiltään, pintamateriaaleiltaan ja mittakaavaltaan olemassa olevaan rakentamiseen. Museoviranomaiselle tulee varata tilaisuus lausunnon antamiseen ennen suojeluksia koskevien lupahakemusten ratkaisemista.”

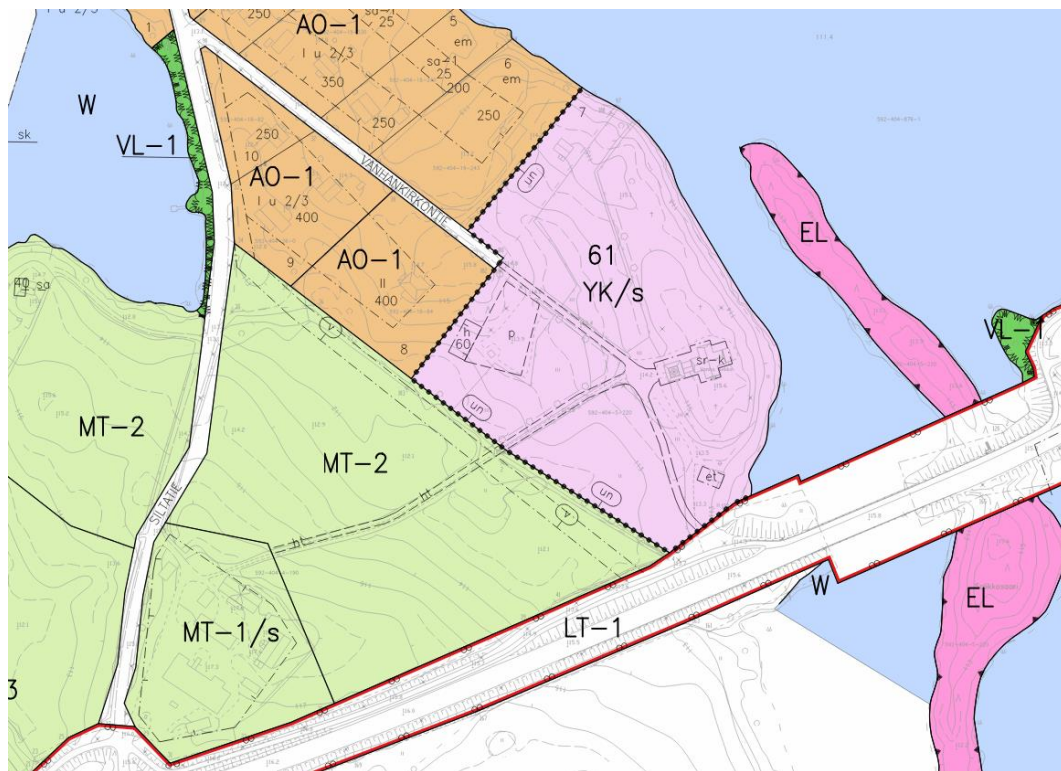
Ote Petäjäveden keskustan osayleiskaavan kaavakartasta. (Kartta Petäjäveden karttapaikka).

Keski-Suomen maakuntakaavassa osoitettua arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (ma-3) koskevien kaavamääräysten mukaan: ”Petäjaveden kirkkomiljö ja Petäjaveden rautatieasema ympäristöineen. Rakennustaiteellisesti ja miljöön yhtenäisyyden kannalta tärkeitä rakennuksia tai rakennusryhmiä ei saa purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden miljöön kannalta arvokas luonne turmeltuu. Alueen rakentamisessa on otettava huomioon rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen arvo. Alueella tapahtuva uudis-, korjaus- ja laajennusrakentaminen tulee sovittaa väreiltään, pintamateriaaleiltaan ja mittakaavaltaan olemassa olevaan rakentamiseen. Museoviranomaiselle tulee varata tilaisuus lausunnon antamiseen ennen suojelukohteita koskevien lupahakemusten ratkaisemista.”

Yleiskaavassa annetaan myös yleismääräys, jonka mukaan: ”Rautatien eteläpuolisilla ranta-alueilla tulee maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen turvaamiseksi säilyttää riittävät rakentamattomat suojavyöhykkeet. Ranta-alueilla on säilytettävä luonnollisen kaltainen puusto.”

2.6.3 Asemakaava

Petäjaveden kirkon seudulla on voimassa Petäjaveden kylän Kirkonseudun ja Lemetilän alueen asemakaava, joka on hyväksytty 21.1.2002.

Ote ajantasa-asemakaavasta. (Kartta Petäjaveden karttapaikka).

Asemakaavassa kirkko sijaitsee kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueella (YK/s). Kaavamääräyksen mukaan Petäjaveden vanha kirkko ympäristöineen on merkitty Unescon maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelusta koskevan yleissopimuksen mukaan

maailmanperintöluetteloon v. 1994 N:olla 584. Hautausmaata sekä alueen tiestöä ja kasvillisuutta on hoidettava siten, että kirkon merkittävä maisemallinen asema säilyy.

Kirkon alue on asemakaavassa esitetty lisäksi Unescon maailmanperintökohteen rajauksella (un). Kirkko on määrätty suojeltavaksi kaavamerkinnällä Kirkkolain (1054/1993) 14. luvun 5. §:n nojalla suojeltu kirkollinen rakennus ja alue (sr-k). Maailmanperintöaluetta ympäröivä suoja-alue osoitetaan asemakaavassa aluerajauksella (sk). Kaavamääräyksen mukaan kaikkiin rakennus- tai purkulupaa koskeviin asioihin tulee saada museoviraston hyväksyntä.

Korttelialueelle on osoitettu rakennusala, jolle saa sijoittaa pumppaamon (et). Kirkon länsipuolelle on osoitettu ohjeellinen pysäköimispaikka (p) sekä rakennusala, jolle saa sijoittaa huoltorakennuksen (h). Kirkolle johtavat tiet on osoitettu asemakaavassa ohjeellisina jalankululle varattuina alueen osina.

Kirkon luoteispuolella on erillispientalojen korttelialueita (AO-1). Kaavamääräyksen mukaan alue on maailmanperintökohteen suojavyöhykkeellä. Uudet rakennukset tulee sovittaa arvokkaaseen kulttuuriympäristöön huolellisesti ja museovirastoa on kuultava jo suunnitteluvaiheessa ja rakennustoimenpiteille on saatava museoviraston hyväksyntä.

Kirkon lounaispuolella on maatalousaluetta (MT-2). Kaavamääräyksen mukaan alue on maailmanperintökohteen suojavyöhykkeellä. Alue on säilytettävä avoimena rantapuustoa lukuun ottamatta. Alueelle saa rakentaa purettavan saunarakennuksen tilalle uuden enintään 40 kem² saunarakennuksen. Muuten uudisrakentaminen on kielletty.

Kirkon ohi kulkeva tie osoitetaan asemakaavassa yleisen tien alueena, joka on maailmanperintökohteen suojavyöhykkeellä (LT-1).

Asemakaavassa kirkkoa lähiympäristöineen koskee kaavamääräys, jonka mukaan hautausmaata sekä alueen tiestöä ja kasvillisuutta on hoidettava siten, että kirkon merkittävä maisemallinen asema säilyy. Kirkon lounaispuolella sijaitsevat peltoalueet on asemakaavamääräyksen mukaan säilytettävä avoimena rantapuustoa lukuun ottamatta. Voimassa olevassa Petäjäveden keskustan osayleiskaavassa on yleismääräys, jonka mukaan rautatien eteläpuolisilla ranta-alueilla tulee maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen turvaamiseksi säilyttää riittävät rakentamattomat suojavyöhykkeet ja luonnollisen kaltainen puusto. Asemakaavassa ja yleiskaavassa huomioidaan siten kirkon seudulle tyypilliset maisemapiirteet – sekä avoimet viljelysalueet että suojaava rantapuusto – ja ohjataan niiden säilyttämistä.

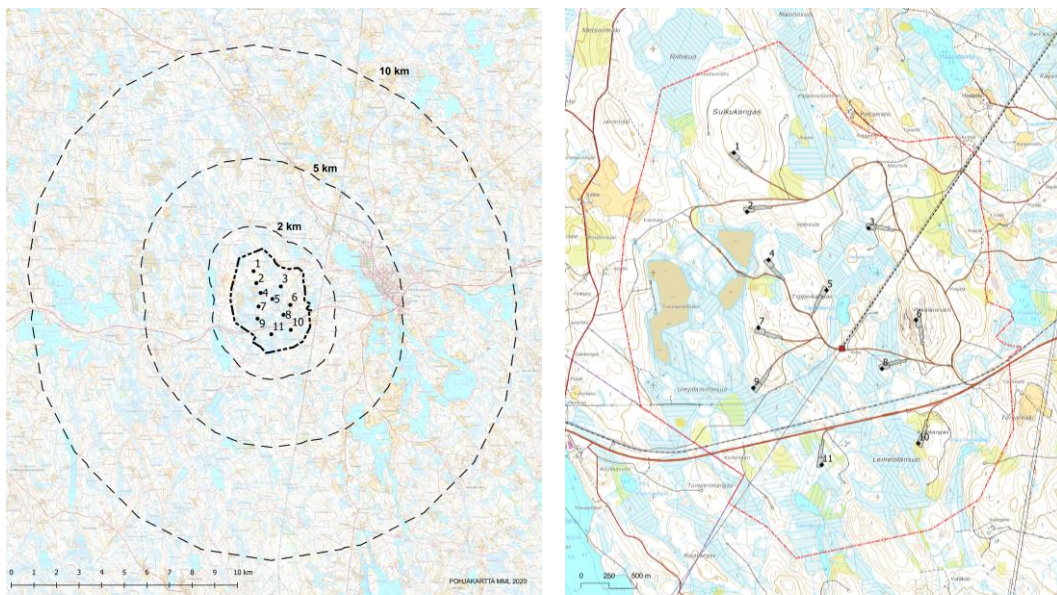
3 PITKÄLÄNVUOREN TUULIVOIMAPUISTO

3.1 Hankkeen tavoitteet ja kuvaus

Petäjaveden Pitkälänvuoren hankkeen tarkoituksena on perustaa tuulivoimapuisto Petäjaveden kuntaan Pitkälänvuoren alueelle. Hankkeen tavoitteena on rakentaa 11 voimalan tuulivoimapuisto, joka tuottaa uusiutuvaa sähköenergiaa kotitalouksien ja teollisuuden tarpeisiin.

Suunnittelualue sijaitsee Keski-Suomessa Petäjaveden kunnassa Pitkälänvuoren alueella, noin 4 km Petäjaveden keskustasta länteen Huttulantien (valtatie 23) varrella, Keuruun rajan tuntumassa. Matkaa hankealueen rajalta Keuruun keskusta on noin 18 km. Tuulivoimapuiston hankealueen pinta-ala on noin 1 200 hehtaaria.

Suunnittelualue sijaitsee noin 4 km päässä maailmanperintökohteeksi määritellystä Petäjaveden vanhasta kirkosta. Hankealue sijaitsee lähimmillään noin 3,8 km päässä maailmanperintökohteen suoja-alueen hankealueen puoleisista osista. Lähimmät voimalat sijaitsevat noin 4,3 km päässä vanhasta kirkosta.

PITKÄLÄNVUOREN TUULIPUISTO, YVA

□ aluerajaus
• voimalapaikka

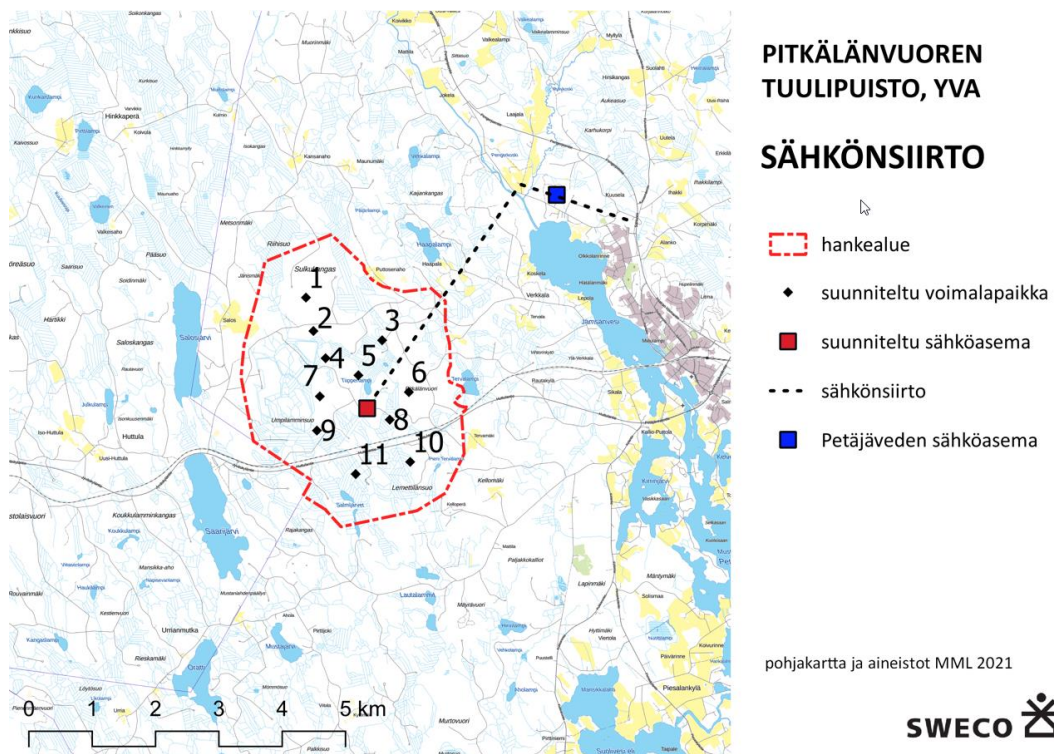
□ aluerajaus □ nostoalue — huoltotie
• voimalapaikka ... sähkönsiirto ■ sähköasema

Hankealueen sijainti Petäjävedellä ja voimalasijoittelu. (Kuvat Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto, Ympäristövaikutusten arviointiselostus 2021).

Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto koostuu tuulivoimaloista perustuksineen, tuulivoimaloiden välisistä huoltoteistä, tuulivoimaloiden välisistä keskijännitekaapeleista (20 kV maakaapeli) sekä hankealueelle sijoitettavasta sähköasemasta.

Hankealueelle on alustavasti suunniteltu toteutettavaksi 11 tuulivoimalaa. Tuulivoimalat on suunniteltu toteutettaviksi noin 8 MW tehoisina. Kukin voimala koostuu tornista, konehuoneesta sekä kolmilapisesta roottorista. Roottorin lavat on valmistettu komposiittimateriaalista. Voimaloiden napakorkeus on noin 170 metriä. Roottorilavan pituus tulee olemaan noin 90 metriä ja roottoriympyrän halkaisija noin 180 metriä. Voimaloiden kokonaiskorkeus on enintään 270 metriä. Voimalat varustetaan lentoestevaloilla Liikenteen turvallisuusvirasto TraFin 12.11.2013 julkaiseman ohjeen mukaisesti.

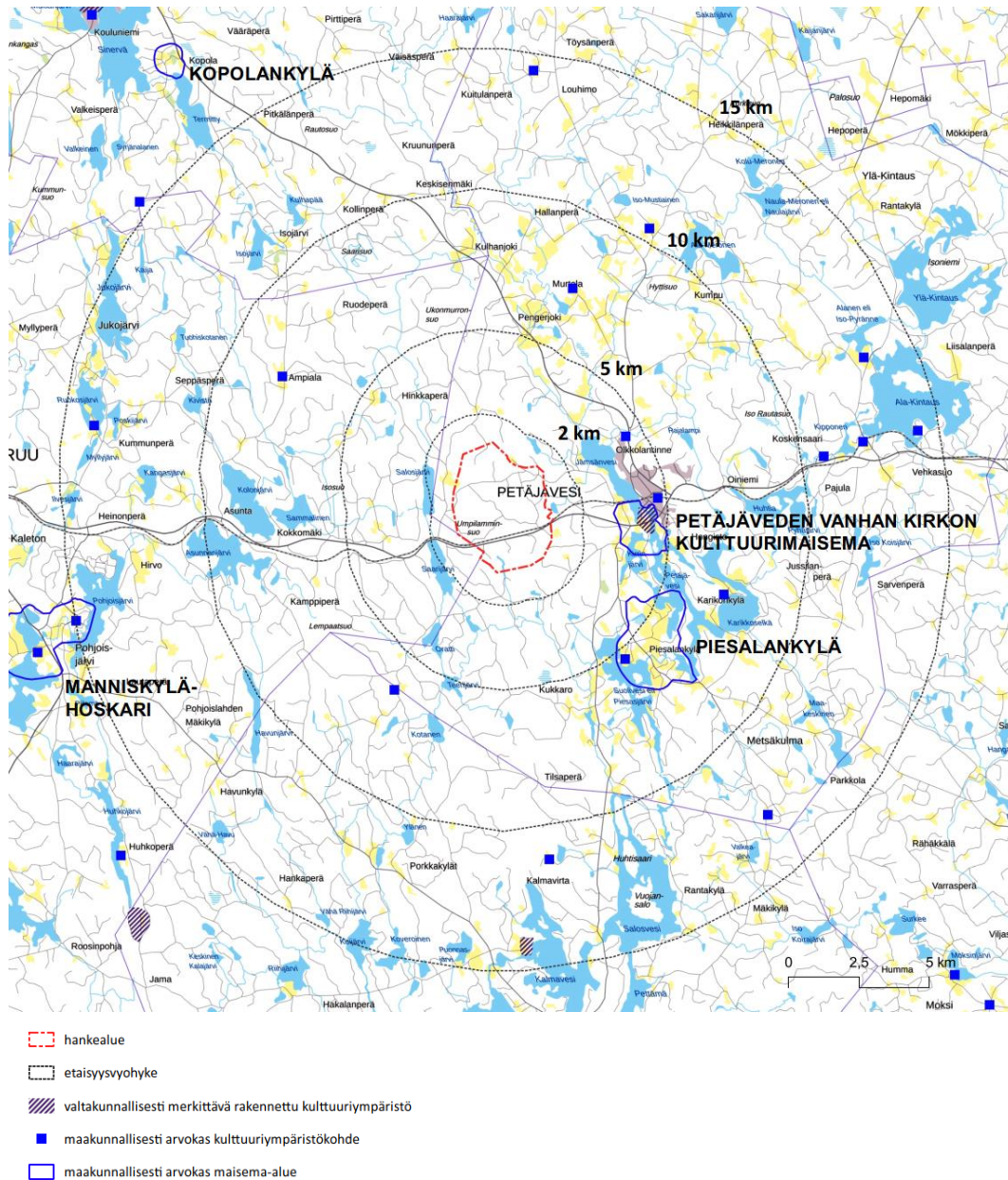
Sähkönsiirto toteutetaan tuulivoimaloilta Petäjäveden sähköasemalle tai Fingridin 110 kV voimajohtoon tuulipuistoalueella. Tuulivoimapuiston sisäinen sähkönsiirto toteutetaan maakaapelein.

Hankealue, Petäjäveden sähköaseman sijainti ja Fingridin 110 kV voimajohtolinjaus. (Kuva Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto, Ympäristövaikutusten arviointisuunnitelma 2021).

3.2 Hankealueen lähituntumassa sijaitsevat maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueet ja -kohteet

Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävin hankealueen läheisyyteen sijoittuva kohde on Petjäveden vanha kirkko. Kirkko on Unescon maailmanperintökohde. Petjäveden vanha kirkko sijaitsee noin 4 km etäisyydellä hankealueesta.

Maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueet ja kohteet suhteessa tuulivoimapuistoon. (Kuva Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto, Ympäristövaikutusten arviointisuunnitelma, 2021).

Petäjaveden vanha kirkko lähiympäristöineen kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettua kulttuuriympäristöä edustavaan aluekokonaisuuteen *Petäjaveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen*. Arvoalueen länsiosat sijaitsevat lähimmillään noin 3,7 km päässä lähimmistä tuulivoimaloista. Muut valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä edustavat aluekokonaisuudet (*Asunnan rautatieasema* Keuruulla sekä kokonaisuuteen *Suur-Jämsän empiretalot* kuuluva *Honkanen, Koskenpää* Jämsässä, sijaitsevat selvästi kauempana, yli 9 km etäisyydellä hankealueesta.

Alle 5 kilometrin etäisyydellä tuulivoimapuistosta sijaitsevat maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet *Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema* ja *Piesalankylä*. Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet *Manniskylä-Hoskari-Ollila* ja *Kopolankylä* sijaitsevat noin 12-15 kilometrin etäisyydellä tuulivoimapuistosta.

4 HERITAGE IMPACT ASSESSMENT (HIA) – PETÄJÄVEDEN VANHA KIRKKO

4.1 Metodi ja sen soveltaminen

HIA-arviointi tukeutuu Icomosin vuonna 2011 julkaisemaan oppaaseen *Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties*. Maisemavaikutusten arvioinnissa ovat tukena myös Ympäristöministeriön julkaisut *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa* (2016) ja *Tuulivoimat ja maisema* (2006). Muut lähdeaineistot on mainittu lähdeluettelossa.

HIA-arvioinnissa on perehdytty erityisesti niihin vaikutuksiin, joita suunnitellun tuulivoimapuistohankkeen toteutuksella on maailmanperintökohteen erityisille yleismaailmallisille arvoille, arvoja kuvaaville attribuuteille sekä kohteen eheydelle ja autenttisuudelle. Arvioinnissa on huomioitu sekä kohteeseen että suoja-alueelle kohdistuvat vaikutukset. Lisäksi on kiinnitetty huomioita maailmanperintökohdetta ympäröivään kaukomaisemaan aiheutuviin maisemavaikutuksiin.

Suunniteltu Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto sijoittuu Petäjäveden vanhan kirkon suoja-alueen ulkopuolelle, siitä noin 4 km päähän. Näin ollen vaikutusten arvioinnissa painopisteenä ovat mahdolliset maisemavaikutukset. Selvityksessä on arvioitu vaikutuksia historialliseen maisemakuvaan, maisemarakenteeseen, ikonisiin näkyymiin kohti kirkkoa ja kirkolta kohti maisemaa sekä äänimaisemaan. Lisäksi on arvioitu vaikutuksia kirkon tunnelmaan.

Kirkkoon ja sen lähiympäristöön olemme tutustuneet maastokäynneillä Petäjävedellä 9.3.2021 ja 18.9.2021.

Visuaalisten vaikutusten arvioinnissa apuna ovat olleet maastokartoituksen perusteella laaditut valokuvasovitteet sekä Pitkälänvuoren tuulivoimapuistohankkeen ympäristövaikutusten arvioinnin yhteydessä laaditut näkyvyysalueanalyysi ja maisemaselvitys. Visuaalisia vaikutuksia on arvioitu myös dynaamisen mallinnuksen avulla. Vaikutuksia äänimaisemaan on arvioitu Pitkälänvuoren tuulivoimapuistohankkeen ympäristövaikutusten arvioinnin yhteydessä laaditun meluselvityksen perusteella.

Yhteenveto Petäjäveden vanhaan kirkkoon ja sen ympäristöön kohdistuvista vaikutuksista on esitetty oppaassa *Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties* (2011) esitetyn mallin mukaisesti taulukkona.

HIA-arvioinnin laatimisessa on ollut tukena valtakunnallisista, alueellisista ja paikallisista viranomaisista koottu ohjausryhmä. Ohjausryhmässä ovat olleet mukana Museoviraston, Keski-Suomen museon, Keski-Suomen ELY-keskuksen ja Petäjäveden kunnan edustajat.

HIA-arvioinnin laatimisesta ovat vastanneet arkkitehti, TkT Kaisa Mäkiniemi Sweco Infra & Rail Oy:stä sekä professori, TkT Olli-Paavo Koponen Tampereen teknillisestä yliopistosta.

4.1.1 Ohjausryhmän kokoukset ja palaute

HIA-arviointia on esitelty ohjausryhmälle työn aloitusvaiheessa, luonnosvaiheessa ja viimeistelyvaiheessa.

Selvityksen sisältö ja tavoitteet 29.3.2021

Ensimmäinen ohjausryhmän kokous pidettiin 29.3.2021. Kokouksen tavoitteena oli keskustella HIA-arvioinnin tarkoituksesta ja tavoitteista.

Keskustelun pohjalta todettiin:

- Arvioinnissa selvitetään, onko tuulivoimapuiston rakentamisella vaikutuksia niihin arvoihin, joiden perusteella Petäjaveden vanhalle kirkolle on myönnetty Unescon maailmanperintökohteen status. Lisäksi selvityksessä on hyvä tarkastella, aiheutuuko vaikutuksia myös muihin kirkolle ja kirkkoympäristölle ominaisiin arvoihin.
- Selvityksen johtopäätöksissä voisi olla hyvä tuoda esille suosituksia siitä, miten HIA-prosessia voisi ottaa jatkossa huomioon myös muissa maailmanperintökohteissa. Esimerkiksi Petäjävedellä ei maailmanperintökohteen arvoihin mahdollisesti vaikuttavana uhkana ole osattu ennakoita lähistölle sijoittuvaa tuulivoimarakentamista ja sen vaikutuksia suurmaisemaan.
- Todettiin, että Petäjaveden kirkon hoito- ja käyttösuunnitelman päivitys on valmistumassa kevään 2021 aikana. Uutta hoito- ja käyttösuunnitelmaa ei ole vielä julkaistu, mutta uusi suunnitelma on käytettävissä selvityksen laadinnan tausta-aineistona.
- Pitkälänvuoren tuulivoimahankkeen ympäristövaikutusten arvioinnissa (YVA) tarkastellaan hankkeen aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Olisi hyvä pyrkiä siihen, että hankkeen toteuttamisen aiheuttamat negatiiviset vaikutukset olisivat mahdollisimman vähäiset. Tuulivoima-alueella vaihtoehtoisten ratkaisujen tutkiminen voi olla vaikutusten vähentämiseksi tarpeen. Vaikutuksiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi voimaloiden sijoittelulla ja korkeuksien säätelyllä. YVA-arvioinnissa tarkastellaan nollavaihtoehdon (tuulivoimapuistoa ei toteuteta) lisäksi yhtä vaihtoehtoa, jossa alueelle sijoittuu 11 voimalaa. Jokaista voimalaa on mahdollista tarkastella erikseen ja jättää yksittäisiä voimaloita pois, jos se todeetaan negatiivisten vaikutusten vähentämisen kannalta tarpeelliseksi.

Selvitysluonnoksen esittely 2.6.2021

HIA-arviointi esiteltiin ohjausryhmälle 2.6.2021. Kokouksessa esiteltiin selvitysluonnos. Vaikutusten arvioinnin tuloksena esiteltiin tuulivoimahankkeen vaikutukset Petäjaveden vanhan kirkon yleismaailmallisiin arvoihin. Esittelyn jälkeen käytiin keskustelua alueen erityispiirteistä, maailmanperintökohteen arvoista ja niiden perusteista sekä kohteeseen ja sen arvoihin kohdistuvista vaikutuksista.

Viranomaisten kommentteina selvityksestä todettiin:

- Selvityksen todettiin olevan jo tähänastisessa laajuudessa todella hyvä ja huolella pohdittu. Ohjeistus on otettu hyvin huomioon ja vaikutusten arviointia on tehty monipuolisesti, objektiivisesti ja laajasti.
- Arvoihin kohdistuvien vaikutusten tarkastelussa korostuvat kirkon sijaintipaikan ja ympäristön maisema. Vaikutusten arvioinnissa on hyvä huomioida, että maisema mielletään Unescossa suoja-aluetta laajemmassa kontekstissa.

- Maiseman nykytilan ja ominaispiirteiden kuvauksen todettiin olevan onnistunut. Todettiin, että tuulivoimarakentamisen aiheuttamat maisemavaikutukset näyttävät jäävän yllättävän vähäisiksi.
- Todettiin, että valokuvasovitteet ja havainnekuvat on hyvä laatia maksimaalisten vaikutusten arvioimiseksi. Myös voimaloiden dynaamisen maisemavaikutuksen arviointia tulee miettiä.
- Olennaisena maisemallisena riskinä tuotiin esille Rautakylän asemakaava-alueen itäpuolella sijaitsevalla metsäalueella mahdollisesti tapahtuvat muutokset.

Viranomaisilta saadun palautteen pohjalta tehdyt täydennykset:

- Selvitykseen on lisätty sijaintitiedot ja kuvaukset kirkon vieressä sijaitsevista perinnemaisemakohteista.
- Vaikutusten arvioinnissa on tarkistettu, aiheutuuko kirkon sisätiloista ikkunoiden kautta avautuviin näkymiin vaikutuksia. Tilannetta on havainnollistettu pohjapiirustuksella, johon on määritelty kirkosta avautuvat näkymät. Kirkosta ei avaudu ikkunoiden kautta näkymiä tuulivoimapuiston suuntaan.
- Selostukseen on täydennetty Vanhan kirkon visio sekä arviointia vanhan ja uuden kirkon välisestä suhteesta ja vuoropuhelusta.
- Selvityksessä on huomioitu Petäjäveden vanhan kirkon viereen suunnitteilla oleva maailmanperintökohteen opastuskeskus. Vaikutusten arvioinnissa on huomioitu opastuskeskuksen suunnasta kirkkoa kohti avautuvat näkymät.
- Selvitystä on täydennetty kesäajan valokuvasovitteilla sekä näkyvyysalueanalyysin ja melumallinnoksen tuloksilla ja tulosten analysoinnilla. Valokuvasovitteisiin on täydennetty pimeään ajan kuvat havainnollistamaan lentoestevalojen maisemallista vaikutusta. Valokuvasovitteissa käytettyjen valokuvien osalta on tarkistettu kuvaamisessa käytetty optiikka ja tiedot on kirjattu selvitykseen.
- Voimaloiden havainnollistamisessa on hyödynnetty staattisten valokuvasovitteiden lisäksi myös dynaamista mallintamista. Vaikutusten arviointia varten on laadittu 3D-malli.
- Selvitykseen on täydennetty arviointia metsäalueilla tapahtuvien muutosten maisemallisista vaikutuksista ja esitetty ehdotuksia negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi.

Selvityksen esittely viimeistelyvaiheessa 11.1.2022

Valmis HIA-selvitys esiteltiin ohjausryhmälle 11.1.2022. Kokouksessa keskityttiin erityisesti edellisen kokouksen jälkeen tehtyihin täydennyksiin, vaikutusten arviointiin sekä ehdotuksiin negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi.

Viranomaisten kommentteina selvityksestä todettiin:

- Selvityksen laatijoilla on ollut alusta lähtien tavoitteena laatia selvitys Icomosin ohjeistuksen mukaisena ja kattavana, missä on myöskin onnistuttu erittäin hyvin. Selvitys on huolellisesti laadittu.

Viranomaisilta saadun palautteen pohjalta tehdyt täydennykset:

- Selvitykseen on täydennetty ehdotuksia negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi, koskien kirkon lähialueen puustoa ja viherympäristöä. Vanhan kirkon maiseman hallinnan ja säilymisen kannalta kirkon lähiympäristön puuston ja muun kasvillisuuden synnyttämä peitteisyys on olennaisin tekijä. Alueen puusto ja sen maisemanhallinnallinen merkitys olisi hyvä kuvata ja huomioida tähänastista tarkemmin aluetta koskevissa suunnitelmissa (mm. hoitosuunnitelma, alueelle myöhemmin mahdollisesti laadittava asemakaava). Hyvä työväline vanhan kirkon lähiympäristön olemassa olevan, täydennysistutettavan ja karsittavan puuston ja muun kasvillisuuden tarkastelun tueksi voisi olla hoitosuunnitelman liitteeksi laadittava puistosuunnitelmatasoinen suunnitelma.
- Kuvasovitteisiin on täydennetty talviajan kuvasovitteet, joissa voimat on esitetty todellisen tilanteen mukaisina.
- Vaikutusten arviointia ja yhteenvetotaulukkoa on tarkennettu, koskien puuston vaikutuksia tuulivoimapuistoa kohti suuntautuviin näkymiin paitsi kesäaikana, myös talviaikana.

4.1.2 Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa

Tuulivoimarakentamisen merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat yleensä maisemaan. Maisemavaikutukset ovat luonteeltaan visuaalisia. Tuulivoimaloiden suuren koon vuoksi niiden näkyminen maisemassa korostuu. Tuulivoimalat näkyvät kauas eivätkä suuren kokonsa vuoksi juurikaan vertaudu muuhun ympäristöön. Merkitystä on erityisesti sillä, millaiseen maisemaan tuulivoimaloita suunnitellaan sijoitettavaksi. Tuulivoimarakentaminen voi muuttaa maisemakokonaisuuden luonnetta tai tuulivoima-alue voi nivoutua osaksi maisemaa muodostaen kuitenkin uuden, maisemakuvassa laajalle alueelle erottuvan elementin. Parhaassa tapauksessa tuulivoimaloiden rakentamisen vaikutukset maisemakuvaan ovat neutraaleja tai kohtuullisia, jolloin voimala ja siihen liittyvät rakenteet jäävät maisemakuvassa taustalle, sulautuvat tai asettuvat osaksi maisemakuva.⁵⁵

Tuulivoimaloiden näkyvyyteen maisemassa vaikuttavat monet tekijät. Niitä ovat maastonmuodot, maisematilat ja maaston suuntautuneisuus, maaston, kasvillisuuden ja rakennusten aiheuttama katvevaikutus, tuulivoimaloiden lukumäärä ja ryhmän laajuus, tuulivoimaloiden sijainti ja maaston korkeussuhteet, tuulivoimarakenteiden korkeus sekä rakenteiden koko, väriyty ja valaistus. Tuulivoimaloiden näkyvyyteen maisemassa vaikuttavat myös vuodenaajat sekä valo-olosuhteet. Tuulivoimaloiden aiheuttamat visuaaliset vaikutukset kohdentuvat alueille, joilta avautuu avoimia näkymäakseleita kohti tuulivoima-aluetta. Tällaisia alueita ovat vesi-, pelto- kenttä- tai muut alueet, joilla maastonmuodot, puusto, rakennukset tai rakenteet eivät katkaise näkymiä. Etäisyyden lisäksi visuaalisten vaikutusten merkittävyyteen vaikuttavat muun muassa maisematilan suuntautuneisuus, näkymäsektorin laajuus ja rajautuminen sekä näkymäsektorin muut elementit.⁵⁶

Tuulivoimaloiden visuaalinen vaikutus maisemaan ei automaattisesti tarkoita haitallista vaikutusta. Näkymien muuttumisen merkitystä tulee suhteuttaa alueen maiseman luonteeseen, ominaispiirteisiin ja arvoihin sekä maisematilaan ja sen suuntautumiseen kokonaisuutena. Myös etäisyys vaikuttaa tuulivoimaloiden visuaalisten vaikutusten merkittävyyteen. Pääsääntöisesti visuaalisten vaikutusten merkitys vähenee etäisyyden kasvaessa, mutta visuaalisten vaikutusten merkittävyyttä eri etäisyyksiltä ei ole mahdollista yleispätevästi määritellä.⁵⁷ Ohjeellisia etäisyyksiä on arvioitu Ympäristöministeriön julkaisussa *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa* (2016) seuraavasti:

⁵⁵ Weckman, 2006; *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016.

⁵⁶ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016, 17-18.

⁵⁷ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016, 19, 35.

tuulivoima-alue ja sen välitön lähiympäristö	0 ... 1–2 km voimaloista	• välittömät vaikutukset maisemaan
lähivaikutusalue	noin 1–2 km 4–6 km voimaloista	• alue, jolla visuaaliset vaikutukset voivat olla niin merkittäviä, että ne voivat vaikuttaa maiseman luonteeseen ja laatuun • tuulivoimalat voivat olla maisemakuvassa hallitsevia
ulompi vaikutusalue	noin 4–6 km 10–15 km voimaloista	• alue, jolle voimat voivat näkyä selvästi, mutta jolla niiden mahdolliset vaikutukset maiseman luonteeseen ja laatuun vähenevät etäisyyden kasvaessa • voimat ovat osa laajempaa maisemakokonaisuutta • voimaloiden kokoa ja etäisyyttä voimaloille voi olla vaikea hahmottaa
kaukovaikutusalue	noin 10–15 km 20–25 km voimaloista	• alue, jolle voimat voivat näkyä, mutta jolla niillä ei välttämättä enää ole merkitystä maiseman luonteen ja laadun kannalta; poikkeuksena esimerkiksi erämaiset alueet
teoreettinen maksimi-näkyvyysalue	noin 20–25 km ... 35 km voimaloista	• voimat voi hyvissä sää- ja valaistusolosuhteissa erottaa paljaalla silmällä; todennäköisesti ei merkitystä maiseman luonteen tai laadun kannalta

Ohjeellisia esimerkkejä maisemavaikutuksista eri etäisyysvyöhykkeillä. (Kuva Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa, 2016). On hyvä huomioda, että vuonna 2016 laaditussa oppaassa lähtökohtana ovat olleet noin 200 m korkeat voimat. Nykyiset voimat ovat niitä korkeampia, esimerkiksi Pitkälänvuorelle suunniteltujen voimaloiden kokonaiskorkeus on enintään 270 metriä.

Maisemavaikutusten merkitykseen vaikuttaa maiseman luonne. Ympäristöministeriön laatiman julkaisun *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa* (2016) mukaan yleistäen voidaan todeta, että:

- Pienipiirteinen maisema sietää lähtökohtaisesti huomattavasti suuremman suurten rakenteiden sijoittamista kuin suuripiirteinen maisema. Suuripiirteisessä maisemassa maiseman elementtien suuri koko antaa tukea myös suurikokoisille rakenteille.
- Maiseman katsotaan sietävän paremmin tuulivoimaloita, mikäli alueella on jo ennestään ihmisen tekemiä rakennelmia tai teollisuuslaitoksia maankäyttöä.
- Maisemahaittojen minimoimiseksi on suositeltavinta rakentaa tuulivoimalat olemassa olevien maisemahäiriöiden yhteyteen ja paikoille, missä on uudenaikaisia rakennelmia.
- Mitä selkeämpi aikayhteys tuulivoimalalla ja sen ympäristöllä on, sitä pienempi on ristiriita niiden välillä.
- Maisemassa, joka on jatkuvassa muutosprosessissa erityisesti ihmisen toimien johdosta, ovat tuulivoimaloiden maisemavaikutukset vähemmän haitallisia.⁵⁸

Maisema on elottoman ja elollisen luonnon sekä ihmistoiminnan vaikutuksesta syntynyt kokonaisuus, jonka osatekijöitä ovat muun muassa kallio- ja maaperä, kasvillisuus, ilmasto-olot ja ihmisen toiminnan vaikutus. Elottoman ja elollisen luonnon osatekijät ja eri maisematekijöiden väliset vuorovaikutussuhteet ovat pohjana erilaisten maisematyyppien ja -kokonaisuuksien syntymiselle. Maisemakuva on maisemarakenteen optisesti havaittava ilmiasu, maisematilan muodostama

⁵⁸ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016, 17.

visuaalinen kokonaisuus. Maisemaan liittyy myös aineettomia tekijöitä: alueen historia, ihmisten kokemukset, toiveet, arvostukset ja asenteet vaikuttavat maiseman kokemiseen. Arviot samasta maisemasta tai uuden hankkeen aiheuttamien maisemavaikutusten merkittävydestä voivat tästä syystä poiketa toisistaan merkittävästikin.⁵⁹ Siksi täysin yleispätevää arviota tuulivoimahankkeen aiheuttamista maisemavaikutuksista ei ole mahdollista antaa.

Visuaalisten vaikutusten voimakkuuteen vaikuttaa se, miten tuulivoimalat koetaan. Tuulivoimalat erottuvat maisemassa uutena elementtinä. Kokemus tuulivoimaloiden kauneudesta tai rumuudesta on subjektiivista. Tuulivoimalat voidaan nähdä positiivisina elementteinä, jotka viestivät edistyksellisyydestä ja pyrkimyksestä uusiutuvan energian käytön lisäämiseen. Toisaalta tuulivoimaloita kohtaan voidaan tuntea pelkoa ja tieto niiden läsnäolosta voidaan kokea häiritsevänä tai vauriona maisemassa, vaikka voimala olisi vain pieneltä osin näkyvissä.

Ympäristöministeriön laatiman julkaisun *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa* (2016) mukaan arvokohteisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin kannalta oleellista on tunnistaa, mihin arvokkaan alueen tai kohteen arvot perustuvat ja minkälaisia muutoksia alue tai kohde kestää ja minkälaisia ei, jotta sen arvot voivat säilyä. Muutos ei arvokohteenkaan osalta välttämättä tarkoita haitallista vaikutusta, jos tuulivoimarakentamisen vaikutukset eivät kohdistu niihin piirteisiin, joihin kohteen arvo perustuu, tai jos tuulivoimarakentaminen sopeutuu sekä alueen luonteeseen, mittakaavaan, maisemakuvaan että alueen historialliseen jatkumoon.⁶⁰

Petäjäveden seudulla maisema on pienipiirteistä ja siksi herkkää muutoksille. Petäjäveden vanhan kirkon merkitys valtakunnallisesti arvokkaana kohteena ja maailmanlaajuisesti arvokkaana maailmanperintökohteena lisää kirkkoa ympäröivän maiseman herkkyyttä muutoksille. Tuulivoimapuiston rakentamisen kirkkomaisemaan aiheuttamia vaikutuksia tulee siksi arvioida erityisellä tarkkuudella. Kirkkomaisemaan aiheutuvat vaikutukset ovat ennen muuta visuaalisia ja kohdistuvat maisemakuvaan ja näkymiin. Arvioinnissa huomioidaan myös vaikutukset äänimaisemaan sekä kirkon tunnelmaan.

Maisemavaikutusten arvioinnissa huomioidaan maisemavaikutusten teoreettinen maksimi.⁶¹ Tällöin arvioinnissa tarkastellaan suurinta mahdollista negatiivista vaikutusta, jonka tuulivoimaloiden rakentaminen aiheuttaa. Tässä selvityksessä voimaloiden korkeutta ja määrää tarkastellaan Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston hankkeessa esitetyn mukaisina. Valokuvasovitteissa voimalat esitetään maisemassa tilanteessa, jossa suojaavan puuston peitteisyyttä synnyttävä vaikutus on pienimmillään – eli talviaikana, jolloin lehtipuissa ei ole lehtiä ja puuston peittävä vaikutus on selvästi pienempi kuin kesäaikana puiden ollessa lehdessä. Teoreettinen maksimi tuo siten esiin pahimman mahdollisen tilanteen – todelliset vaikutukset ovat usein vähäisemmät.

4.1.3 Valokuvasovitteet

Visuaalisten vaikutusten arvioinnissa apuna ovat valokuvasovitteet. Valokuvasovitteet on tehty panoraamakuvista, jotka on otettu suunnitteilla olevien tuulivoimaloiden ympäristöstä ennalta valituista kuvauspisteistä. Kuvauspisteiden valinta on suunniteltu etukäteen karttatutkimuksella,

⁵⁹ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016, 12.

⁶⁰ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016, 37.

⁶¹ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016, 36.

pisteiden valinnassa on huomioitu arvokkaat maisema-alueet sekä arvokkaat rakennettua kulttuuriympäristöä edustavat alueet ja kohteet, alueet joissa ihmiset asuvat ja liikkuvat, kuten asuinpaikat, tiestö ja kokoontumispaikat, sekä näkyvyysanalyysin tulokset. Pyrkimyksenä on ollut valita sellaisia avoimia paikkoja, joista tuulivoimalat ovat havaittavissa.

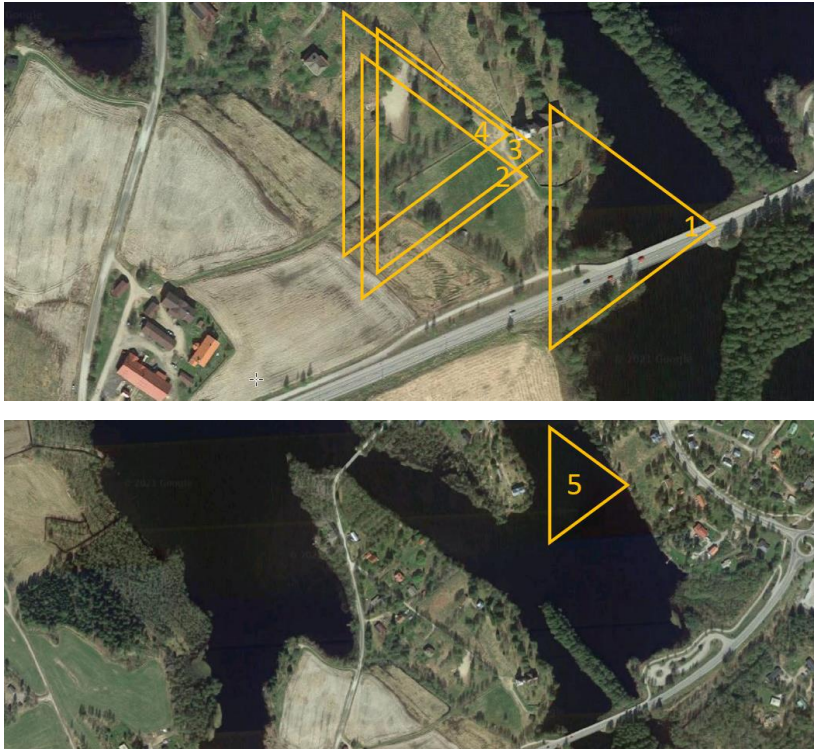
Kuvaus on tehty 50 mm:n polttovälillä ja kuvat on otettu 1,5 metrin korkeudelta. Valokuvien ottamiseen on käytetty kevytrakenteista täyden kennokoon 26,2 megapikselin Canon EOS RP järjestelmäkameraa, joka on varustettu Canon RF (50mm / F1.8 STM) Full Frame objektiivilla sekä erillisellä kameraan kiinnitetyllä vesivaa'alla. Valokuvauksen ajaksi kamera on kiinnitetty vesivaa'alla varustettuun kolmijalkaan. Näin valokuvaus on saatu suoritettua tukevalta alustalta maastosta riippumatta ja oikeassa kulmassa horisonttiin nähden. Kuvat on yhdistetty panoraamakuvaksi Photoshopissa 140–180° näkökentässä.

Valokuvasovitteet on tehty siihen tarkoitetulla ohjelmalla (windPRO). Kuvien viitepisteiden ja maanmittauslaitoksen korkeusmallin avulla ohjelma laskee, missä kohtaa kuvassa tuulivoimaloiden tulisi olla ja kuinka suuria niiden pitäisi olla. Valokuvasovitteiden epävarmuus lisääntyy, mikäli kuvassa ei ole tarpeeksi monta sopivaa vertailupistettä. Epävarmuus tarkoittaa sitä, että on vaikeampaa arvioida, antaako valokuvasovite tarkan kuvan tuulivoimaloiden sijainnista ja koosta vai ei. Vertailupisteet voivat koostua esimerkiksi rakennuksista, mastoista tai muista kiinteistä kohdista, joiden koordinaatit ovat helposti määriteltävissä. Kuvan tulisi mieluiten sisältää vähintään neljä vertailupistettä, ja niiden olisi hyvä olla kaukana valokuvauspisteestä, mielellään tasaisesti hajautettuna koko panoraamakuvassa.

Valokuvasovitteet on laadittu sekä talviaikana että kesäaikana. Talviaikana maisema on paljaimmillaan lehtipuiden ollessa lehdettömiä. Kesäaikana lehtipuiden lehvästö peittää näkymiä. Valokuvasovitteita on laadittu myös pimeänä aikana. Tuolloin kaukomaisemassa näkyvät tuulivoimaloiden punaiset lentoestevalot.

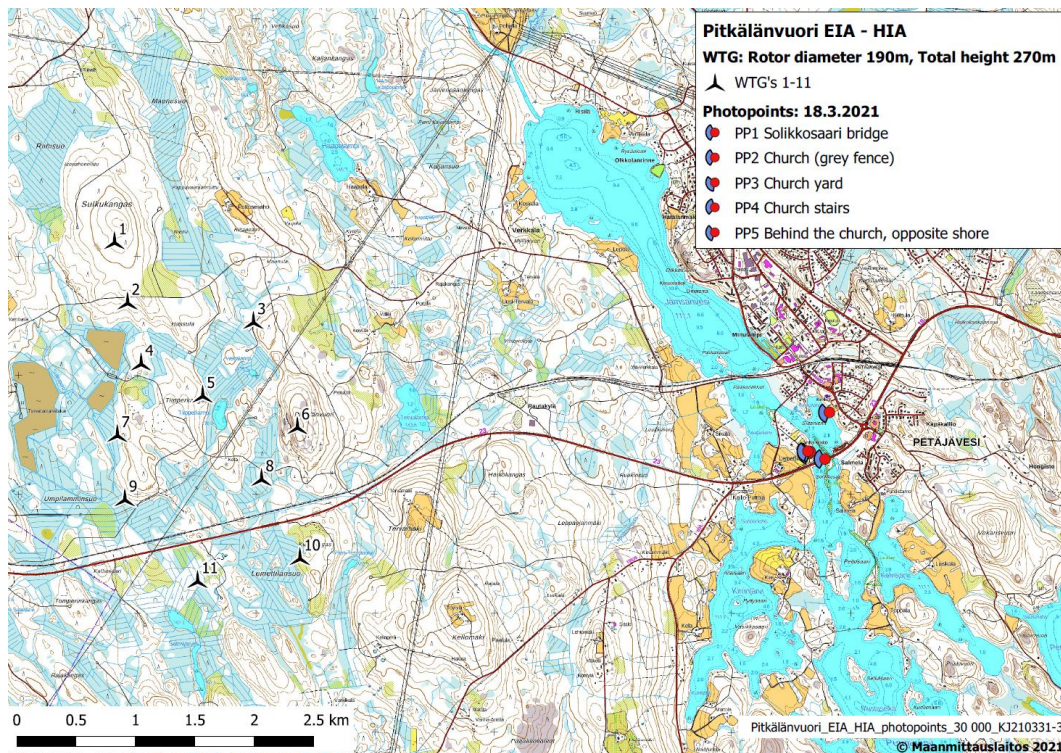
Valokuvasovitteissa tuulivoimaloita on tarkasteltu osana maisemaa kahdella eri kuvaustavalla. Renderöidyissä kuvissa voimalat on esitetty todellisessa asussaan, sovitettuina maisemaan oikeille paikoilleen suhteessa maaston korkeusasemaan sekä tarkastelupisteen ja tuulivoimapuiston välisellä alueella kasvavaan puustoon. Symbolikuvissa voimalat on esitetty korostettuina valokuvien päällä voimalan mastoa ja lapojen pyörähdyskehää kuvaavilla symboleilla. Symbolikuvissa ei näy puuston peittävä vaikutus sellaisena kuin se todellisessa tilanteessa ilmenee. Todellisuudessa maiseman peitteisyys – taustametsä sekä lähialueiden puusto ja muu kasvillisuus – tulee ainakin osittain peittämään voimaloita näkyvistä.

Petäjaveden vanhan kirkon seudulla valokuvasovitteet on laadittu keskeisiltä paikoilta, joilta avautuu näkymiä kohti Petäjaveden vanhaa kirkkoa tuulivoimapuiston suuntaan sekä kirkon luota tuulivoimapuiston suuntaan avautuvilta näkymäpaikoilta. Valokuvasovitteissa käytetyt näkymäsektorit on määritetty kartta-analyyysien sekä 9.3.2021 tehdyn maastokäynnin pohjalta. Kirkon seudulla kuvauspisteitä on viisi:

Petäjälänvuoren tuulivoimapuiston HIA-selvitystä varten laadittujen valokuvasoitteiden kuvauspisteet (5 kpl) ja tarkastelusuunnat:

- 1 Kuvauspiste Solikkosaaren sillalla. Kuvaussuunta lännen suuntaan siten, että Petäjälän vanha kirkko näkyy kuva-alan oikeassa reunassa kokonaan lähiympäristöineen ja taustalla Lemetilän tilakeskus, horisontissa osayleiskaava-alue alueelle sijoittuvine tuulivoimaloineen (siltä osin kuin näkyvät peitteisyydestä, topografiasta yms. johtuen).
- 2 Kuvauspiste Petäjälän vanhan kirkon edustalla, rakennuksen eteläpuolella, harmaan hirsiaidan edessä, aidan puolella välissä. Kuvaussuunta kirkkopihan lammashakojen yli länteen kohti Lemetilän tilakeskusta siten, että horisontissa näkyy koko osayleiskaava-alue ja alueelle sijoittuvat tuulivoimalat (siltä osin kuin näkyvät peitteisyydestä, topografiasta yms. johtuen).
- 3 Kuvauspiste harmaan hirsiaidan rajaamalla kirkkopihalla, tapulin ja kirkon eteläseinän vierellä. Kuvaussuunta hirsiaidan ja kirkkopihan lammashakojen yli länteen kohti Lemetilän tilakeskusta siten, että horisontissa näkyy koko osayleiskaava-alue ja alueelle sijoittuvat tuulivoimalat (siltä osin kuin näkyvät peitteisyydestä, topografiasta yms. johtuen).
- 4 Kuvauspiste Petäjälän vanhan kirkon tapulin ovella, portaiden ylätasanteella. Kuvaussuunta koivukujan yli länteen kohti Lemetilän tilakeskusta siten, että horisontissa näkyy koko osayleiskaava-alue ja alueelle sijoittuvat tuulivoimalat (siltä osin kuin näkyvät peitteisyydestä, topografiasta yms. johtuen).
- 5 Kuvauspiste yksityisen kiinteistön edustalla, rantaviivassa. Kuvaussuunta länteen, siten että Petäjälän vanha kirkko näkyy (ainakin tapulin osalta) kuva-alan vasemmassa reunassa ja horisontti näkyy kaava-alueen leveydeltä alueelle sijoittuvine tuulivoimaloineen (siltä osin kuin näkyvät peitteisyydestä, topografiasta yms. johtuen).

Kuvauspisteet suhteessa suunniteltuun tuulivoimapaiston alueeseen. Voimaloiden paikat on huomioitu hankesuunnitelman mukaan.

Esimerkki valokuvasovitteesta: näkymä Solikkosaaren sillalta lännen suuntaan kohti Petäjäveden vanhaa kirkkoa ja Pitkälänvuoren tuulivoimapaistoa. Tuulivoimalat on esitetty valokuvasovitteessa korostettuina symboleilla – voimaloiden mastot on esitetty valkoisilla pystyviivoilla ja pyörähdyshätkät punaisilla ympyröillä. Todellisessa tilanteessa tarkastelukohdan ja tuulivoimaloiden välinen kasvillisuus peittää voimalat suurimmaksi osaksi näkyvistä. Valokuvasovitteeseen pohjana on kevättalvella otettu valokuva, jossa maisema on paljaimmillaan puiden ollessa lehdettämiä.

Sama näkymä kesäajan valokuvassa, tuulivoimalat on esitetty valokuvasoitteessa korostettuina symboleilla. Tuulivoimaloita kuvaavat symbolit on esitetty kuvassa etualalla näkyvän puuston päällä. Todellisuudessa ne sijoittuvat taustamaisemaan puuston taakse.

Sama näkymä kesäajan valokuvassa, tuulivoimalat on esitetty renderöidyssä kuvassa todellisen tilanteen mukaisina. Käytännössä ne jäävät puuston taakse piiloon. Muutamassa kohtaa puuston takana pilkistää esille voimalan lapa. Voimaloiden pyöriessä lapojen kärjet pilkahtavat puuston takaa aina-ajoin näkyviin. Toisaalta puiden oksien ja lehvästön liike tuulella häivyttää voimaloiden liikettä näkyvistä.

Esimerkki yöjan valokuvasoitteesta: näkymä kirkon aidan luota kohti tuulivoimapuistoa. Yhden voimalan lentoestevalo näkyy kirkolle kaukana olevana punaisena pisteenä.

4.1.4 Näkyvyysalueanalyysi

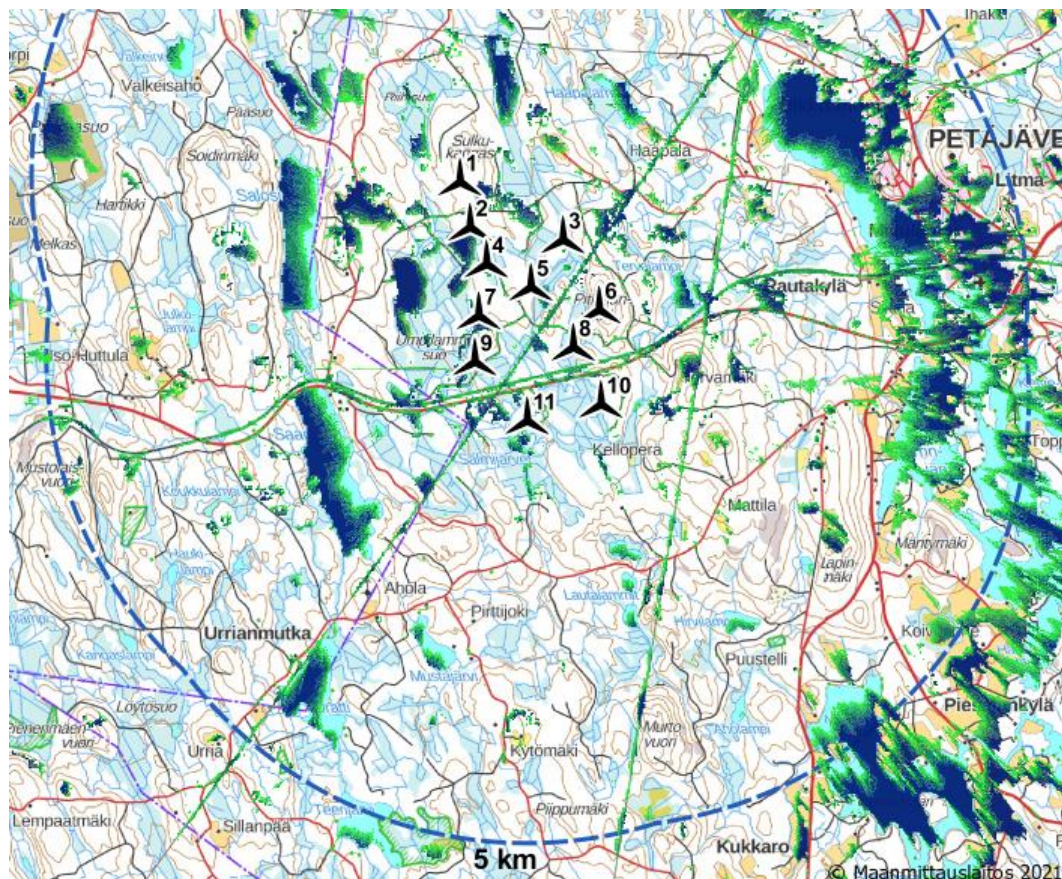
Näkyvyysalueanalyysi (ZVI, zone of visual impact) on ensimmäinen askel maisemavaikutuksen arvioinnissa. Näkyvyysalueanalyysin avulla voidaan osoittaa, missä paikoissa suunnitellut tuulivoimalat todennäköisesti tulevat näkymään. Mallinnus ottaa huomioon kasvillisuuden korkeuden, topografian ja maanpinnan muotoilun. Mallinnuksen lähtötietona käytetään Maanmittauslaitoksen 2 metrin korkeusmallia ja Metsäntutkimuslaitoksen metsätietokantaa (2019).

Näkyvyysalueanalyysissa tarkastellaan suunnitteilla olevien tuulivoimaloiden näkymistä maisemassa sekä lähivaikutusalueella, alle viiden kilometrin etäisyydellä voimaloista, että kaukovaikutusalueella, aina yli 20 km etäisyydelle saakka. Mallinnuksen laskentatarkkuus on 25 metriä. Katseleupisteen korkeus on 2 metriä maanpinnan yläpuolella. Tuulivoimalat esitetään näkyvinä, jos vähintään osa voimalan lavasta on havaittavissa. Mallinnuksessa sään oletetaan olevan selkeä.

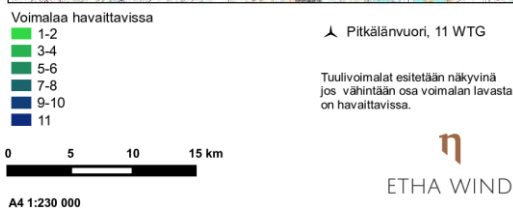
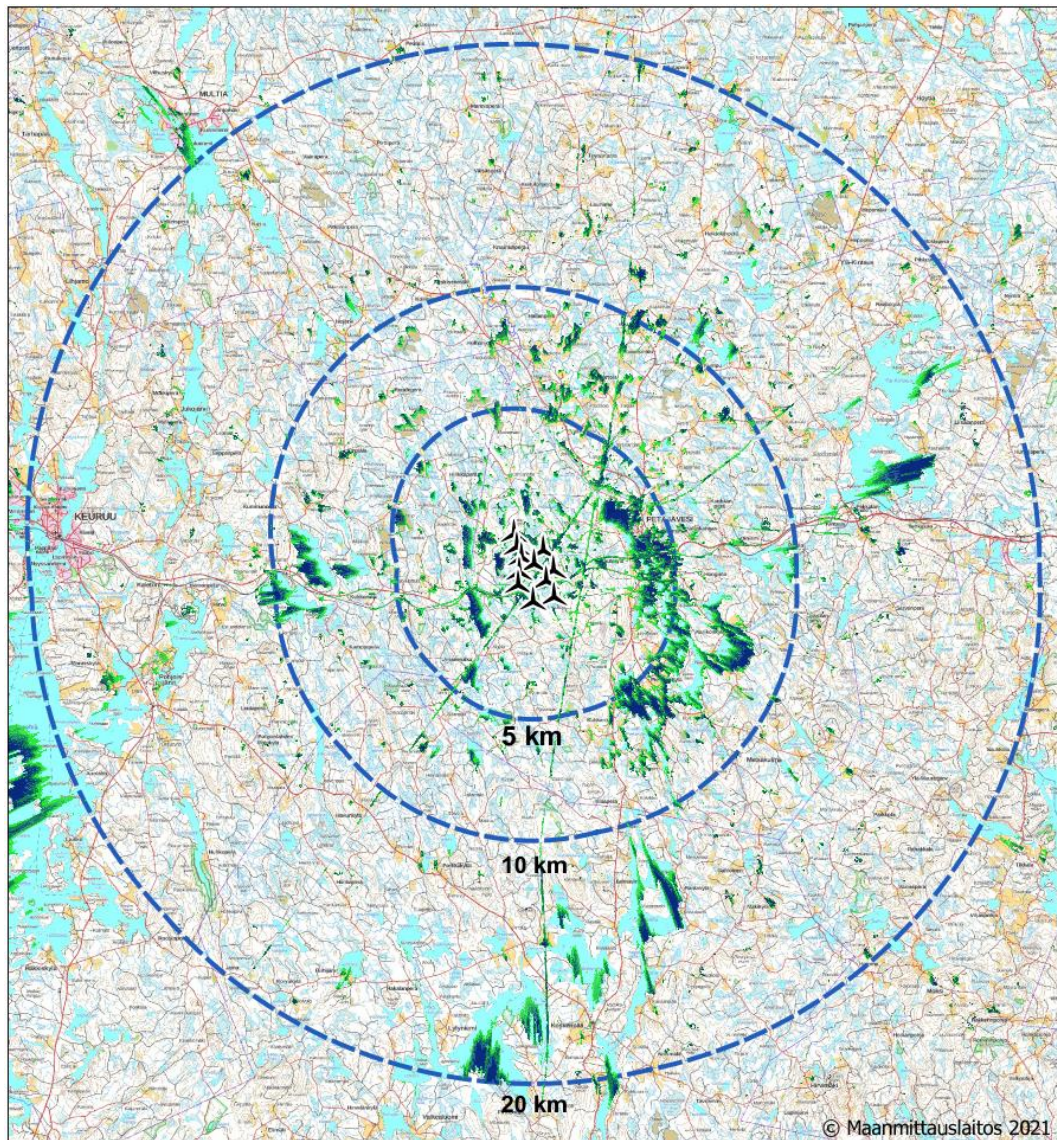
Näkyvyysalueanalyysin perusteella arvioituna tuulivoimalat näkyvät erityisesti niille alueille, joilta avautuu näkymiä avoimien maisematilojen (kuten vesistöjen ja peltoalueiden) ylitse tuulivoima-
puiston suuntaan. Näkyvyysalueanalyysikarttojen mukaan voimalat näkyvät muun muassa Petäjä-
veden taajamasta länteen avautuvissa näkymissä.

Näkyvyysalueanalyysissä on huomioitu näkyvinä kaikki ne voimalat, joissa vähintään osa voimalan
lavasta on näkyvissä. Käytännössä kaikki näkyvyysalueanalyysissä näkyvinä huomioidut voimalat
eivät maisemassa näy. Esimerkiksi ne, joiden lapojen kärjet vain pilkahtavat puuston takaa, eivät
välttämättä hahmotu osana maisemaa. Toisaalta voimaloiden pyörimisliike saattaa korostaa niiden
näkyvyyttä maisemassa, toisaalta voimalan pyöriessä lapojen kärjet ovat välillä näkymättömissä.
Valokuvasovitteet havainnollistavat voimaloiden näkyvyyttä maisemassa näkyvyysalueanalyysia
paremmin.

Näkyvyysalueanalyysin perusteella arvioituna tuulivoimalat näkyisivät Petäjäveden vanhan kirkon
seudulle. Voimaloiden merkitystä osana kirkon seudun maisemakuvaa tarkastellaan näkyvyysalue-
analyysin lisäksi valokuvasovitteiden avulla.

Ote näkyvyysalueanalyysistä Petäjäveden vanhan kirkon ja Petäjäveden taajaman alueelta. Analyysikartan
perusteella kirkon seudulle näkyy paikoin 9-11 voimalaa. Analyysissä on huomioitu näkyvinä kaikki ne voima-
lat, joissa vähintään osa voimalan lavasta on näkyvissä.

Näkyvyysalueanalyysissä on tarkasteltu tuulivoimaloiden näkyvyyttä maisemassa aina 20 km etäisyydelle saakka. Käytännössä niin kaukaa tarkasteltuna etäisyys alkaa vaikuttaa tuulivoimaloiden näkyvyyteen ja merkitykseen osana maisemaa. Esimerkiksi Keuruulle ja Multialle saakka tuulivoimalat eivät näy. Käytännössä ne katoavat horisonttiin osaksi kaukomaisemaa 10-15 km päässä tuulivoimapaistosta. Tilannetta on tutkittu eri etäisyyksiltä laadituilla valokuvavositteilla Pitkälänvuoren tuulivoimapaiston ympäristövaikutuksen arvioinnin yhteydessä.

4.1.5 Ääni ja melu

Tuulivoimapuisto sijaitsee varsin kaukana Petäjäveden vanhalta kirkolta, joten melun aiheuttamat vaikutukset jäävät visuaalisia vaikutuksia selvästi vähäisemmiksi. Toisaalta meluhaitan kokeminen on subjektiivista, joitain ihmisiä voivat ärsyttää aivan pienetkin äänet.

Äänivaikutusten arvioinnissa tukena on ollut Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston ympäristövaikutusten arvioinnin yhteydessä laadittu meluselvitys: *Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto. Etha Wind, 30.9.2021.*

Meluselvityksen mukaan melumallinnuksessa on käytetty SG 6.2-170-voimalan lähtötietoja. Mallinnuksessa voimaloiden napakorkeus oli 185 metriä ja äänitehotaso 106.0 dB(A). Mallinnuksessa on käytetty Siemens-Gamesan elokuussa 2020 päivittämiä äänitietoja. Meluselvitys on tehty ympäristöministeriön ohjeistuksen mukaisesti (Ympäristöhallinnon ohjeita 2/2014 Tuulivoimaloiden melun mallintaminen) WindPRO Ver3.4 ohjelmiston melulaskentatyökalulla. Pienitaajuinen melu on laskettu käyttäen R-ohjelmistoa ja työ on tehty ympäristöministeriön helmikuussa 2014 julkaisemia ohjeita noudattaen.⁶² Tuulivoimaloiden aiheuttamat meluvaikutukset on mallinnettu soveltaen ISO 9613-2 standardia.⁶³

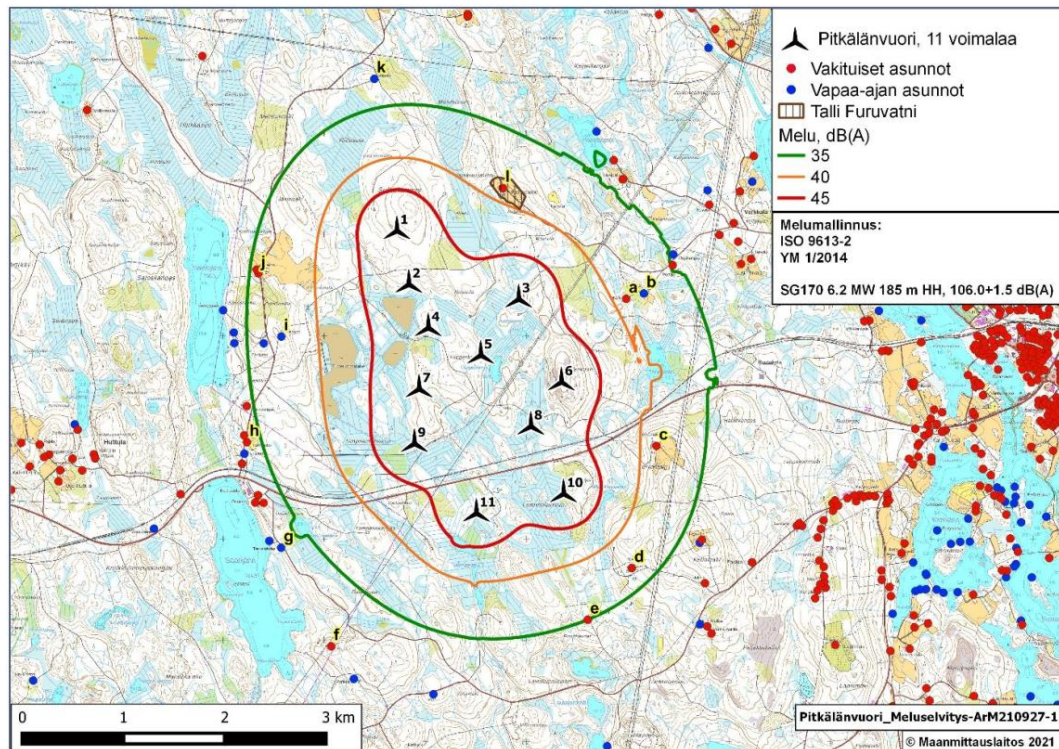
Valtioneuvoston asetuksessa tuulivoimaloiden ulkomelutason ohjearvoista on määritelty ohjearvot päivä- ja yöajan keskiäänitasojen maksimiarvoille. Asetus on tullut voimaan 1.9.2015. Asetuksessa on määritelty melun A-taajuuspainotetun keskiäänitason (ekvivalenttitason LAeq) ohjearvot, joita tuulivoimalan toiminnasta aiheutuva melupäästön takuuarvon perusteella määritelty laskennallinen melutaso ja valvonnan yhteydessä mitattu melutaso eivät saa ylittää. Ulkotiloissa ohjearvo on tiukimmillaan yöaikaan 40 dB. Päiväsaikaan ulkomelutason ohjearvo on 45 dB.⁶⁴

Melumallinnuksen tulosten mukaan voimaloiden aiheuttama melu vaikuttaa lähinnä voimaloiden lähialueilla. 35 dB (A) melualueen raja sijaitsee noin 1-1,5 km päässä voimaloista. 35 dB melualueen raja jää noin 3 km päähän ja 40 dB melualueen raja noin 3,5 km päähän Petäjäveden vanhasta kirkosta. Meluselvityksen perusteella tuulivoimaloiden melu ei kantaudu Petäjäveden vanhalle kirkolle saakka.

⁶² *Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto 2021, 4.*

⁶³ *Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto 2021, 8.*

⁶⁴ *Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto 2021, 7.*

Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston melumallinnus. (Kuva Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto 2021).

4.1.6 Arviointikehikko

Yhteenveto vaikutuksista on esitetty oppaan *Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties* (2011) mukaisesti taulukkona oppaassa esitetyn mallin mukaisesti. Vaikutusten arvioinnissa on tarkasteltu vaikutuksia ja niiden merkittävyyttä suhteessa kohteen herkkyyteen.

VALUE OF HERITAGE ASSET	SCALE & SEVERITY OF CHANGE/IMPACT				
	No Change	Negligible change	Minor change	Moderate change	Major change
For WH properties Very High – attributes which convey OUV	SIGNIFICANCE OF EFFECT OR OVERALL IMPACT (EITHER ADVERSE OR BENEFICIAL)				
	Neutral	Slight	Moderate/ Large	Large/very Large	Very Large

For other heritage assets or attributes	SIGNIFICANCE OF IMPACT (EITHER ADVERSE OR BENEFICIAL)				
	Neutral	Slight	Moderate/ Large	Large/very Large	Very Large
Very High	Neutral	Slight	Moderate/ Large	Large/very Large	Very Large
High	Neutral	Slight	Moderate/ Slight	Moderate/ Large	Large/Very Large
Medium	Neutral	Neutral/Slight	Slight	Moderate	Moderate/ Large
Low	Neutral	Neutral/Slight	Neutral/Slight	Slight	Slight/ Moderate
Negligible	Neutral	Neutral	Neutral/Slight	Neutral/Slight	Slight

4.2 Petäjäveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot ja attribuutit

Outstanding Universal Value

Brief synthesis

Built for a small Lutheran parish in central Finland, Petäjävesi Old Church is located on a peninsula at Lake Solikkojärvi and is surrounded by an agricultural landscape with lakes and forests, typical of the region.

Construction of this wooden church was led by a local master builder, Jaakko Leppänen. The bell tower was added to the western part of the church in 1821 by the master's grandson, Erkki Leppänen.

Petäjävesi Old Church is representative of the architectural tradition of wooden churches in northern Europe. The Old Church is a unique example of traditional log construction techniques applied by the local peasant population in northern coniferous forest areas. European architectural trends, which have influenced the external form and layout of the church, have been masterfully applied to traditional log construction.

The adaption of forms and techniques of varied provenance makes this church a multi-layered landmark and an outstanding example of Nordic church architecture. The church is built entirely of pine wood, worked in a constructive and economical manner.

The layout and interior of the church, with intricate perspectives, vaulting and a central cupola, combines the influences of Renaissance, Baroque and Gothic styles with the Finnish vernacular tradition of log construction. The steepness of the pitched roof recalls the Gothic tradition. The interior's hand-carved log surfaces with their silky patina and the silvery sheen on the seasoned walls lend the hall its unique atmosphere, which is further enhanced by the slightly irregular placement of the floor beams and pews. The distinctive features of the interior are the elaborately carved pulpit, pews, chandeliers, and galleries with balustrades, which are entirely the work of local craftsmen and artists.

In 1879, a new church was built on the other side of the strait and the Old Church went out of use. Repairs, restoration and conservation works started in the 1920s when the historical and architectural value of the Old Church was recognized. Today, the churchyard is still in use, while the church is used only in the summer.

Criterion (iv): Petäjävesi Old Church is an outstanding example of the architectural tradition of wooden churches in northern Europe.

Integrity

Petäjävesi Old Church includes all key elements necessary to express its Outstanding Universal Value, such as the graveyard surrounded by a fence and the nearby landscape setting, fields and lakeside. The integrity of the wider agricultural landscape was affected by the construction of a highway to the south of the church in the 1960s.

The buffer zone of Petäjävesi Old Church includes the entire agricultural landscape surrounding the church as well as the lakeside. Climate change might threaten the integrity of the property.

Authenticity

In terms of form, construction and materials, Petäjävesi Old Church truthfully expresses the essence and spirit of the wooden church building traditions of northern Europe. The church is well preserved due to the fact that it was abandoned in the late 19th century, as the new parish church was built, and did not suffer from major alterations such as the installation of heating systems. The church is therefore used only during the summer season. Traditional techniques and materials have been used in previous and recent conservation works, and interventions have been kept to a minimum in order to preserve the tangible values and the spirit of the church. The graveyard surrounding the church, which dates back to the 18th century, is still in use.

Kohdekuvaus – Petäjäveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot (OUV), arvottamisen kriteerit, eheys ja autenttisuus. (Kuva Unesco Heritage List, Petäjävesi Old Church).

4.2.1 Attribuutit

Maailmanperintökohteen kuvauksessa määritellään Petäjaveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot (OUV), kohteen valintakriteerit, eheys ja autenttisuus. Kuvaus sisältää kohdetta määrittävät attribuutit.

Petäjaveden vanhan kirkon erityistä yleismaailmallista arvoa kuvaavat attribuutit:

“Attributes expressing the Outstanding Universal Value per criterion

Petäjävesi Old Church represents the wooden church architectural tradition of the North European region. (The well preserved interior with its hand-carved log surfaces and silkfine patna and silvery sheen on the seasoned walls give it the unique atmosphere. The church was abandoned in 1879 which left it without all later technical installations. All interventions have been kept to a minimum preserving the tangible values and the spirit of the church, which is still in original use.)”⁶⁵

Kuvailutekstin mukaan Petäjaveden vanhaa kirkkoa ja sen arvoja kuvaavat:

- pohjoismainen puukirkkoperinne
- luterilaisen kirkkoarkkitehtuurin edustaja
- merkittävä historiallisen aikakauden edustaja (kriteeri IV)
- hirsirakentamistaidon ja sen perinteen edustaja
 - muoto
 - rakenne
 - rakennusmateriaalit

Edellisiin linkittyvät:

- hautausmaa aitoineen
- suoja-alueeseen kuuluva kirkkoa ympäröivä järvimaisema peltoineen

Attribuutit ja kuvausteksti liittyvät kirkon historiaan, rakentamisen aikakauteen, rakennusperinteesen ja rakennustapaan sekä kirkon hyvin säilyneeseen interiööriin ja ainutlaatuiseseen tunnelmaan. Kuvaustekstissä viitataan myös kirkon lähiympäristöön: kirkkoa ympäröivään hautausmaahan ja lähimaisemaan suoja-alueen kattamalla alueella.

Suoja-alueen todetaan olevan erityisen yleismaailmallisen arvon säilyttämisen kannalta riittävä:

“The buffer zones of the World Heritage property are adequate to maintain the property's Outstanding Universal Value.”⁶⁶

Attributeissa tai kuvaustekstissä ei ole viittauksia suoja-alueen ulkopuolella olevaan maisemaan, kaukomaisemaan tai kirkon arvojen kannalta tärkeisiin, kirkon suuntaan tai kirkolta ympäröivään maisemaan avautuviin näkymiin. Lähialuetta ympäröivä maisema, kaukomaisema ja näkymät ovat kuitenkin olennainen osa kokonaisuutta.

⁶⁵ Esim. Periodic Report - Second Cycle, Petäjävesi Old Church.

⁶⁶ Esim. Periodic Report - Second Cycle, Petäjävesi Old Church.

4.2.2 Petäjaveden vanha kirkko esimerkkinä pohjoisen Euroopan puukirkkorakentamisperinteestä

Petäjaveden vanhan kirkon erityinen yleismaailmallinen arvo perustuu ennen muuta sen merkitykseen edustavana, ainutlaatuisena esimerkkinä pohjoisen Euroopan puukirkkorakentamisperinteestä. Kirkon merkitys arvokohteenä tukeutuu puukirkkojen arkkitehtuuriperinteeseen sekä hirsirakentamistaidon pitkään perinteeseen. Kirkossa yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla kansanomaisen puurakennustaito ja hirsisalvostekniikka sekä yleiseurooppalaiset kirkkoarkkitehtuurin tyylipiirteet.

Eheänä ja alkuperäisenä säilynyttä kirkkorakennusta ylläpidetään korjaamalla sitä perinteisillä materiaaleilla ja tekniikoilla.

”Petäjävesi Old Church is representative of the architectural tradition of wooden churches in northern Europe. The Old Church is a unique example of traditional log construction techniques applied by the local peasant population in northern coniferous forest areas. European architectural trends, which have influenced the external form and layout of the church, have been masterfully applied to traditional log construction.

The adaption of forms and techniques of varied provenance makes this church a multi-layered landmark and an outstanding example of Nordic church architecture. The church is built entirely of pine wood, worked in a constructive and economical manner.

The layout and interior of the church, with intricate perspectives, vaulting and a central cupola, combines the influences of Renaissance, Baroque and Gothic styles with the Finnish vernacular tradition of log construction.”⁶⁷

”In terms of form, construction and materials, Petäjävesi Old Church truthfully expresses the essence and spirit of the wooden church building traditions of northern Europe. The church is well preserved due to the fact that it was abandoned in the late 19th century, as the new parish church was built, and did not suffer from major alterations such as the installation of heating systems. The church is therefore used only during the summer season. Traditional techniques and materials have been used in previous and recent conservation works, and interventions have been kept to a minimum in order to preserve the tangible values and the spirit of the church.”⁶⁸

”Conservation works are carried out using traditional materials and craftsmanship. A specific forest has been designated to guarantee the supply of high-quality wood. The conservation philosophy is to do minimum intervention and only when necessary.”⁶⁹

Petäjaveden vanhan kirkon arvojen perustana ovat kirkkorakennuksen arkkitehtuuri ja rakennustekniikka, ulkoasu ja sisätilat, rakenteet, rakennusosat ja materiaalit. Kirkkorakennuksen arvoihin vaikuttavat pääasiassa rakennuksen käyttö ja korjaukset, joita ohjataan muun muassa

⁶⁷ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁶⁸ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁶⁹ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

hoitosuunnitelman avulla. Hankalasti ennakoitavissa olevia uhkia ovat tulipalon vaara ja sään vaikutukset, joita pyritään minimoimaan ennakkoinnilla ja seurannalla.

Kirkko on sisätiloiltaan autenttisenä säilynyt esimerkki 1700-luvun kirkkoarkkitehtuurista. Kirkon ainutlaatuinen tunnelma syntyy alkuperäisistä materiaaleista ja rakennusosista sekä ajan kuluessa syntyneestä patinasta. Sisätiloissa sulautuvat toisiinsa kirkon alkuperäinen tunnelma ja kirkon 250 vuoden mittainen historia. Kirkon sisätiloissa kokemukseen vaikuttavat visuaalisen ilmeen lisäksi myös äänimaailma, materiaalien tuntu ja tuoksut.

“The interior’s hand-carved log surfaces with their silky patina and the silvery sheen on the seasoned walls lend the hall its unique atmosphere, which is further enhanced by the slightly irregular placement of the floor beams and pews. The distinctive features of the interior are the elaborately carved pulpit, pews, chandeliers, and galleries with balustrades, which are entirely the work of local craftsmen and artists.”⁷⁰

Petäjäveden vanhan kirkon hoitosuunnitelmassa (2016) todetaan alueen asukkaiden kokevan suurta vastuuta ja ylpeyttä vanhasta kirkosta. Perinnön siirtäminen tuleville sukupolville koetaan ensiarvoisen tärkeäksi. Erityisesti toivotaan kirkon säilyvän rauhallisena paikkana, jossa kiireinen ihminen voi kokea pyhyden tunteen. Hoitosuunnitelman mukaan kirkon ympäristön tulee tukea tätä päämäärää.⁷¹

Kirkkoon kuljetaan tapulin kautta. Tapulin katossa on siniseksi maalattu taivaspyörä.

⁷⁰ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁷¹ Hoitosuunnitelma 2016, 17.

4.2.3 Kirkon lähimaisema – kirkko ja hautausmaa, viljelyalueet ja järvimaisema

“Petäjävesi Old Church is located on a peninsula at Lake Solikkojärvi and is surrounded by an agricultural landscape with lakes and forests, typical of the region.”⁷²

“Petäjävesi Old Church includes all key elements necessary to express its Outstanding Universal Value, such as the graveyard surrounded by a fence and the nearby landscape setting, fields and lakeside. The integrity of the wider agricultural landscape was affected by the construction of a highway to the south of the church in the 1960s.

The buffer zone of Petäjävesi Old Church includes the entire agricultural landscape surrounding the church as well as the lakeside.”⁷³

“The graveyard surrounding the church, which dates back to the 18th century, is still in use.”⁷⁴

Kirkko ja aidan rajaama hautausmaa muodostavat kokonaisuuden, jonka lähimaisemaan kuuluvat ympäröivät viljelyalueet ja ranta-alueet. Kirkon lähiympäristöön kuuluvat kuvauksessa mainittujen lisäksi kirkon vieressä sijaitseva perinnumaisema / niittyalue, valtatie 23, rantojen viheralueet sekä asutus kirkon luoteispuolella.

Kuvaustekstin mukaan suoja-alueeseen on määritelty kuuluvaksi kirkkoa ympäröivä viljelymaisema ja järvimaisema kokonaisuudessaan. Kartalla suoja-alue kattaa kuitenkin vain kirkon lähituntumassa sijaitsevan vesistöalueen sekä lähimmät viljelyalueet. Suoja-alueen rajauksessa ei ole huomioitu kulttuurimaisema-alueita kokonaisuudessaan. Osa kirkkoa ympäröivään kulttuurimaisemaan olennaisena osana kuuluvista vesialueista ja viljelymaisemista rajautuu suoja-alueen ulkopuolelle.

Kuvaustekstissä esitetty viittaus suoja-alueeseen ja maisemaan on ainoa kohta, joka pohtii kirkkoa ympäröivän kulttuurimaiseman ominaispiirteitä ja rajausta. Se rakentuu ajatukselle, että koko merkittävä maisema mahtuisi suoja-alueelle. Näin tulkittuna mikään, mikä on suoja-alueen ulkopuolella, ei olisi Petäjäveden vanhan kirkon maailmanperintöarvon kannalta olennaista. Vaikuttaa siltä, että suoja-alueen rajauksessa on huomioitu se alue, jolle kirkko näkyy, eli maisemaa on tarkasteltu kirkkoa lähestyttäessä. Näin suoja-alueen rajauksessa olisi huomioitu tärkeimmät kirkolle avautuvat näkymät. Näin tarkasteltuna kirkkoa lähestyttäessä ei maisemassa näy mitään kirkon asemaa häiritsevää. Suoja-alue turvaa tunnelman säilymisen lähestymisen aikana. Saapujan katse suuntautuu koko ajan kohti kirkkoa ja vesistöä.

Suoja-alueita määritettäessä ei ole ilmeisesti tarkasteltu sitä näkymää, joka avautuu kirkon edustalta kohti suurmaisemaa. Myöskään kauempaa kohti kirkkoa avautuvia näkymiä tai näkymiä, joissa kirkko on osana suurmaisemaa, ei ilmeisesti ole tutkittu suoja-alueita määritettäessä.

Voimassa olevassa hoitosuunnitelmassa esitetyn Petäjäveden vanhan kirkon vision mukaan: *“Kirkko on maakunnan muistin ilmentymä ja se käy vuoropuhelua Petäjäveden elävän kirkonkylän*

⁷² Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁷³ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁷⁴ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

*sekä sitä ympäröivän kulttuuri- ja luonnonmaiseman kanssa.*⁷⁵ Uudessa vielä luonnosvaiheessa olevassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa vision sanamuotoa on tässä kohtaa hivenen muokattu: *”Kirkko on maakunnan muistin ilmentymä ja osa Petäjaveden elävää kirkonkylää sekä sitä ympäröivää kulttuuri- ja luonnonmaisemaa.”*⁷⁶ Visiossa kirkkoa ympäröivä kulttuurimaisema ymmärretään muuttavana, elävänä kokonaisuutena. Visiossa selkeästi viitataan suoja-aluetta laajempaan kulttuurimaisemakokonaisuuteen sekä henkiseen kulttuuriperintöön, joka on niin ikään kerroksellinen, ajan mittaan muuttuva ja täydentyvä kokonaisuus. Kirkkoon välittömästi liittyvän, kirkon arvojen ja merkityksen kannalta olennaisen kulttuurimaisemakokonaisuuden laajuus ja rajaus jäävät tulkinnanvaraisiksi.

Kirkon ja maiseman välistä suhdetta kuvaavat myös kirkkoa ympäröivässä kulttuurimaisemassa aikojen mittaan tapahtuneet muutokset. Kulttuurimaisema on aina luonteeltaan muuttuva kokonaisuus, joka kuvastaa ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta luonnon kanssa. Petäjaveden vanhan kirkon lähimaisema on kirkon rakentamisen jälkeen muuttunut paljon.

Kirkon rakentamisen aikaan 1700-luvun puolivälissä Petäjaveden kylän alueella on ollut harvaa asutusta. Kirkon lähistöllä on jo tuolloin sijainnut Puttolan (nykyään Lemettilän) talo ympäröivine viljelysineen. Asuinpaikkojen ympärillä Jämsänveden ja Petäjaveden rannoilla on ollut pääasiassa rakentamattomia metsäalueita.

1700- ja 1800-lukujen kuluessa asutus on lisääntynyt kirkkoa ympäröivillä alueilla ja metsät on raivattu viljelysmaiksi. 1900-luvun alkupuolella kirkkoa ja hautausmaata ympäröivät läheisten talojen laajat viljelysalueet. Kirkko erottui avoimessa maisemassa vehreän, puustoisien hautausmaan ympäröimänä.

1900-luvun kuluessa kirkon lähiympäristöä ovat muuttaneet kirkon luoteispuolelle vanhalle viljelysalueelle sijoittuvan pienen asuinalueen rakentaminen 1940- ja 1950-luvuilla, valtatie 23 rakentaminen 1960-luvun alussa sekä peltoviljelyn vähittäinen vähentyminen ja avoimen maiseman umpeenkasvu. Voimakkaimmin kirkon lähimaisemaa on muuttanut maisemaan huonosti sopivalle paikalle korkealle penkereelle rakennettu valtatie 23.

Kirkkoa ympäröivällä alueella Jämsänveden, Petäjaveden ja Kirkkolahden rannoilla maisemaa on 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun kuluessa muuttanut Petäjaveden taajaman kasvu Kirkkolahden koillispuolelle sekä rautatien rakentaminen.

⁷⁵ *Hoitosuunnitelma 2016, 19.*

⁷⁶ *Petäjaveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021–2026 2021, 21.*

Ote ilmakuvaista, Petäjäveden vanha kirkko maisemassa 1900-luvun alkupuoliskolla. (Kuva Hoitosuunnitelma, Petäjäveden vanha kirkko ja sen suoja-alue 1996).

Vanha kirkko lähiympäristöineen on osoitettu voimassa olevissa kaavoissa – asemakaavassa, yleiskaavassa ja maakuntakaavassa – arvoalueena. Kirkko lähiympäristöineen kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristökokonaisuuteen (RKY) *Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen* sekä Unescon maailmanperintökohdetta ympäröivään suoja-alueeseen. Lisäksi kirkko lähiympäristöineen kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen *Petäjäveden vanhan kirkon kulttuurimaisema*. Arvoalueiden rajaukset ovat kaikki hieman erilaisia. Niihin useimpiin kuuluu osa vanhaa kirkkoa ympäröiviä peltoja ja vesistöalueita sekä uuden kirkon välitön lähiympäristö. Rajauksista suppein on suoja-alueen raja. Siihen kuuluvat vain vanhan kirkon lähialueet.

Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen raja on laajin ja kattavin sekä maisematilan ja maisemakuvan kannalta loogisin. Maisema-alueeseen kuuluvat ne vanhaa kirkkoa ympäröivät vesistö- ja viljelysalueet, jotka ovat vanhan kirkon ympäristölle tyyppillisten maisemapiirteiden ja näkymien kannalta tärkeimpiä. Maisema-alueen raja kattaa kirkkoa ympäröivän maisematilan kokonaisuudessaan.

Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajaus sovitettuna ilmakehuvaan. (Kuva MML Paikkatietoikkuna).

4.2.4 Kirkkoa ympäröivä kaukomaisema

“Petäjavesi Old Church is located on a peninsula at Lake Solikkojärvi and is surrounded by an agricultural landscape with lakes and forests, typical of the region.”⁷⁷

Maaailmanperintökohteen kuvauksessa kirkkoa ympäröivään maisemakokonaisuuteen kuuluvina mainitaan seudulle tyypilliset viljelysmaisemat, järvet ja metsäalueet. Kuvaus on hyvin lyhyt ja pelkistetty, siinä ei tuoda esille maisemakokonaisuudelle tyypillisiä erityispiirteitä tai arvoja. Kirkkoa ympäröivä maisema, pellot ja järvenrannat, mainitaan lyhyesti myös osana integriteettiä.

Petäjaveden vanhaa kirkkoa ympäröi kulttuurimaisema, jossa vaihtelevat järviolueet ja rannoilla sijaitsevat viljelysalueet, näkymiä rajaava rantapuusto sekä kasvillisuuden ympäröimät

⁷⁷ Unesco, World Heritage List, Petäjavesi Old Church.

rakennusryhmät ja vehreät asuinalueet. Järvien ympärille keskittyvää asuttua, viljeltyä kulttuuri- maisemaa rajaavat asumattomat, metsäiset selännealueet.

Kirkkomaisemaa ympäröivät metsäalueet mainitaan kuvauksessa osana kirkkoa ympäröivää maisemaa. Metsiä ja niiden merkitystä maisemassa ei mainita esimerkiksi suoja-alueen yhteydessä. Metsät ovat kuitenkin olennainen osa kirkon seudun maisemaa. Metsän reunat erottuvat maisemakuvassa avoimen ja suljetun maiseman välisenä reunavyöhykkeenä ja avoimen maiseman ylitse avautuvien näkymien taustamaisemana. Metsällä on merkitystä esimerkiksi kirkolta avautuvien näkymien taustamaisemana. Toisaalta kohteen kuvauksessa ei mainita myöskään kirkon seudulle ominaisia arvokkaita näkymiä.

4.3 Uhkatekijät

4.3.1 Maailmanperintökohteen kuvauksessa huomioidut uhkatekijät

Maailmanperintökohteen erityisten yleismaailmallisten arvojen kuvauksessa uhkatekijöinä kohteen eheydelle mainitaan ainoastaan ilmastonmuutos:

“Climate change might threaten the integrity of the property.”⁷⁸

Suojelun ja hoidon suhteen huomioidaan ilmastonmuutoksen aiheuttamien vaikutusten lisäksi myös paloturvallisuus sekä kirkossa kävijöiden aiheuttama puulattioiden kuluminen:

“Climate change causing increasingly warm and humid autumns and winters, might threaten the property’s wooden constructions on a long term basis. As part of the overall management system, special attention is paid to documentation and follow-up of the alterations caused by weather conditions.

Fire safety measures have been taken by installing a fire alarm, a pump station, as well as an automatic extinguishing system.

Wear to the wooden floors, caused by increased numbers of visitors, has been addressed by the use of slippers during visits.”⁷⁹

Maailmanperintökohteen kuvauksessa ei huomioida uhkatekijöinä kirkkoa ympäröivässä lähi- tai kaukomaisemassa tapahtuvia muutoksia. Valtatien 23 rakentaminen huomioidaan maiseman eheyteen vaikuttaneena, jo tapahtuneena maisemavauriona:

“The integrity of the wider agricultural landscape was affected by the construction of a highway to the south of the church in the 1960s.”⁸⁰

4.3.2 Hoitosuunnitelmassa huomioidut uhkatekijät

Petäjäveden vanhan kirkon hoitosuunnitelmassa vuodelta 2016 tuodaan esille kirkon arvoihin kohdistuvina uhkina ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat sään ääri-ilmiöt, kirkon käyttäjien määrät,

⁷⁸ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁷⁹ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

⁸⁰ Unesco, World Heritage List, Petäjävesi Old Church.

väärät korjausmenetelmät tai korjausmateriaalit, väärät kunnossapitotavat, ilkivalta, maailmanperintöarvoihin haitallisesti vaikuttava rakentaminen kirkon ympäristössä sekä resurssien puute kirkon hoidossa ja kunnossapidossa.⁸¹

Hoitosuunnitelman mukaan kosteuden ja tuulisuuden sekä kuivien ja kuumien kausien lisääntyminen saattavat johtaa rakennusmateriaalin nykyistä nopeampaan lahoamiseen, rakennusmateriaalin halkeiluun, tulviin, rantojen eroosioon, maanvyörymiin, puiden hallitsemattomiin kaatumisiin sekä puun tuholaisien lisääntymiseen. Haittoja pyritään ehkäisemään ja vähentämään seurannalla sekä tarvittavilla korjauksilla.

Näkyväksi uhkaksi on muodostunut myös kirkon käyttäjien määrä, joka on vakiintunut noin 14 000 kävijään vuosittain. Ilman suojoittoa tällainen kävijämäärä yksittäisessä kohteessa ja pienellä alueella johtaa vääjäämättä kirkon sisätilojen ja sen lähiympäristön kulumiseen. Toisaalta kirkon hoito- ja käyttösuunnitelmassa yhtenä keskeisistä tavoitteista on kirkon käytön vahvistaminen jumalanpalvelusten pitopaikkana, konserttipaikkana sekä kulttuurimatkoille kohteena. Käytön lisääntyminen lisää väistämättä vierailijoiden rakennukselle aiheuttamaa rasitusta ja kulumista. Lattioiden kulumista pyritään ehkäisemään vierailijoita varten varatuilla tossuilla. Myös kirkkomaalla liikumista ohjataan, jotta vältetään maaston kuluminen.

Yhtenä todennäköisenä uhkana tilastojen valossa ovat erilaiset korjaustoimet, joiden yhteydessä käsitellään helposti syttyviä materiaaleja. Uhkana ovat myös väärät korjausmenetelmät tai -materiaalit, vialliset tai väärin käytetyt sähkölaitteet, vaillinaisen puhtaanapito sekä tupakointi. Suuri uhka rakennukselle on ilkivalta, kuten rakennukseen murtautuminen ja suurimpana kaikista mahdollinen tuhopoltto. Hyvälaatuisen puutavaran saatavuus kirkon korjauksia varten on pyritty varmistamaan perustamalla vuonna 2009 erityinen korjausmetsä, jossa kasvatetaan puita vanhan kirkon korjaustarpeisiin. Korjaukseen käytettävä puutavara valikoidaan huolellisesti ja kaadetaan sekä varastoidaan vanhoja perinteitä noudattaen. Paloturvallisuussyistä kirkkoon on asennettu palohälytysjärjestelmä ja automaattinen sammutusjärjestelmä.

Suoja-alueella ja erityisesti sen ulkopuolella kirkon lähimaisemassa uhkana voi olla maailmanperintöarvoihin haitallisesti vaikuttava rakentaminen. Käytännössä suurin uhka lienee kuitenkin resurssien puute, joka estää suunnitelmallisen hoidon ja johtaa jatkuessaan kohteen ja sen ympäristön ravistumiseen.⁸²

Hoitosuunnitelmassa ei oteta kantaa kaukomaisemaan ja näkymiin vaikuttavan suurimittakaavaisen rakentamisen, kuten mastojen tai tuulivoimaloiden rakentamisen, kirkon ja kirkkoympäristön arvoille mahdollisesti aiheuttamiin vaikutuksiin.

Tuulivoimapuisto ei lisää hoitosuunnitelmassa havaittujen uhkien todennäköisyyttä toteutua.

4.3.3 Metsäalueisiin kohdistuvat maisemalliset ja kaavoitukselliset uhkatekijät

Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto tulee sijoittumaan rakentamattomalle, metsäiselle selännealueelle, erilleen vesistöjen ympärille keskittyvästä asutuksesta ja viljelysalueista. Myös tuulivoimapuistoa ympäröivillä metsäalueilla tapahtuvat muutokset vaikuttavat tuulivoimaloiden

⁸¹ Hoitosuunnitelma 2016, 14.

⁸² Hoitosuunnitelma 2016.

Metsälain perusteella metsän hakkuusta aiheutuu metsän uudistamisvelvoite. Uudistamisvelvoite täyttyy, kun käsittelyalueelle on saatu aikaan keskipituudeltaan 0,5 m korkuinen taimikko viimeistään 10–25 vuoden kuluessa puunkorjuun päättymisestä. Hakatulle alueelle kasvaa aikanaan uusi metsä, mutta kestää kymmeniä vuosia ennen kuin puusto on riittävän kookasta peittämään näkymiä.

Edellä viitatuilta osin ja edellä esitetyin perustein voimassa oleva Petäjäveden keskustan osayleiskaava muodostaa nyt laadittavasta osayleiskaavasta ja tuulivoimahankkeesta riippumattoman vällillisen maisemallisen uhkatekijän Petäjäveden vanhan kirkon arvojen säilymiselle etenkin, jos ko. metsäalueet ovat yksityisessä omistuksessa. Teollisuusalueen laajeneminen osayleiskaavassa osoitettuun suuntaan saattaa aiheuttaa maisemakuvassa merkittäviä muutoksia kirkolta länteen avautuvien näkymien suunnassa. Petäjäveden keskustan osayleiskaavan toteutuminen em. osin vaikuttaisi myös Pitkälänvuorelle suunnitellun tuulivoimapuiston näkyvyyteen maisemassa, jos alueella olemassa oleva metsä tulevaisuudessa häviäisi ja korvautuisi osayleiskaavassa osoitettujen tavoitteiden mukaisesti teollisuus- ja varastoalueella.

Yleiskaavassa osoitettu teollisuusalue on jo alkanut rakentua valtatie 23 varteen. Metsämaiseman korvaaminen suurikokoisilla rakennuksilla ja niitä ympäröivillä avoimilla piha- ja varastoalueilla muuttaa tieltä tuulivoimapuiston suuntaan avautuvia näkymiä. Teollisuusalueen laajentumisella saattaa jatkossa olla vaikutuksia myös Petäjäveden vanhalta kirkolta länteen suuntaan kaukomaisemaan avautuviin näkymiin, mikäli teollisuusalue laajentuu laajalle alueelle kirkolta kohti tuulivoimapuistoa avautuvan näkymäsektorin suuntaan. Toisaalta etäisyys on melko suuri, mikä edesauttaa muutosten sulautumista osaksi taustamaisemaa. Myös teollisuusalueen ja kirkon välissä olevilla metsäalueilla kasvava korkea puusto peittää näkymiä.

Linkki Petäjäveden keskustan osayleiskaavan kaavakarttaan: <https://kartta.uurainen.fi/kaavat/Petajavesi/yleiskaava/2.pdf>

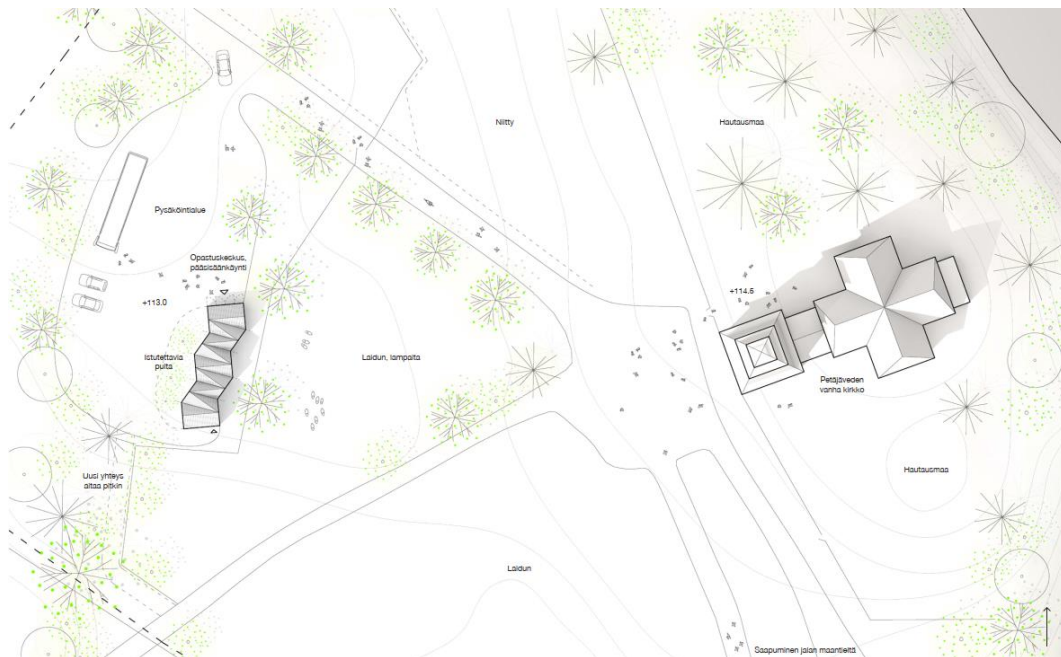
Linkki Maankäyttö- ja rakennuslakiin: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Linkki Metsälakiin: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961093>

4.4 Kirkkoympäristön tulevat, tiedossa olevat muutokset

4.4.1 Petäjäveden vanhan kirkon opastuskeskus

Petäjäveden vanhan kirkon viereen on suunnitteilla vanhan kirkon opastuskeskus. Keskus tulee suunnitelmien mukaan sijoittumaan vanhan kirkon länsipuolella sijaitsevalle avoimelle paikalle, joka lienee alkujaan tehty kirkon pysäköintialueeksi. Opastuskeskus rajaa vierailijoita varten varattua pysäköintialuetta kirkon suunnassa.

Opastuskeskuksen sijainti suhteessa vanhaan kirkkoon.

Opastuskeskussuunnitelman mukaan:

”Suunnittelun lähtökohtana on ollut muodostaa Petäjäveden vanhan kirkon ja uuden opastuskeskuksen välille arkkitehtonisesti ja mittakaavallisesti tasapainoinen suhde. Historiallisesti poikkeuksellisen arvokkaaseen ympäristöön rakennettavan uudisrakennuksen tulee paitsi sulautua nöyrästi ympäristöönsä, viemättä huomiota historialliselta arvokorakennukselta, myös tuoda paikalle lisäarvoa olemalla itsessään mielenkiintoinen ja arkkitehtonisesti korkeatasoinen rakennus. Opastuskeskuksen rennon polveileva massoittelu luo vastapainon aksiaalisen vanhan kirkon monumentaalisuudelle ja origamimainen taittelu rikkoo rakennuksen mittakaavan. Opastuskeskuksen pieni koko ja sijainti tekevät opastuskeskuksesta maisematilassa selvästi alisteisen vanhalle kirkkorakennukselle. Rakennuksen sisätilat on suunniteltu intiimin tehokkaiksi ihmisen mittakaavaa noudattaen.

Opastuskeskus sijaitsee vanhasta kirkosta länteen rajaten pysäköintialueen autot ja bussit kirkon maisematilasta. Rakennus asettuu pysäköintialueen itäreunaan jättäen riittävästi tilaa bussien kääntymiselle. Laidun lampaiden pysäköintialueesta erottava riukuaita kulkee opastuskeskuksen editse ja keväästä syksyyn opastuskeskuksen ja vanhan kirkon välissä

laiduntavat lampaat ovat olennainen osa rakennuksesta avautuvaa näkymää. Opastuskeskuksen lähiympäristö maisemoidaan luonnonkivillä ja niittymäisillä istutuksilla sekä muuttamalla pysäköintialueen puolelle istutettavalla puulla. Rakennuksen eteläpäästä muodostetaan uusi kulkuyhteys aitaan pitkin Lemettilän tilalta kirkolle johtavalle polulle. Ensisijainen kulku opastuskeskuksesta vanhalle kirkolle tapahtuu pysäköintialuetta pohjoisessa sivuavaa tietä pitkin.”

Suunnitelman havainnekuvien mukaan opastuskeskus tulee sijaistamaan kirkon lähistöllä hieman sivussa vanhasta kirkosta. Tapulin länsipuolella olemassa oleva puusto, lammaslaidun ja sitä rajaava aita tulevat säilymään.

Opastuskeskuksen rakentaminen mahdollistaa vierailijoille tarkoitetun pysäköintialueen rakentamisen kirkon lähistölle siten, että se ei muodostu kirkon lähiympäristöä häiritseväksi – opastuskeskusrakennuksen on tarkoitus estää näkymät kirkolta pysäköintialueelle. Varsin todennäköisesti ainakin alueelle pysäköidyt bussit tulevat kuitenkin näkymään kirkkomiljöössä uusina elementteinä. Pysäköintialueen toteutus – rajausta, pintamateriaalit, valaistus yms. – tulee osaltaan vaikuttamaan alueen tunnelmaan.

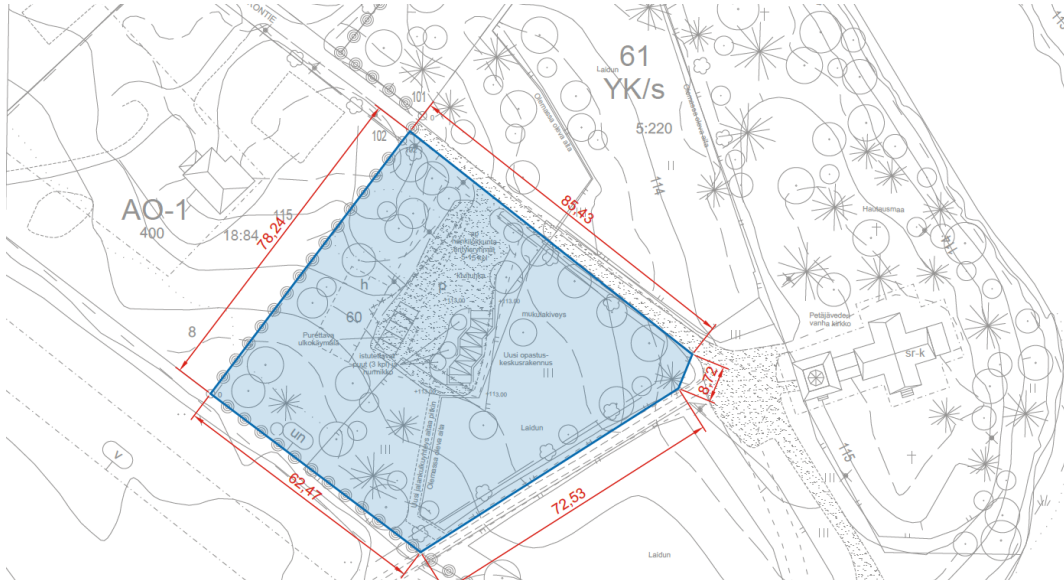
Opastuskeskuksen arkkitehtuuri on sovitettu kirkkorakennukseen, sitä jossain määrin mukaillen. Opastuskeskusrakennus edustaa selkeästi oman aikakautensa modernia arkkitehtuuria. Opastuskeskus erottuu tulevaisuudessa kirkon lähimaisemassa selkeästi omaa aikaansa edustavana, muusta rakennuskannasta poikkeavana elementtinä. Parhaimmillaan se hahmottuu osana kerroksellista kulttuurimaisemaa. Opastuskeskuksen rakentaminen aiheuttaa kirkkoympäristöön selkeästi erottuvan muutoksen. Toisaalta opastuskeskuksen toteuttaminen tukee kirkon merkitystä matkailukohteena. Osa kirkossa sijaitsevista matkailupalveluista sijoitetaan jatkossa opastuskeskukseen, mikä suojelee kirkkoa kulumiselta ja tukee maailmanperintöarvojen säilymistä.

Välittömästi kirkon lähiympäristöön sijoittuvan opastuskeskuksen rakentaminen tulee aiheuttamaan kirkon seudun miljööseen selvästi näkyvämmän muutoksen kuin 4 km päässä kirkosta sijaitsevan Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston rakentaminen. Toisaalta opastuskeskus on suunniteltu kirkon seudulle ominainen paikan henki ja kirkon ominaispiirteet huomioiden. Se sovitautuu mitatakaltaan kirkkoympäristöön. Tuulivoimalat ovat teollisia rakenteita, jotka toistuvat joka paikassa ulkoasultaan pääpiirteissään samanlaisina. Ne ovat kookkaita (korkeita) rakenteita, jotka väistämättä näkyvät maisemassa.

Opastuskeskussuunnitelma poikkeaa jossain määrin kirkon seudulla voimassa olevasta asemakaavasta. Asemakaavassa kirkon länsipuolelle on osoitettu ohjeellisella rajauksella pysäköintialue. Sen viereen on osoitettu sitovalla rajauksella huoltorakennus. Opastuskeskus tulee suunnitelmien mukaan sijoittumaan hieman eri paikkaan kuin asemakaavassa. Suunnitelmien mukaisella paikalla rakennus peittää kirkolta pysäköintialueelle avautuvaa näkymää, joten opastuskeskuksen asemakaavasta poikkeava sijainti on perusteltu.

Opastuskeskuksen kautta saapuminen vaikuttaa siihen, millaiseksi vierailijoiden ensivaikutelma kirkosta ja sen lähiympäristöstä näkymien ja äänimaailman kautta muodostuu. Kävijät saapuvat opastuskeskuksen kautta kirkolle luoteesta Vanhankirkontieltä. Tällöin saapumisen kokemuksesta ei häiritse valtatie 23 liikenne ja melu, samaan tapaan kuin valtatie varressa sijaitsevalta pysäköintialueelta saavuttaessa. Uuden opastuskeskuksen suunnasta lähestyttäessä Pitkälänvuoren

tuulivoimapuiston voimat jäävät saapujien selän taakse, joten ne eivät kirkkoa lähestyessä vaikuta saapumisen kokemukseen. Vierailijoiden katseen suunta ohjautuu itään ja kaakkoon kohti kirkkoa, pois päin tuulivoimapuistosta. Toisaalta kirkkoa kohti avautuvien näkymien taustamaisena hahmottuu valtatie 23 korkea pengeri.

Opastuskeskuksen ja pysäköintialueen sijoittuminen.

Alue ortokuvassa. (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

Opastuskeskuksen valmistumisen jälkeen Petäjäveden vanhalle kirkolle saavutaan ensisijaisesti luoteesta kappea ja sorapintaista Vanhankirkontietä myöten. Vanhaa tietä ympäröivät alkujaan jälleenrakennuskaudella rakentuneen asuinalueen vehreät tontit.

Kirkon lähiympäristössä Vanhankirkontietä ympäröivät aitojen rajaamat avoimet laidunalueet. Maiseman avoimuus korostaa kirkon merkitystä lähiympäristöään dominoivana merkkirakennuksena.

Opastuskeskus kirkon lähiseudun maisemassa opastuskeskussuunnitelmassa esitettyjen havainnekuvien mukaan.

4.5 Tuulivoimahankkeen vaikutukset Petäjaveden vanhan kirkon yleismaailmallisiin arvoihin

4.5.1 Vaikutukset vanhan kirkon erityisiin yleismaailmallisiin arvoihin

Petäjaveden vanhan kirkon erityinen yleismaailmallinen arvo perustuu ennen muuta sen merkitykseen edustavana, ainutlaatuisena esimerkkinä pohjoisen Euroopan puukirkkorakentamisperinteestä.

Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto sijaitsee noin neljän kilometrin päässä Petäjaveden vanhasta kirkosta. Kirkko ja tuulivoimapuisto ovat erillisiä kokonaisuuksia, jotka eivät ole yhteydessä toisiinsa. Tuulivoimapuiston rakentamisella ei ole mitään vaikutuksia Petäjaveden vanhan kirkon arkkitehtuuriin, sen ulkoasuun, sisätiloihin, materiaaleihin ja rakennustekniikkaan, eli niihin tekijöihin, jotka ovat kirkon erityisen yleismaailmallisen arvon tärkeimpiä perusteita.

Maailmanperintökohteen kuvauksessa huomioidaan myös kirkon lähimaisema, käytännössä suoja-alueella sijaitseva maisema. Tuulivoimalat tulevat olemaan kirkkoa ympäröivässä maisemassa jossain määrin läsnä. Ne näkyvät paikoin kirkolle sekä kirkkoa ympäröivälle maisema-alueelle. Vaikutuksia lähimaisemaan tarkastellaan seuraavissa luvuissa, maisemaan ja näkyymiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin yhteydessä.

Tuulivoimapuiston toteutuksella on vaikutusta myös vanhan kirkon tunnelmaan. Vaikutuksia tunnelmaan kohdistuu kirkkoon, sen lähiympäristöön ja maisemaan pääasiassa maisemakuvaan ja maisemamielikuvaan aiheutuvien vaikutusten kautta. Tuulivoimapuiston rakentaminen voi aiheuttaa vaikutuksia siihen, miten kirkko ympäristöineen koetaan. Kokemukset ovat vahvasti subjektiivisia ja niitä on vaikeaa ennakoida. Ne voivat olla katsojasta riippuen joko positiivisia tai negatiivisia tai siltä väliltä.

Teoriassa on mahdollista, että tuulivoimaloissa on olemassa tulipalon vaara. Tuulivoimapuisto sijaitsee kuitenkin niin kaukana kirkosta, että vaara on käytännössä hyvin vähäinen.

Yleisemmin tarkasteltuna tuulivoimapuiston rakentaminen sinänsä tukee Petäjaveden vanhan kirkon yleismaailmallisten arvojen säilymistä. Uusiutuvan energian, kuten tuulivoiman, käyttö vähentää ilmastonmuutoksen maailmanperinnölle aiheuttamaa uhkaa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat vaikutukset nähdään uhkatekijänä lähes kaikille maailman maailmanperintökohteille ja niille tyyppisille erityisille yleismaailmallisille arvoille.

4.5.2 Vaikutukset maisemaan

Tässä selvityksessä on arvioitu myös tuulivoimahankkeen toteuttamisen vaikutuksia Petäjaveden vanhaa kirkkoa ympäröivän maisema-alueen maisemarakenteeseen, maisematilaan, maisemakuvaan, maisemamielikuvaan sekä maisemalle tyypillisiin tärkeisiin näkyymiin. Vanhan kirkon maailmanperintöarvoa ei ole kohteen erityisten yleismaailmallisten arvojen kuvauksessa liitetty näihin maisemallisiin tekijöihin tai näkökulmiin.

Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston rakentamisen aiheuttamat vaikutukset ovat visuaalisia ja kohdistuvat pääasiassa maisemakuvaan. Vaikutukset ilmenevät länteen kohti kirkkoa sekä kirkolta länteen avautuvien näkymien taustamaisemassa.

Petäjaveden kirkon seudulla maiseman pienipiirteisyys ja kirkon merkitys maailmanperintökohteenä korostaa tuulivoimarakentamisen aiheuttamia vaikutuksia maisemassa. Olennaista on, kuinka laajalle alueella tuulivoimalat näkyvät ja kuinka hallitseviksi ne maisemassa muodostuvat. Voimaloiden näkyvyyttä kirkon suuntaan avautuvissa näkymissä sekä kirkolta avautuvissa näkymissä on arvioitu näkyvyysalueanalyysin ja valokuvasoitteiden avulla.

Tuulivoimaloiden aiheuttama visuaalinen muutos maisemassa on luonteeltaan väliaikainen ja palautuva. *Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston ympäristövaikutusten arviointiohjelman (2021)* mukaan tuulivoimaloiden tekninen käyttöikä on noin 20 vuotta, perustusten noin 50 vuotta ja kaapeleiden noin 30 vuotta. Koneistoja uusimalla tuulivoimalan tekninen käyttöikä voidaan nostaa noin 50 vuoteen.⁸³ 50 vuoden käyttöikä on ihmisikään verrattuna pitkä, mutta 250 vuotta vanhan arvorakennuksen, kuten Petäjaveden vanhan kirkon, ikää selvästi lyhyempi.

Maisemarakenne

Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto on suunniteltu rakennettavaksi Petäjaveden taajaman länsipuolelle, Jämsänveden vesistöaluetta rajaavalle selännealueelle. Se sijoittuu metsäiselle, pääosin rakentamattomalle alueelle, perinteisen vesistöihin tukeutuvan asutusvyöhykkeen ulkopuolelle. Selännealueet erottuvat seudun maisemalle tyypillisten, vesistöjen ja peltoalueiden muodostaman avoimen maisematilan ylitse avautuvien näkymien taustamaisemina. Ne näkyvät maisemassa avointa maisematilaa rajaavina reunavyöhykkeinä.

Tuulivoimapuisto sijoittuu avointa maisematilaa rajaavan reunavyöhykkeen taakse. Voimalat eivät sijaitse samassa maisematilassa kuin Petäjaveden vanha kirkko ja sitä ympäröivät vesistö- ja viljelysalueet. Kookkaat voimalat kuitenkin kohoavat selvästi tuulivoimapuistoa ympäröivän metsän yläpuolelle.

Voimalat tulevat sijoittumaan kirkon seutua korkeampaan maastoon, mikä korostaa niiden korkeutta ja näkyvyyttä maisemassa. Voimaloiden korkeus itsessään on enintään 270 metriä, napakorkeus noin 170 metriä ja roottoriympyrän halkaisija noin 180 metriä. Voimalat varustetaan lentoestevaloilla. Korkein rakennettava paikka tuulivoimapuiston alueella on Pitkälänvuori, jonka korkeus on noin 210 m mpy. Pitkälänvuorella maan pinta on noin 100 m korkeammalla kuin vanhan kirkon seudulla.

Lähimmät tuulivoimalat sijaitsevat Petäjaveden taajamasta länttä kohti avautuvissa näkymissä noin 4-4,5 km päässä. Petäjaveden vanhan kirkon tienoilta Solikkosaaren sillalta katsottuna lähimmät tuulivoimalat sijaitsevat noin 4,4 km päässä.

Tuulivoimarakentamisen aiheuttamien maisemavaikutusten arvioinnissa lähivaikutusalueen katsotaan ulottuvan noin 1-2 km – 4-6 km etäisyydelle voimaloista. Lähivaikutusalue on aluetta, jolla visuaaliset vaikutukset ovat niin merkittäviä, että ne voivat vaikuttaa maiseman luonteeseen ja laatuun. Tällä etäisyydellä tuulivoimalat voivat muodostua maisemassa hallitseviksi. Lähivaikutusalueen takana on ulompi vaikutusalue, joka ulottuu noin 4-6 km – 10-15 km etäisyydelle voimaloista. Tällä alueella voimalat voivat näkyä selvästi, mutta niiden mahdolliset vaikutukset maiseman luonteeseen ja laatuun vähenevät etäisyyden kasvaessa. Useimmiten voimalat hahmottuvat osaksi

⁸³ *Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto, Ympäristövaikutusten arviointiohjelma 2021, 127.*

laajempaa maisemakokonaisuutta.⁸⁴ Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston alueelle sijoittuvat voimalat sijaitsevat pääasiassa ulommalla vaikutusalueella. Lähimmät voimalat sijaitsevat lähivaikutusalueen ja ulomman vaikutusalueen reunavyöhykkeellä.⁸⁵

Näkyvyysalueanalyysin perusteella arvioituna Petäjäveden vanhan kirkon seudulle näkyy paikoin 9-11 voimalaa. Näkyvyysalueanalyysissä on huomioitu näkyvinä kaikki ne voimalat, joissa vähintään osa voimalan lavasta on näkyvissä. Analyysitapa ei siten anna selkeää kuvaa siitä, minkä verran voimalat näkyvät kirkon seudulle. Voimaloiden merkitystä osana kirkon seudun maisemakuvaa on tarkasteltu näkyvyysalueanalyysin lisäksi valokuvasovitteiden avulla. Valokuvasovitteet havainnollistavat voimaloiden näkyvyyttä maisemassa näkyvyysalueanalyysia paremmin.

Valokuvasovitteiden perusteella tuulivoimalat näkyvät selännealueen metsän reunan takana melko vähäisessä määrin. Tuulivoimapuiston alue näkyy maisemassa melko kapeana sektorina, voimalat eivät muodosta laajaa, horisonttia hallitsevaa nauhamaista kokonaisuutta. Lähimpinä ja taaempina sijaitsevien voimaloiden merkityksessä osana maisemaa ei ole valokuvasovitteiden perusteella arvioituna juurikaan eroa.

Tuulivoimapuistoa ympäröivällä metsällä on suuri vaikutus siihen, minkä verran voimalat näkyvät Petäjäveden vanhalle kirkolle. On tärkeää säilyttää kirkkoa ympäröivän avoimen maisematilan takana sijaitsevaa metsää ja antaa sen kasvaa täyteen korkeuteensa. Vaikka voimalat kohoavat metsän yläpuolelle, ympäröivä metsä edesauttaa voimaloiden sulautumista maisemaan. Metsän reuna, joka muodostaa avointa maisemaa ja näkymiä rajaavan reunavyöhykkeen, sijaitsee voimaloihin nähden etualalla ja häivyttää voimaloita taustalle – ne hahmottuvat osaksi selännealueen metsämaisemaa ja jäävät avoimen maisematilan taustalle. Metsäalueilla tapahtuvien muutosten merkitystä uhkatekijöinä on tarkasteltu edellä luvussa 5.4.3.

Tuulivoimaloiden rakentaminen metsäisillä alueilla edellyttää jonkin verran metsän kaatamisen tarvetta. Rakennustöitä varten poistetaan kunkin tuulivoimalan rakennuspaikalta puustoa noin 0,3–0,5 hehtaarin alueelta, rakennettavan tuulivoimalan koosta riippuen.⁸⁶ Hakattavat alueet jäävät metsäisillä selännealueilla yleensä metsäalueen sisään, jolloin metsän poistamisen vaikutukset rajautuvat vähäisille alueille yksittäisten tuulivoimaloiden ympärille. Jos puustoa joudutaan poistamaan avointa maisematilaa rajaavalta reunavyöhykkeeltä, sillä tulee olemaan vaikutusta tuulivoimapuiston merkitykseen maisemassa sekä tuulivoimapuiston suuntaan avautuvien näkymien luonteeseen.

Maisemakuva ja maisemamielikuva

Kirkkoa ympäröivä maisema ei ole 1700-luvun maisemaa. Maisema on muuttunut jatkuvasti ja melko merkittävästi kirkon rakentamisesta alkaen. Jämsänveden, Petäjäveden ja rantojen

⁸⁴ Vertaa *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa*, 2016.

⁸⁵ Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston alueelle suunniteltujen voimaloiden kokonaiskorkeus on enintään 270 metriä. Ympäristöministeriön julkaisussa *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa (2016)* maisemavaikutusten arvioinnin lähtökohtana ovat olleet noin 200 m korkeat voimalat. Etäisyyden merkitystä maisemavaikutuksiin on tarkasteltu Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston ympäristövaikutusten arvioinnissa mm. näkyvyysalueanalyysin, karttatarkastelujen ja valokuvasovitteiden avulla, tarkastelussa lähtökohtana ovat olleet enintään 270 metriä korkeat voimalat.

⁸⁶ Esim. *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa 2016*, 7.

viljelysalueiden muodostamassa avoimessa, paikoin puoliavoimessa maisematilassa muutoksia ovat aiheuttaneet mm. viljelysalueiden vähentyminen, rantapuuston kasvu, rautatien rakentaminen ja Petäjaveden taajaman kasvu. Kirkon lähiympäristöä ovat aikojen mittaan muuttaneet mm. kirkon luoteispuolella sijaitsevan asuinalueen rakentaminen, valtatie 23 rakentaminen sekä maiseman muuttuminen suljetummaksi avoimien viljelysalueiden ja ranta-alueiden umpeenkasvun seurauksena. Muutoksista suurimpana maisemassa erottuu kirkon vierestä kulkevan valtatie 23 rakentaminen. Tien rakentamisen aiheuttama vaikutus maisemaan on huomioitu myös maailmanperintökohteen kuvauksessa. Jatkossa kirkon lähimaisemaa tulee muuttamaan mm. Petäjaveden vanhan kirkon opastuskeskuksen rakentaminen kirkon länsipuolelle.

Maisemassa tapahtuneet muutokset eivät ole tähän mennessä merkittävästi vaikuttaneet Petäjaveden vanhan kirkon maailmanperintöarvoon. Kirkkoa ympäröivä maisema on ajan mittaan muuttuva kokonaisuus ja kirkko on osa muuttuvaa maisemakokonaisuutta. Tuulivoimapuiston rakentaminen tulee olemaan yksi lenkki alati jatkuvassa prosessissa. Etäälle kirkosta sijoittuvan tuulivoimapuiston rakentamisen aiheuttama muutos maisemassa tulee olemaan selvästi vähäisempi kuin valtatie 23 rakentaminen on ollut.

Kirkon seudun maisemalle on ominaista historiallinen kerroksellisuus. Maisemassa ajallisesti vanhinta kerrostumaa edustavat vanhojen tilojen viljelysalueet. Vanhat maatilat, kuten Puttola ja Lemmetilä, on perustettu jo 1600- ja 1700-luvuilla. Vaikka tilakeskusten rakennuskanta on ajan mittaan uusiutunut, sijaitsevat vanhat viljelysmaat edelleen samoilla alueilla vesistöjen viljavilla rannoilla kuin 300-400 vuotta sitten. Kirkko edustaa maisemassa omaa aikakauttaan, 1700-lukua. Jämsänveden rannoilla kirkon lähistöllä on paikoin rakennuksia ja pihapiirejä 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Ne erottuvat niin ikään arvokohteina ja kohokohtina kulttuurimaisemassa. Uudempaa aikaa, 1900-luvun ja 2000-luvun alun rakentamista, edustavat mm. nykyinen tiestö ympäröivine rakenteineen, vesistön ylittävät sillat sekä taajamassa sijaitsevat rakennukset.

Tuulivoimaloiden arvottaminen osana visuaalisesti hahmotettavaa maisemakuvaa tai maisemamielikuvaa on subjektiivista.⁸⁷ Tuulivoimalat voidaan omista kokemuksista, mielipiteistä ja näkemuksista riippuen nähdä maisemakuvassa ja maisemamielikuvissa esimerkiksi uutta aikaa edustavia elementteinä, jotka viestivät uusiutuvan energian käytöstä, tai maisemaan sopimattomina virheinä ja maisemavaurioina. Vaikutuksia maisemamielikuviin ei ole mahdollista yleispätevästi arvioida.

Tässä selvityksessä on maisemakuvaan ja maisemamielikuvaan kohdistuvia vaikutuksia pyritty kuvailemaan monesta eri näkökulmasta ja vaikutuksia on havainnollistettu esimerkiksi valokuvasoitteiden avulla.

4.5.3 Vaikutukset näkymiin

Alustavan suunnitelman mukaan sijoitettuna Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston 11 voimalaa muodostavat maisemaan noin kolme kilometriä leveän harvan rintaman. Lähimmät, tuulivoimapuiston itälaidalla sijaitsevat voimalat ovat noin 4,3 km päässä Petäjaveden vanhasta kirkosta ja noin 4,5 km päässä uudesta kirkosta ja Petäjaveden taajamasta.

⁸⁷ *Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa, 2016, 12.*

Vesistöjen rannoille rakentuneessa kulttuurimaisemassa tärkeimmät näkymät avautuvat tyypillisesti vesistöjen suuntaan ja niiden ylitse vastarannalle. Petäjaveden seudulla maisemalle ovat tyypillisiä avoimien maisema-alueiden reunoilta avoimien viljelysalueiden ja vesistöalueiden yli avautuvat näkymät. Näkymät suuntautuvat Jämsänveden länsirannoilta vesistön yli itään ja vastaavasti itärannoilta länteen.

Jämsänveden länsirannoilta näkymät avautuvat järven ylitse itään kohti Petäjaveden taajamaa. Nämä näkymät suuntautuvat pois päin tuulivoimapuistosta. Petäjaveden taajamasta tärkeimmät näkymät ovat perinteisesti suuntautuneet länteen rantapeltojen ja Kirkkolahden ylitse. Nykyään Kirkkotieltä ei käytännössä avaudu laajoja näkymiä Kirkkolahdelle päin, ne jäävät rakennusten ja kasvillisuuden peittoon. Petäjaveden uuden kirkon tienoilla kirkkoa ympäröivä puusto ja rantapuusto peittävät näkymiä. Uuden kirkon kaakkoispuolelta Pohjantalon tienoilta avautuu puuston läpi suodattava näkymä lännen suuntaan. Petäjaveden vanha kirkko ei näy maisemassa, mutta tapulin huippu pilkottaa Kirkkoniemen rantapuuston yläpuolella. Petäjaveden taajamasta länteen kohti Pitkälänvuoren tuulivoimapuistoa avautuvaa näkymää tarkastellaan valokuvasovitteessa PP5.

Petäjaveden vanha kirkko sijaitsee keskellä Jämsänjärven ja Petäjaveden vesistöihin tukeutuvaa maisematilaa. Kirkko näkyy kuitenkin vain harvoin paikoihin. Rantojen kasvillisuus peittää kirkkoa näkyvistä mm. taajaman suunnasta.

Petäjaveden vanha kirkko näkyy maisemassa parhaiten valtatieltä 23 käsin. Kirkkoa myös tarkastellaan useimmiten nimenomaan valtatieltä, joka on merkittävä liikenneväylä ja tie, jota pitkin kirkolle saavutaan. Tärkeimmät näkymät Petäjaveden vanhalle kirkolle avautuvat valtatieltä 23 Solikosaaren ja Kirkkoniemen väliseltä sillalta sekä Lemetilän pihapiirin tuntumasta.

Sillalta kirkolle avautuva näkymä suuntautuu luoteeseen salmen ylitse. Näkymä jää kesäaikana suurelta osin kirkon ympärillä kasvavan rantapuuston peittoon, talviaikana puuston merkitys on jossain määrin vähäisempi. Tapuli näkyy kuitenkin hyvin valtatielle. Sillalta kirkolle avautuva näkymä suuntautuu kohti Pitkälänvuoren tuulivoimapuistoa. Tuulivoimapuiston rakentamisen aiheuttamia vaikutuksia tähän tärkeään näkymään tarkastellaan valokuvasovitteessa PP1.

Lemetilän pihapiirin lähituntumasta tilan peltojen ylitse kirkon suuntaan avautuva näkymä suuntautuu koilliseen. Kesäaikana peltojen ja kirkon edustalla olevan perinnemaisemalaitumen välissä oleva puusto suodattaa hieman näkymää. Puusto on pääasiassa lehtipuustoa, joten talviaikana sen merkitys on vähäisempi. Lemetilän suunnasta kirkon suuntaan avautuvat näkymät suuntautuvat pois päin tuulivoimapuistosta, tuulivoima-alue jää katsojan selän taakse takavasemmalle.

Kirkkoa valtatie suunnasta lähestyttäessä ja kirkon pihamaalta kirkkoa kohti avautuvat näkymät suuntautuvat pohjoiseen, koilliseen ja itään, sivuun ja pois päin tuulivoimapuistosta. Kirkkoa lähestytään useimmiten etelän suunnasta, valtatieltä 23. Tässä näkymässä tuulivoimapuisto jää sivuun vasemmalle.

Vanhan kirkon länsipuolelle sijoittuvan maailmanperintökohteen opastuskeskuksen suunnasta lähestyttäessä tuulivoimat jäävät saapujien selän taakse. Vierailijoiden katseen suunta ohjautuu itään ja kaakkoon kohti kirkkoa, pois päin tuulivoimapuistosta.

Kirkon pihalta avautuu näkymiä lounaaseen valtatie 23 suuntaan, länteen Lemettilän pihapiirin suuntaan ja pohjoiseen Vanhankirkontien suuntaan. Lounaaseen ja pohjoiseen avautuvat näkymät suuntautuvat sivuun ja pois päin tuulivoimapuistosta. Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto erottuu maisemakuvassa osana Petäjäveden vanhalta kirkolta lounaan, lännen ja luoteen suuntaan avautuvien näkymien taustamaisemaa. Tuulivoimalat näkyvät paikoin kirkon pihalle ja tapulin portaille. Voimaloiden merkitystä näkymissä havainnollistavat valokuvasoitteet PP2, PP3 ja PP4.

Tuulivoimapuistoa ympäröivillä metsäalueilla tehtävillä metsänhoitotoimenpiteillä on vaikutusta siihen, miten voimalat näkyvät näkymien taustamaisemassa. Jos taustametsiä hakataan, tulevat voimalat enemmän esille. Toisaalta metsänhoitoon liittyvien hakkuiden vaikutus on yleensä väliaikainen. Kasvava metsä peittää aikanaan hakkuiden myötä avautuneita näkymiä. Aukkohakkuun paikalle alkaa kasvaa uusi metsä joidenkin vuosien kuluessa. Metsän kasvu täyteen mittaan kestää useita vuosikymmeniä.

Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto rajautuu maisemakokonaisuus huomioiden varsin pienelle alueelle, joten sen vaikutus maisemakuvaan voidaan yleisesti arvioida kohtalaiseksi/vähäiseksi. Paikoin vaikutus voi muodostua maiseman herkkyys huomioiden kohtalaiseksi/suureksi. Katsojan henkilökohtaisista näkemyksistä ja mielipiteistä riippuen vaikutus voidaan paikoin nähdä myös erittäin suurena.

Jatkossa on tärkeää huomioida yhteisvaikutukset, jos alueelle suunnitellaan lisää tuulivoimarakentamista. Petäjäveden kirkon seudun pienipiirteinen maisema ei kestä kirkon suunnasta tarkasteltuna nyt esitettyä selvästi laaja-alaisempaa, maisemakuvaan merkittävästi vaikuttavaa tuulivoimarakentamista: esimerkiksi leveänä nauhana Petäjäveden kirkolta länteen avautuvien näkymien taustalla erottuva suuri tuulivoimapuisto muuttaisi maisemaa varsin todennäköisesti liian paljon. Petäjäveden taajaman ja vanhan kirkon suunnasta tarkasteltuna maisemakuvaan kohdistuviin vaikutuksiin vaikuttaa olennaisesti tuulivoima-alueen laajuus pohjois-eteläsuunnassa. Sen sijaan lännen suuntaan laajeneva tuulivoimapuisto ei välttämättä erottuisi maisemassa ainakaan Petäjäveden kirkon suuntaan juurikaan nyt esitettyä enempää.

Näkymät valtatieltä 23 kirkon suuntaan (PP1)

Valtatieltä 23 Kirkkoniemen ja Solikkosaaren väliseltä sillalta kohti Petäjäveden vanhaa kirkkoa avautuvat näkymät ovat erittäin tärkeitä. Vanhan kirkon vierailijoille tarkoitettu pysäköintialue sijaitsee Solikkosaaren itäpuolella valtatie varressa, joten kirkkoa lähestytään useimmiten juuri tästä suunnasta. Ensimmäinen vaikutelma kirkosta syntyy silloin tämän näkymän perusteella.

Valokuvasoitteessa Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston voimalat on esitetty korostettuina symboleilla: voimaloiden rungot on osoitettu valokuvassa puuston päällä valkoisilla pystyviivoilla ja roottorit punaisilla kehillä. Havainnekuvilla on pyritty kuvaamaan voimaloiden korkeusasemaa ja mitoitusta maisemassa, joten käytetty esitystapa on tarkastelun helpottamiseksi tosiallista korostetumpi. Valokuvasoite esittää tilannetta talvisiisä, jolloin puut ovat lehdettömiä ja voimalat ovat eniten näkyvissä.

Samalta paikalta Solikkosaaren sillalta kesäaikana otetussa valokuvassa ja sen pohjalta laaditussa valokuvasoitteessa hahmottuu hyvin lehtipuuston merkitys maisemassa. Kesäaikana lehtipuiden lehvästö peittää näkymiä, joten voimaloiden merkitys osana maisemaa on selkeästi vähäisempi kuin talviaikana maiseman ollessa paljaampi. Tuulivoimalat on esitetty valokuvasoitteessa korostettuina, todellisuudessa ne jäävät piiloon puuston taakse.

Todellista tilannetta kuvaavassa talviajan valokuvasoitteessa tuulivoimalat on esitetty todellisessa koossaan ja ulkoasussaan sovitettuina maisemaan suunnitelluille paikoilleen. Sillalta katsottaessa tuulivoimaloita on vaikeaa erottaa puuston lomasta, siitä huolimatta, että puusto on lehdetöntä.

Todellista tilannetta kuvaavassa kesäajan valokuvasoitteessa tuulivoimalat jäävät sillalta katsottuna lähes täysin puuston peittoon. Kesällä lehtipuiden lehvästö peittää näkymiä.

Talviajan ja kesäajan tilanteita kuvaavista valokuvasoitteista rajatuissa suurennoksissa näkyy se melko kapea näkymäsektori, jolla tuulivoimalat ovat eniten näkyvissä. Kuvaotteiden tarkoituksena on havainnollistaa talviajan ja kesäajan välistä eroa tuulivoimapuiston suuntaan avautuvassa näkymässä.

Tuulivoimalat on esitetty valokuvasoitteissa korostettuina symboleilla. Voimaloiden roottorit kohoavat selvästi selännealueen puuston yläpuolelle. Talviaikana voimalat ovat osittain näkyvissä osana kirkon suuntaan avautuvan näkymän taustamaisemaa. Kesäaikana kirkon seudulla kasvava puusto peittää tuulivoimapuiston suuntaan avautuvaa näkymää.

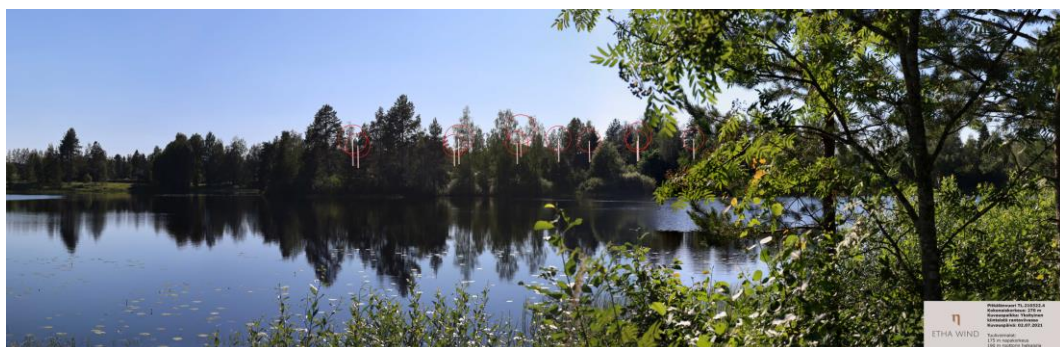
Todellista tilannetta esittävässä kesäajan valokuvasovitteessa Pitkälänvuoren tuulivoimaloiden olemassaolosta kertovat lähinnä puuston takaa paikoin esiin pilkahtavat voimaloiden lapojen kärjet. Talviajan kuvasovitteessa lehtipuuston peittävä vaikutus on vähäisempi, joten voimalat ovat enemmän näkyvissä kuin kesällä. Todellisuudessa roottorien pyörimisliike saattaa tuoda voimaloita maisemakuvassa enemmän esille kuin staattisessa valokuvasovitteessä. Toisaalta tuulen aiheuttama liike puiden lehvästössä ja oksistossa osaltaan peittää voimaloita näkyvistä.

Tuulivoimapuisto sijaitsee näkymässä hieman sivussa kirkosta mutta se on kuitenkin olemassa kirkon kanssa samassa näkymässä. Lähempää sillan lännen puoleista päätä kirkon suuntaan avautuvissa näkymissä tuulivoimapuisto jaa hieman enemmän sivuun. Eli kirkkoa lähestyttäessä tuulivoimapuiston näkyvyys maisemassa vähenee.

Valtatietä 23 kirkon suuntaan avautuvassa näkymässä tuulivoimapuiston aiheuttama vaikutus maisemakuvaan voidaan nähdä paikoin kohtalaisena tai suurena, jos katsojan suhde tuulivoimaan on negatiivinen eikä tuulivoimaloita haluta nähdä vanhan kirkon kanssa samassa maisemassa. Jos katsoja pitää tuulivoimaa lähikäyttökohtaisesti positiivisena asiana, joka edesauttaa myös maailmanperintökohteeksi määritellyn Petäjaveden vanhan kirkon säilymistä, voidaan vaikutus nähdä vähäisempänä tai suurena mutta positiivisena.

Kirkkoa valtatie 23 suunnasta lähestyttäessä on huomioitava myös liikenteen vaikutus tunnelmaan. Olennainen osa vaikutelmaa on vilkas liikenne ja liikenteen melu, joten autenttista kokemusta 1700-luvun kirkosta ei synny. Valtatie 23 on jo muuttanut maisemaa ja tunnelmaa kirkon seudulla. Tien sijainti korkealla penkereellä selvästi ympäröivää maanpintaa ylempänä korostaa tuulivoima-alueen näkymistä maisemassa – näkymä valtatieltä kirkolle avautuu korkealta sillalta Kirkkoniemen ylitse kohti maisematilaa rajaavaa selännealuetta. Matalammalta (esimerkiksi rannan tasalta) tarkasteltuna tuulivoimapuiston merkitys osana näkymää olisi vähäisempi.

Näkymät Petäjäveden taajamasta tuulivoimapuiston suuntaan (PP5)

Petäjäveden taajamasta Kirkkolahden rannasta länteen avautuvassa näkymässä Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto jää piiloon Siltaniemen taakse. Laajemmassa maisemassa (ylemmät kuvat, talvi ja kesä) tuulivoimalat sulautuvat osaksi selännealueen maisemaa. Valokuvassovitteesta rajatulla kapealla näkymäsektorilla (alimmat kuvat, talvi ja kesä) Siltaniemen kärjessä sijaitseva Kanttorilan pihapiiri ja puusto peittävät tuulivoimalat miltei kokonaan näkyvistä. Kesäaikana lehtipuut peittävät näkymää vielä enemmän kuin talviaikana, joten edes korkeimmalla kohdalla Pitkälänvuorella sijaitseva tuulivoimala ei käytännössä erotu maisemakuvassa.

Otteet todellista tilannetta kuvaavista havainnekuvista tuulivoimapuiston suuntaan avautuvalta kapealta näkymäsektorilta (talvi ja kesä). Tuulivoimaloiden lapojen kärjet ovat juuri ja juuri paikoin erotettavissa puuston takaa. Käytännössä puiden oksiston ja lehvästön liike tuulessa häivyttää pyörimisen myötä esiin pilkkahtavat lapojen kärjet näkyvistä maisemassa.

Näkymät kirkon edustalta Lemettilän ja tuulivoimapuiston suuntaan (PP3 ja PP2)

Kirkon vierestä hautausmaalta Lemettilän suuntaan avautuvassa näkymässä tuulivoimapuisto jää sivuun perinnemaisemalaidunta rajaavan koivikon taakse. Ylemissä kuvissa voimalat on esitetty korostettuina symboleilla, alemmissä kuvissa todellisen tilanteen mukaisina.

Talviaikana tuulivoimaloita on hyvin vaikeaa erottaa koivikon takaa. Kesäaikana, kun koivuissa on lehdet, eivät tuulivoimalat tule käytännössä näkymään lainkaan hautausmaalle. Tuulivoimaloiden merkitys maisemassa säilyy vähäisenä niin kauan kuin koivikko on olemassa.

Kirkon edustalta kohti tuulivoimapuistoa avautuvassa näkymässä voimalat jäävät suurimmaksi osaksi laidunta rajaavan koivikon katveeseen. Kesäaikana maisema on peitteisempää kuin talvella, ja voimalat jäävät piiloon puiden taakse. Vain kaksi etelänpuoleisinta voimalaa on näkyvissä, mutta ne näkyvät kirkon seudulle varsin kaukana ja kooltaan pieninä. Todennäköisesti silmä ei poimi niitä, kun ympärillä on muuta mielenkiintoista katseltavaa, kuten Petäjäveden vanha kirkko ja hautausmaa.

Näkymä tapulin portailta tuulivoimapuiston suuntaan (PP4)

Tapulin portailta kohti tuulivoimapuistoa avautuvassa näkymässä tuulivoimapuisto erottuu näkymän taustamaisemassa melko pienialaisena kokonaisuutena. Se erottuu lännen – länsiluoteen suunnalla Lemetilän tilan pihapiirin ohitse avautuvan näkymän taustalla. Talviaikaan, jolloin puut ovat lehdettömiä, voimaloitten mastot saattavat tarkasti katsottuna erottua taustametsän takaa. Voimaloiden siipiä alkaa olla hankalaa erottaa. Kesäaikaan lehtipuut peittävät voimalat näkyvistä. Voimaloiden merkitys säilyy vähäisenä niin kauan kuin puusto on olemassa.

Osasuurennokset kuvasovitteista tuulivoimapuiston suuntaan avautuvalla näkymäsektorilla. Kirkon lähiympäristössä olemassa oleva puusto peittää tuulivoimapuiston suuntaan avautuvia näkymiä. Myös talviaikana puuston vaikutus on merkittävä.

Näkymä opastuskeskuksen suunnasta kohti kirkkoa

Jatkossa, uuden opastuskeskuksen valmistumisen jälkeen, Petäjätien vanhalle kirkolle saavutaan luoteen suunnasta Vanhankirkontietä myöten. Uuden opastuskeskuksen suunnasta lähestyttäessä Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston voimalat jäävät saapujien selän taakse. Vierailijoiden katseen suunta ohjautuu itään ja kaakkoon kohti kirkkoa, pois päin tuulivoimapuistosta.

Saapuminen kirkolle uuden opastuskeskuksen valmistumisen jälkeen. Luoteen suunnasta saavuttaessa vanha kirkko ja tapuli hahmottuvat näkyimiä hallitsevina maamerkkikohteina.

Näkymät pimeänä aikana

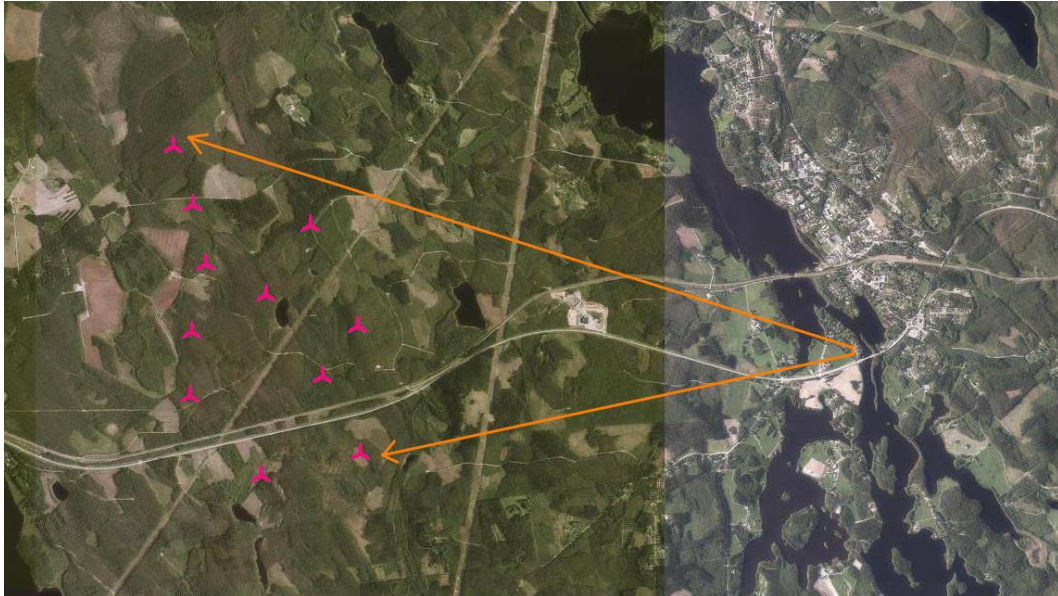

Pimeänä aikana tuulivoimalat sulautuvat osaksi pimeää maisemaa. Tuulivoimaloiden punaiset lentoestevalot näkyvät paikoin valopilkkuina maisemassa. Valot ovat samankaltaiset kuin esimerkiksi alueella jo entuudestaan sijaitsevissa linkki- ja tukiasemamastoissa.

Lentoestevalojen näkyvyyttä Petäjaveden vanhalle kirkolle on tarkasteltu valokuvasovitteiden avulla, yllä havainnekuva ja suurennos. Kirkon edustalta tuulivoimapuiston suuntaan avautuvassa näkymässä (PP2) tuulivoimaloiden valot jäävät puuston katveeseen. Tarkasti katsottaessa voi puuston lomasta erottaa kaksi punaista pistemäistä valoa. Tuulivoimalat sijaitsevat niin kaukana, että valojen teho jää kirkolta katsottaessa vähäiseksi.

Pimeän ajan valokuvasovitteissa ei ole huomioitu muita valoja kuin tuulivoimaloiden lentoestevalot. Todellisuudessa pimeässä maisemassa näkyisi varsin todennäköisesti muitakin valoja, esimerkiksi asutuksen valoja, katuvaloja ja ajoneuvojen liikkuvia valoja.

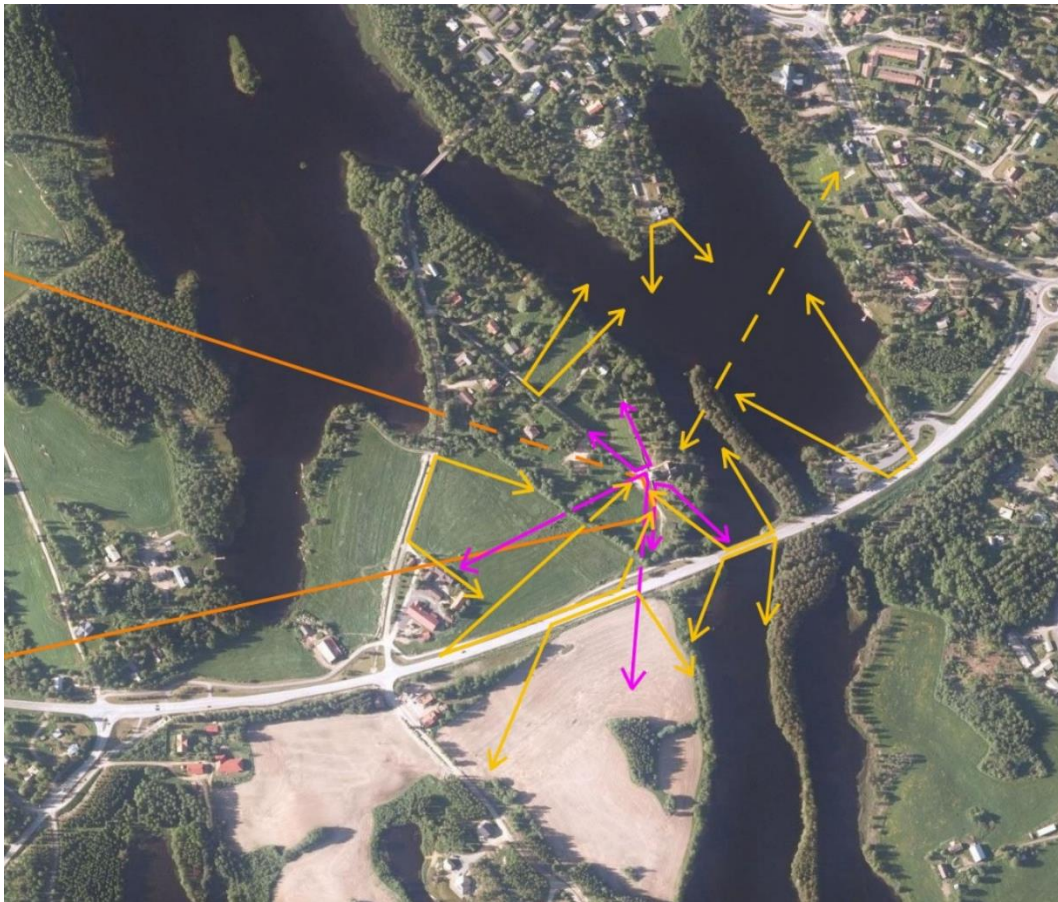
Näkymäsektorit kartoilla

Petäjäläveden vanhalta kirkolta Pitkälänvuoren tuulivoimapuistoa kohti avautuva näkymäsektori. (Analyytikartta Kaisa Mäkinie, ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

Näkymä Petäjäläveden vanhalta kirkolta Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston suuntaan. Luoteen puolella näkymää peittää kirkon luoteispuolella sijaitsevan asuinalueen tontteja reunustava puusto. Näkymän peittymisen edellytyksenä on puuston säilyminen. (Analyytikartta Kaisa Mäkinie, ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

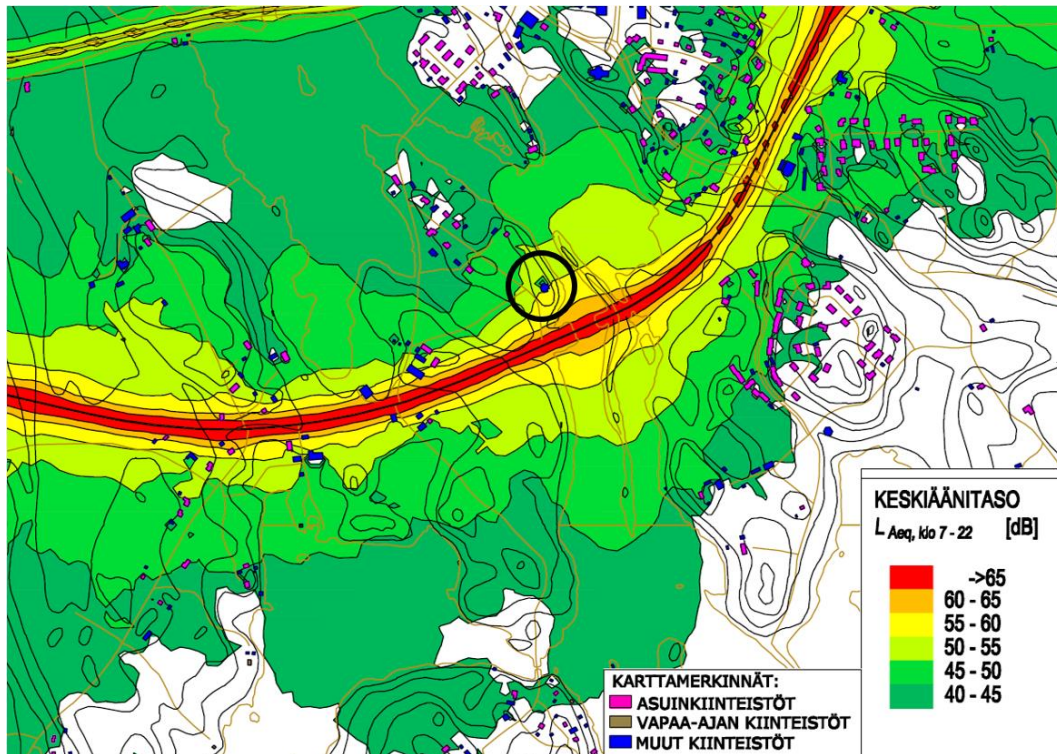
Petäjäveden vanhan kirkon seudun maisemalle tyypilliset näkymät on esitetty kartalla keltaisilla nuolilla, kirkolta avautuvat tärkeimmät näkymät pinkeillä nuolilla. Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston suuntaan avautuva näkymäsektori on osoitettu oranssilla. Tärkeimmät kirkolle ja kirkolta avautuvat näkymät suuntautuvat pois-päin ja sivuun tuulivoimapuiston suuntaan avautuvasta näkymästä. (Analyysikartta Kaisa Mäkinieni, ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

4.5.4 Vaikutukset äänimaisemaan

Petäjäveden vanhan kirkon äänimaisema on muuttunut valtatie 23 rakentamisen seurauksena. Käytännössä valtatie 23 liikenteen äänet peittävät muita häiriöääniä kirkon seudulla. Väyläviraston vuoden 2021 liikennemäärätietojen mukaan liikennemäärä valtatiellä 23 Petäjäveden kirkon kohdalla on noin 3 500 ajoneuvoa/vuorokausi. Valtatiellä kulkee paljon myös raskasta liikennettä.

Valtatielle 23 vuonna 2009 laaditun meluselvityksen mukaan Petäjäveden vanha kirkko sijaitsee tien melualueella. Meluselvityksen mukaan kirkolle kohdistuu päiväsaikaan 55-60 dB melu ja yöaikaan 45-50 dB melu. Ennustetilanteessa vuonna 2030 vastaavat arvot ovat meluselvityksen mukaan päiväsaikaan 55-60 dB (LAeq) ja yöaikaan 45-50 dB (LAeq), eli liikennemäärät ja niiden aiheuttama melu tulee pysymään saman kaltaisena. Valtatie 23 melualue on vanhan kirkon seudulla leveimmillään Kirkkoniemen ja Solikkosaaren välisellä sillalla.

Valtioneuvoston päätöksen melutason ohjearvoista (993/1992) mukaan esimerkiksi taajamien virkistysalueilla melutaso ei saa ylittää ulkona melun A-painotetun ekvivalenttitason (L_{Aeq}) päiväohjearvoa (klo 7-22) 55 dB eikä yöohjearvoa (klo 22-7) 50 dB. Päiväsaikana tiemelua Petäjäveden vanhalla kirkolla ylittää nämä ohjearvot, eli valtatie on kirkon seudulla merkittävä melunlähde. Tämän perusteella voidaan olettaa, että tieliikenteen melu ylittää kirkon seudulla ja kirkon sisätiloissa joka tapauksessa tuulivoimaloiden mahdollisesti aiheuttaman melun.

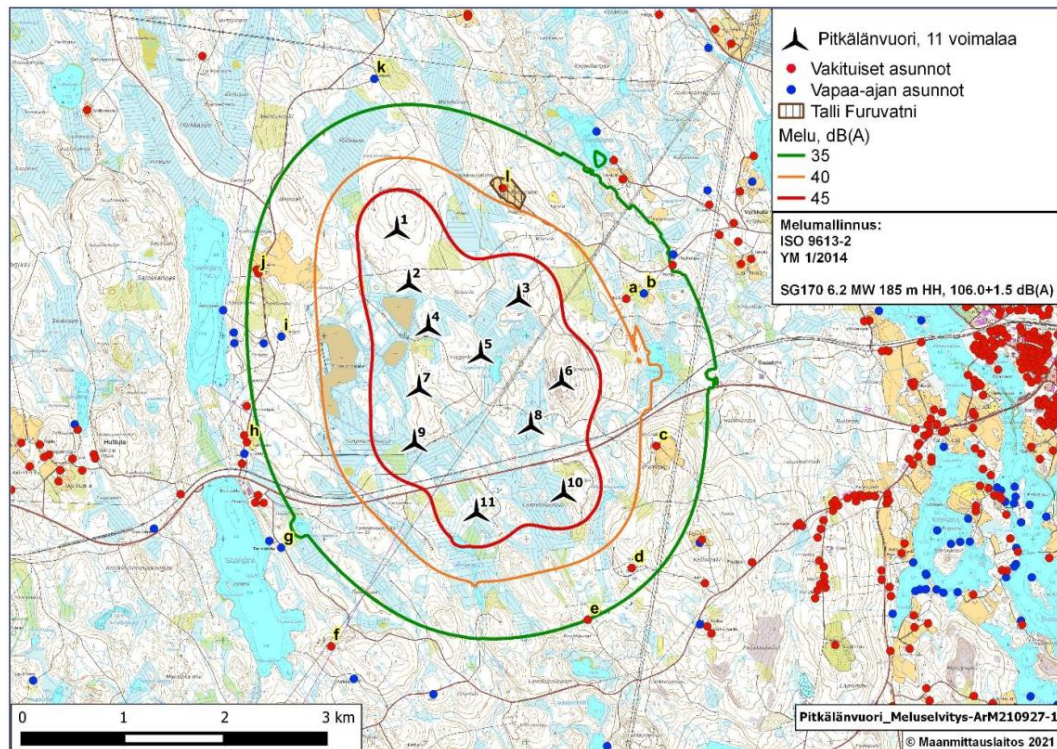

Petäjäveden kunta, keskustaajaman ja Jyväskylätien meluselvitys. Tilanne päivällä 2009. FCG Planeko Oy, 10.6.2009. Petäjäveden vanha kirkko on osoitettu kartalla mustalla rajauksella.

Arvioinnissa on tarkasteltu myös sitä, voisiko voimaloiden rakentamisella mahdollisesti olla vähäisiä vaikutuksia äänimaisemaan kirkon seudulla lähinnä silloin, kun tuulen suunta on lännen puolelta ja tieliikenne on hiljaista. Vaikutuksia on arvioitu tuulivoimahankkeeseen liittyvän meluselvityksen pohjalta.

Ympäristövaikutusten arviointia varten laaditun meluselvityksen mukaan voimaloiden aiheuttama melu vaikuttaa lähinnä voimaloiden lähialueilla. 35 dB (A) melualueen raja sijaitsee noin 1-1,5 km päässä voimaloista. 35 dB melualueen raja jää noin 3 km päähän ja 40 dB melualueen raja noin 3,5 km päähän Petäjäveden vanhasta kirkosta.

Meluselvityksen perusteella tuulivoimaloiden ääni ei kantaudu Petäjäveden vanhan kirkon seudulle saakka. Tuulivoimaloiden aiheuttamalla äänellä siten ei ole mitään vaikutuksia Petäjäveden vanhan kirkon äänimaisemaan.

Ote Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston melumallinnuksesta. (Kuva Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoima-
puisto 2021).

4.5.5 Vaikutukset vanhan kirkon tunnelmaan

Petäjätveden vanhan kirkon hoitosuunnitelmassa (voimassa oleva hoitosuunnitelma 2016 / uusi hoito- ja käyttösuunnitelma, luonnos 2021) esitetään Petäjätveden vanhan kirkon visio, johon kirkon hoidon ja käytön keskeiset kehittämisalueet tähtäävät. Vision mukaan:

”Petäjätveden vanha kirkko palvelee paikallisia asukkaita sekä vierailijoita alkuperäisessä käytössään. Kirkko on maakunnan muistin ilmentymä ja se käy vuoropuhelua Petäjätveden elävän kirkonkylän sekä sitä ympäröivän kulttuuri- ja luonnonmaiseman kanssa. Kirkon ja sen lähiympäristön hoidon resurssit on turvattu ja kohdetta hoidetaan kestäväällä tavalla maailmanperintöarvoja vaalien sekä pyhyiden kokemusta vahvistaen.”⁸⁸

/

”Petäjätveden vanha kirkko palvelee paikallisia asukkaita sekä vierailijoita alkuperäisessä käytössään. Kirkko on maakunnan muistin ilmentymä ja osa Petäjätveden elävää kirkonkylää sekä sitä ympäröivää kulttuuri- ja luonnonmaisemaa. Kirkon hoidon resurssit on turvattu ja

⁸⁸ Hoitosuunnitelma 2016, 19.

kohdetta hoidetaan kestäväällä tavalla maailmanperintöarvoja vaalien sekä pyhyiden kokemusta vahvistaen.”⁸⁹

Uudessa, ei vielä hyväksytyssä hoito- ja käyttösuunnitelmassa (luonnos, 2021) korostetaan Petäjäveden vanhan kirkon merkitystä autenttisena ja elävänä sukupolvien kohtaamispaikkana:

”Petäjäveden vanha kirkko yhdistää menneen ajan nykyiseen ja tulevaan ja näkyvän maailman näkymättömään. Se on sukupolvien kohtaamispaikka ja seurakunnan elävä kirkko. Vanha kirkko liittyy eri aikojen ja paikkojen ihmiset toisiinsa ja ikuisuuteen. Maailmanlaajuisen arvonsa lisäksi Petäjäveden vanhan kirkon merkitys on suuri paikallisyhteisölle, Keski-Suomen maakunnalle ja koko Suomelle.”⁹⁰

Tuulivoimapuiston toteuttaminen ei vaikuta vanhan kirkon käyttöön tai sen merkitykseen kulttuuriperintönä. Ympäristössä tapahtuvista muutoksista huolimatta Petäjäveden vanha kirkko tulee edelleen olemaan esimerkki 1700-luvun rakennusperinnöstä, joka kertoo menneistä ajoista ja eläytystä elämästä, sukupolvien työstä ja elävästä hengellisestä toiminnasta. Ennen muuta kirkon käyttö ja huolellinen kunnossapito turvaavat sille ominaisten arvojen säilymisen myös tulevaisuudessa.

Tuulivoimapuiston toteuttaminen aiheuttaa visuaalisia muutoksia kirkkoa ympäröivään kaukomaisemaan ja kirkolta lännen suuntaan avautuviin näkymiin. Nämä muutokset näkyvät paikoin kirkon pihamaalle ja lähiympäristöön. Muutoksilla voi olla vaikutusta siihen, miten kirkon tunnelma koetaan. Toisaalta vanhan kirkon visiossa tuodaan esille kirkon merkitys osana elävää, kerroksellista kulttuurimaisemaa. Visioon sisältyy kulttuurimaiseman merkitys muuttuvana kokonaisuutena.

Vision mukaan vanha kirkko käy vuoropuhelua elävän kirkonkylän ja kulttuurimaiseman kanssa. Petäjäveden vanha kirkko erottuu maisemassa mennyttä aikaa ja alueen pitkää historiaa ilmentävänä merkkirakennuksena. Se on osa 1600-luvulta periytyvien viljelysmaisemien, vanhojen tilakeskusten, uuden kirkon ja taajaman monikerroksisen rakennuskannan muodostamaa kokonaisuutta, joka elää ja muuttuu jatkossakin edelleen. Alkuperältään mennyttä aikaa edustava mutta nykyajassa edelleen elävä vanha kirkko sekä elävä ja kehittyvä kuntakeskus ovat rinnakkaisia ajallisia ulottuvuuksia ja todellisuuksia, jotka yhdessä muodostavat kerroksellisen kulttuurimaisemakokonaisuuden. Tälle kokonaisuudelle tyypillisiä erityispiirteitä ovat Jämsänveden ja Petäjäveden vesistöt, mäntymetsää kasvava Solikkosaari, vanhojen tilojen osin jo umpeen kasvaneet viljelysalueet ja perinnemaisemat sekä vesistö- ja viljelysalueille avautuvat näkymät. Kulttuurimaiseman kaikki osatekijät eivät näy kaikkialle yhtä aikaa, mutta ne ovat tunnelman tasolla olemassa.

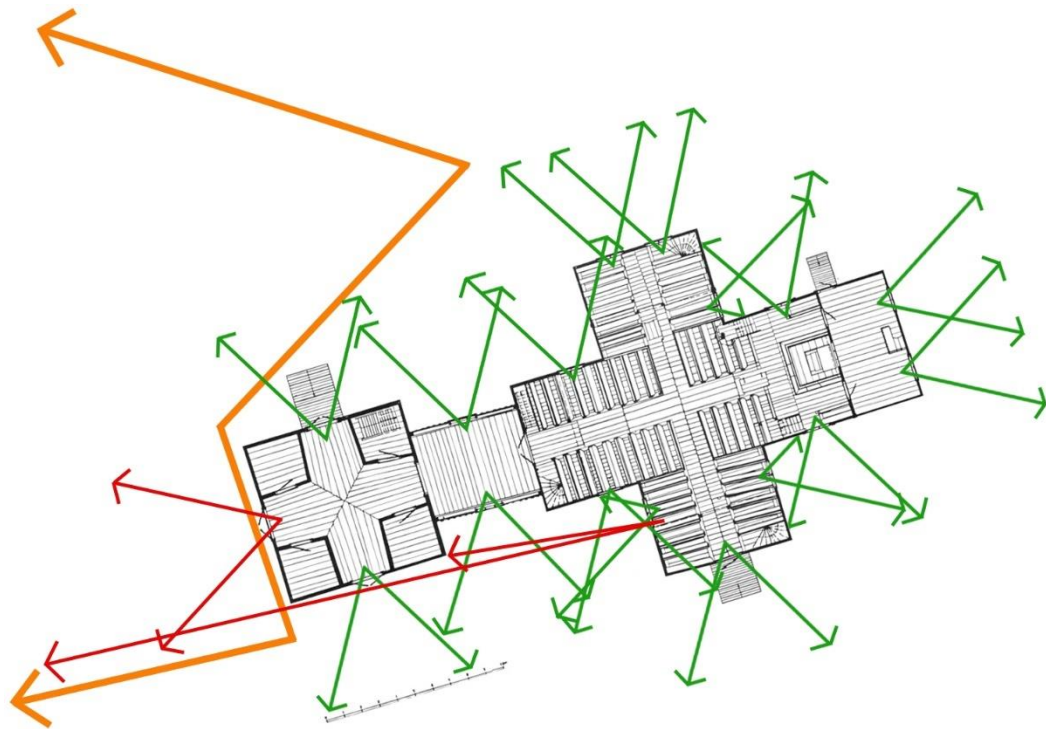
Petäjäveden vanhan kirkon sisätiloissa on säilynyt varsin autenttisena alkuperäinen tunnelma. Tuulivoimapuiston aiheuttamat visuaaliset muutokset kaukomaisemassa ja kirkolta avautuvissa näkymissä eivät aiheuta vaikutuksia kirkon sisätiloihin. Kirkon ikkunat eivät suuntaudu tuulivoimapuiston suuntaan, joten voimat eivät ole kirkosta käsin nähtävissä.

⁸⁹ Petäjäveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021–2026 2021, 21.

⁹⁰ Petäjäveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021–2026 2021, 3.

Kirkon sisätiloissa sileiksi piilutut hirsiseinät, puurakenteiset holvikatot ja kalusteet, kuten veistoksin koristeltu saarnastuoli, muodostavat tunnelmaltaan ainutlaatuisen kokonaisuuden.

Kirkon sisätiloista ikkunoiden ja ovien kautta ulos avautuvat näkymät on esitetty pohjapiirustuksessa vihreillä nuolilla. Näkymissä on huomioitu 60 asteen näkymäsektori. Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston suuntaan avautuva näkymäsektori on osoitettu oransseilla nuolilla. Näkymäsektori pohjautuu laajempaan kartta-analyyysiin (luvussa Vaikutukset näkymiin / Näkymäsektorit kartoilla). Tapulin ovelta tuulivoimapuiston suuntaan avautuva näkymä sekä mahdollinen kirkon sisätiloista tuulivoimapuistoa kohti avautuva kapea näkymä on esitetty havainnekuvassa punaisilla nuolilla.

Kirkon ikkunoista avautuvat näkymät eivät suuntaudu tuulivoimapuistoa kohti. Ainoastaan etelän puoleisesta ristikarasta länteen avautuva näkymä suuntautuu kohti tuulivoimapuistoa, mutta näkymää peittää suurimaksi osaksi kirkon edessä lännen puolella sijaitseva tapuli. On mahdollista, että ikkunan vasemmasta laidasta voi avautua hyvin kapea näkymä kohti tuulivoimapuistoa. Käytännössä kuitenkin näkymä suuntautuu kohti tapulin etelän puoleista seinää ja sen ohi suuntautuva näkymäsektori, jossa eteläisin tuulivoimala voi teoriassa olla näkyvissä, jää minimaalisen kapeaksi.

Tapulin lännen ja pohjoisen puolisilta ovilta avautuu näkymiä kohti tuulivoimapuistoa. Lännen puolelta tapulin portailta avautuvaa näkymää on tutkittu valokuvaväitteiden avulla: Näkymä tapulin portailta tuulivoimapuiston suuntaan (PP4).

Kirkon ulkopuolella vaikutukset tunnelmaan syntyvät maisemakuvaan ja maisemamielikuvaan kohdistuvien vaikutusten kautta. Tuulivoimalat näkyvät paikoin kirkon edustalle ja tapulin portaille. Suuri osa tärkeistä näkymistä avautuu kuitenkin kohti kirkkoa, sivuun tai poispäin tuulivoimaluusta. Kirkon seudulla kasvava puusto peittää varsinkin kesäaikaan tuulivoimapuiston suuntaan avautuvia näkymiä.

Kokonaisuutena tuulivoimapuiston toteuttamisen aiheuttamia vaikutuksia maisemakuvaan ja maisemamielikuvaan voidaan pitää vähäisinä ja paikoin kohtalaisina/laajoina. Muutos maisemassa voidaan katsojasta riippuen nähdä myös positiivisena, jos katsoja ajattelee uusiutuvan energian käytön turvaavan maailmanperintökohteen ja sille ominaisten arvojen säilymistä. Toisaalta muutos maisemassa voidaan nähdä hyvin negatiivisena, mikä saattaa korostaa muutoksen suuruutta. Jos katsojan suhde tuulivoimaan on hyvin negatiivinen, voi jo tietoisuus tuulivoimapuiston olemassaolosta vaikuttaa kirkon tunnelman kokemiseen, vaikka voimat olisivat vain hyvin vähäisessä määrin näkyvissä. Tällöin muutos saatetaan nähdä erittäin suurena.

4.5.6 Yhteenvetotaulukko

Yhteenvetotaulukossa on esitetty lihavoituina ne teemat, joihin selvitys erityisesti kohdistuu, eli Petäjaveden vanhan kirkon erityiset yleismaailmalliset arvot.

Tuulivoimapuiston rakentaminen ei vaikuta niihin ominaispiirteisiin ja arvoihin, jotka ovat perusteena Petäjaveden vanhan kirkon merkitykselle Unescon maailmanperintökohteenä. Tuulivoimapuiston rakentamisen ei tämän selvityksen perusteella katsota vaikuttavan kirkkoa ympäröivään maisemarakenteeseen tai maisemakuvaan niin vahvasti, että se vaarantaisi kirkon merkityksen maailmanperintökohteenä.

Tuulivoimapuiston toteuttamisen aiheuttamat vaikutukset kohdistuvat kirkkoa ympäröivään kaukomaisemaan ja kirkolta avautuviin näkymiin. Kaukomaisemaa tai näkymiä ei ole huomioitu maailmanperintökohteen kuvauksessa tai sille ominaisten erityisten yleismaailmallisten arvojen määrittelyssä. Niihin aiheutuvia vaikutuksia ja vaikutusten merkitystä on kuitenkin arvioitu tässä selvityksessä.

Tuulivoimapuiston rakentaminen aiheuttaa visuaalisia vaikutuksia Petäjaveden vanhaa kirkkoa ympäröivään maisemaan. Vaikutukset kohdistuvat pääasiassa maisemakuvaan ja maisemamielikuvaan. Niillä on merkitystä myös kirkon ja kirkkoympäristön tunnelman kokemisessa. Vaikutukset ilmenevät länteen ja luoteeseen kohti kirkkoa sekä kirkolta länteen avautuvien näkymien taustamaisemassa.

Vaikutukset kohdistuvat varsin suppealle alueelle. Sektori, jossa tuulivoimapuisto näkyy, on kokonaisuutta ajatellen varsin kapea. Esimerkiksi kirkon pihalta kohti kirkkoa avautuvissa näkymissä tuulivoimapuisto jää selvästi sivuun tai vastakkaiseen suuntaan katsojan selän taakse.

Maisemakuvaan ja varsinkin maisemamielikuvaan ja kohdistuvien vaikutusten merkittävyyttä on vaikeaa, jos ei jopa mahdotonta, yleispätevästi arvioida. Tuulivoimat voidaan omista kokemuksista, mielipiteistä ja näkemyksistä riippuen nähdä maisemakuvassa ja maisemamielikuvissa esimerkiksi uutta aikaa edustavia elementteinä, jotka viestivät uusiutuvan energian käytöstä ja turvaavat Unescon maailmanperintökohteeksi määritellyn Petäjaveden vanhan kirkon säilymistä. Toisaalta ne voidaan nähdä maisemaan sopimattomina virheinä ja maisemavaurioina, ja niiden vähäisenkin näkyminen maisemassa voidaan kokea tunnelmaa häiritsevänä.

Voimakkaimpina hahmottuvat vaikutukset kohdistuvat maisemamielikuvaan sekä kirkon tunnelmaan:

Katsojasta riippuen voimat voidaan nähdä maisemassa neutraaleina, positiivisina tai negatiivisina elementteinä. Myös vaikutuksen merkittävyyteen vaikuttavat katsojan omat mielipiteet,

näkemykset ja kokemukset. Niissä paikoissa, joihin tuulivoimat eivät näy, merkitys lienee useimmiten neutraali. Paikoissa, joihin voimat ovat näkyvissä, muutos voidaan katsojasta riippuen nähdä vähäisenä, kohtalaisena tai voimakkaana. Jos tuulivoimat koetaan voimakkaasti negatiivisina, voi tieto niiden olemassaolosta vaikuttaa maisemamielikuvaan myös niissä paikoissa, joissa voimat ovat vain vähäisessä määrin tai eivät juuri lainkaan näkyvissä. Pahimmillaan voimat voidaan nähdä maisemaa pilaavina vieraina elementteinä.

Kirkolle ja kirkkomiljöölle ominainen tunnelma on subjektiivisesti muodostuva. Kirkon ympäristössä tuulivoimapuisto näkyy vain pienelle osalle aluetta lännen suuntaan avautuvien näkymien taustalla. Tuulivoimaloiden aiheuttama melu ei kuulu kirkolle saakka, joten tuulivoimaloiden äänellä ei ole vaikutusta tunnelmaan. Yleisesti tarkasteltuna muutoksen merkittävyys jää olemattomaksi tai vähäiseksi. Voimaloiden näkyminen kirkon lähistöltä lännen suuntaan avautuvissa näkymissä voidaan nähdä tunnelman kannalta neutraalina, positiivisena tai negatiivisena asiana. Joillekin voimat voivat viestiä uusiutuvan energian käytöstä, mikä turvaa maailmanperintökohteille ominaisten arvojen säilymistä. Tällöin muutoksen merkittävyys on positiivinen. Joillekin taas voimaloiden vähäininkin näkyminen maisemassa voi hahmottua tunnelmaa pilaavana tekijänä.

Muutoksen merkittävyys						
Petäjäveden vanha kirkko maailmanperintökohteena (herkkyys erittäin suuri)	OUV	Ei vaikutuksia kohdekuvauksessa määriteltyihin yleismaailmallisiin arvoihin.				
	Petäjävesi Old Church represents the wooden church architectural tradition of the North European region.	Attribuutit ja kuvauksessa määritellyt ominaispiirteet säilyvät ennallaan.				
	Pohjoismainen puukirkkoperinne.					
	Luterilaisen kirkkoarkkitehtuurin edustaja.					
	Merkittävä historiallisen aikakauden edustaja (kriteeri IV).					
	Hirsirakentamistaidon ja sen perinteen edustaja.					
Kirkon lähimaisema (herkkyys erittäin suuri/suuri)	Kirkko ja hautausmaa aitoineen. Suoja-alueeseen kuuluva	Muutoksen merkittävyys riippuu siitä, näkyvätkö	Muutos erottuu paikoittain kirkolle idästä lännen suuntaan avautuvissa	Muutos hahmottuu todennäköisesti vähäisenä tai kohtalaisena.	Muutos voidaan paikoin nähdä voimakkaimmillaan suurena.	

	kirkkoa ympäröivä järvimaisema peltoineen.	voimat maisemassa taustalla. Muissa kuin tuulivoimapuiston suuntaan länteen ja luoteeseen avautuvissa näkymissä tilanne ei muutu.	näkymissä sekä kirkolta lännen ja luoteen suuntaan avautuvissa näkymissä, joissa tuulivoimapuisto erottuu maisemassa taustalla. Muutos hahmottuu todennäköisesti vähäisenä tai kohtalaisena. Paikkoja, joista tuulivoima-alue näkyy kirkolle tai kirkon kanssa samassa maisemassa, on varsin vähän.	Paikkoja, joista tuulivoima-alue näkyy kirkolle tai kirkon kanssa samassa maisemassa, on varsin vähän.	Muutoksen suuruus korostuu erityisesti silloin, jos se nähdään negatiivisena. Muutos ei kuitenkaan hahmotu kokonaisuutta hallitsevana.	
Kirkkoa ympäröivä kaukomaisema (herkkyys kohtalainen/vähäinen)	Maisemarakenne	Voimat sijaitsevat selännealueella, kulttuurimaisema-alueen ja avoimen maiseman ulkopuolella, maisemarakenne ei muutu.				
	Maisemakuva	Pohjoiseen, itään ja etelään kohti kirkkoa avautuvissa näkymissä maisemakuva ei muutu.		Suurikokoiset voimat koHoavat selännealueen metsän yläpuolelle ja ovat läsnä osana taustamaisemaa lännen ja luoteen suuntaan avautuvissa näkymissä.		
	Maisemamielikuva	Katsojasta riippuen voimat voidaan nähdä maisemassa neutraaleina, positiivisina tai negatiivisina elementteinä. Myös vaikutuksen merkittävyyteen vaikuttavat katsojan omat mielipiteet, näkemykset ja kokemukset. Niissä paikoissa, joihin tuulivoimat eivät näy, merkitys lienee	Paikoissa, joihin voimat ovat näkyvissä, muutos voidaan katsojasta riippuen nähdä vähäisenä, kohtalaisena tai voimakkaana.	Paikoissa, joihin voimat ovat näkyvissä, muutos voidaan katsojasta riippuen nähdä vähäisenä, kohtalaisena tai voimakkaana.	Paikoissa, joihin voimat ovat näkyvissä, muutos voidaan katsojasta riippuen nähdä vähäisenä, kohtalaisena tai voimakkaana.	Paikoissa, joihin voimat ovat näkyvissä, muutos voidaan katsojasta riippuen nähdä vähäisenä, kohtalaisena tai voimakkaana. Pahimmillaan voimat voidaan nähdä maisemaa pilaavina vieraina elementteinä.

		useimmiten neutraali. Jos tuulivoimalat koetaan voimakkaasti negatiivisina, voi tieto niiden olemassaolosta vaikuttaa maisemamielikuvaan myös niissä paikoissa, joissa voimalat ovat vain vähäisessä määrin tai eivät juuri lainkaan näkyvissä.				
Tärkeimmät näkymät (herkkyys suuri)	Valtatieltä 23 luoteeseen kirkon suuntaan avautuva näkymä				Tuulivoimapuisto näkyy maisemassa taustalla kirkon kanssa samassa näkymässä. Sillä on vaikutusta subjektiivisen maisemamielikuvan ja tunnelman muodostumiseen.	
	Petäjäveden taajamasta länteen avautuva näkymä		Tuulivoimalat ovat lännen suuntaan avautuvassa näkymässä hädintuskin havaittavissa. Muutoksen merkitys on vähäinen.			
	Kirkon edustalta länteen Lemettilän suuntaan avautuva näkymä			Tuulivoimapuisto näkyy taustalla mutta melko vähäisessä määrin, kasvillisuus peittää näkymää sekä kesällä että talvella. Muutoksen merkittävyys on suurimmillaan kohtalainen.		
	Tapulin portailta länteen avautuva näkymä			Tuulivoimapuisto näkyy taustalla mutta melko vähäisessä määrin, kasvillisuus peittää näkymää sekä kesällä että talvella. Muutoksen		

				merkittävyys on suurimmillaan kohtalainen.		
	Lemettilän suunnasta kohti kirkkoa avautuva näkymä	Voimat eivät näy samassa näkymässä kirkon kanssa.				
	Näkymä uuden opastuskeskuksen suunnasta Vanhankirkon tieltä kohti kirkkoa.	Voimat jäävät kirkolle saapuvan selän taakse. Ne eivät näy samassa näkymässä kirkon kanssa.				
	Näkymät pimeänä aikana.	Punaiset lentoestevalot eivät erotu huomattavina maisemassa.				
Äänimaisema (herkkyys erityäin suuri/suuri)	Ulkotilat	Tuulivoimaloiden aiheuttama melu ei kuulu kirkolle saakka.				
	Sisätilat	Tuulivoimaloiden aiheuttama melu ei kuulu kirkolle saakka.				
Tunnelma (herkkyys erityäin suuri/suuri)	Ulkotilat	Tunnelma on subjektiivisesti muodostuva. Kirkon ympäristössä tuulivoimapuisto näkyy vain pienelle osalle aluetta lännen suuntaan avautuvien näkymien taustalla. Yleisesti tarkasteltuna muutoksen merkittävyys jää olemattomaksi tai vähäiseksi. Tuulivoimaloiden aiheuttama melu ei kuulu kirkolle saakka, joten tuulivoimaloiden äänellä ei ole vaikutusta tunnelmaan.	Kirkon ympäristössä tuulivoimapuisto näkyy vain pienelle osalle aluetta lännen suuntaan avautuvien näkymien taustalla. Yleisesti tarkasteltuna muutoksen merkittävyys jää olemattomaksi tai vähäiseksi.	Voimaloiden näkyminen kirkon lähistöltä lännen suuntaan avautuvissa näkymissä voidaan nähdä tunnelman kannalta neutraalina, positiivisena tai negatiivisena asiana.	Joillekin voimat voivat viestiä uusiutuvan energian käytöstä, mikä turvaa maailmanperintökohteille ominaisten arvojen säilymistä. Tällöin muutoksen merkittävyys on positiivinen.	Joillekin voimaloiden vähäisenkin näkyminen maisemassa voi hahmottua tunnelmaa pilaavana tekijänä.
	Sisätilat	Kirkon sisätiloihin ei aiheudu muutoksia.				

4.6 Ehdotuksia negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi

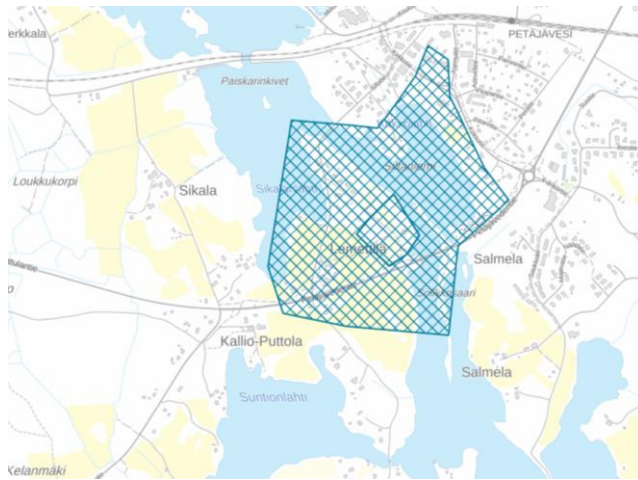
4.6.1 Suoja-alueen määrittely ja raja

Maailmanperintökohteelta edellytetään, että kohdetta ympäröi riittävän kokoinen suoja-alue. Petäjäveden vanhan kirkon suoja-alue on vahvistettu Petäjäveden keskustan osayleiskaavassa (hyväksytty 22.6.2011) ja asemakaavatasolla Kirkonseudun ja Lemetilän alueen asemakaavassa (hyväksytty 21.1.2002) ja Kirkkolahden asemakaavassa (tullut voimaan 30.1.2013).

Petäjäveden keskustan osayleiskaavassa suoja-alue (ma-1) koskevan kaavamääräyksen mukaan: ”Alueen toiminnoissa ja suunnitelmissa on otettava huomioon Petäjäveden vanhan kirkon kulttuurihistoriallisen erityisaseman vaaliminen. Merkittävistä hankkeista on neuvoteltava Museoviraston kanssa. Alueen pellot tulisi säilyttää maatalouskäytössä tai muuten avoimina. Alueen rakentamisessa on otettava huomioon rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen arvo. Alueella tapahtuva uudis-, korjaus- ja laajennusrakentaminen tulee sovittaa väreiltään, pintamateriaaleiltaan ja mittakaavaltaan olemassa olevaan rakentamiseen. Alueella oleville asuinalueille ei ole sallittua rakentaa rivitaloja. Alueen ranta-alueille tulee osoittaa riittävät rakentamattomina säilytettävät suojavyöhykkeet. Museoviranomaiselle tulee varata tilaisuus lausunnon antamiseen ennen suojelukohteita koskevien lupahakemusten ratkaisemista.”

Kirkonseudun ja Lemetilän alueen asemakaavassa suoja-alue (sk) koskevan kaavamääräyksen mukaan: ”Kaikkiin rakennus- tai purkulupaa koskeviin asioihin tulee saada Museoviraston hyväksyntä.” Kirkkolahden asemakaavassa suoja-alue (sv-un) koskevan kaavamääräyksen mukaan: ”Alueella ei saa suorittaa sellaista rakentamista tai toimintaa, joka vähentää maailmanperintökohteen kulttuurihistoriallisia tai maisemallisia arvoja. Kaikista rakennuslupa-asioista tulee saada Museoviraston lausunto.”

Petäjäveden vanhaa kirkkoa ympäröivä suoja-alue on määritelty varsin suppeaksi. Nykyisen laajuisen suoja-alue on riittävä turvaamaan ominaispiirteiden ja arvojen säilymistä kirkon välittömässä lähiympäristössä. Kirkkoa ympäröivän suoja-alueen tulisi olla huomattavasti laajempi, jotta se kattaisi Petäjäveden vanhaa kirkkoa ympäröivän Jämsänveteen ja Petäjäveteen tukeutuvan kulttuuri- maisema-alueen kokonaisuutena. Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen *Petäjäveden vanhan kirkon kulttuurimaisema* raja

Petäjäveden vanhan kirkon suoja-alue. (Kuva Museovirasto, karttapalvelu).

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Petäjäveden vanhan kirkon kulttuurimaisema rajattuna ilmakehuun. Maisema-alueeseen kuuluvat ne vanhaa kirkkoa ympäröivät vesistö- ja viljelysalueet, jotka ovat vanhan kirkon ympäristölle tyypillisten maisemapiirteiden ja näkymien kannalta tärkeimpiä. Maisema-alueen rajaus kattaa kirkkoa ympäröivän maisematilan kokonaisuudessaan. Maisema-alueen rajaus on laajin ja kattavin sekä maisematilan ja maisemakuvan kannalta loogisin kirkon seudun arvoalueen rajauksista. (Kuva MML Paikkatietoikkuna).

Vaikka suoja-alue määriteltäisiin huomattavasti nykyistä laajemmaksi, se ei ulotu kaukomaisemaan saakka. Suoja-alueen rajauksella tai suoja-aluetta koskevilla määräyksillä ei ole mahdollista hallita kaukomaisemassa tapahtuvia muutoksia, jotka saattavat aiheuttaa vaikutuksia Petäjaveden vanhan kirkon seudulle. Kaukomaisemassa tapahtuvia muutoksia ja niiden suoja-alueelle mahdollisesti aiheuttamia vaikutuksia on hallittava muilla keinoilla.

- ➔ Maisemaa muuttavia toimenpiteitä on hyvä ohjata suoja-alueen rajauksen ulkopuolella sijaitsevalla maisema-alueella siten, että niillä ei vaaranneta Petäjaveden vanhan kirkon arvoja ja merkitystä maailmanperintökohteena.
- ➔ Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen *Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema* rajaus kattaa kirkon lähialueet maisemarakenteen ja maisemakuvan kannalta olennaisella alueella. Rajauksen kattama alue olisi jatkossa hyvä huomioida olennaisena vanhan kirkon lähimaisema-alueena muun muassa kirkon seudulle kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa.

4.6.2 Kaukomaisemaan kohdistuvien vaikutusten hallinta

Kaukomaisema muodostaa vesistöihin tukeutuvan kulttuurimaiseman kehyyksen ja näkymien taustan. Petäjaveden vanhaa kirkkoa ympäröivään kulttuurimaisemaan kuuluvat järviolueet ja rannoilla sijaitsevat viljelysalueet, näkymiä rajaava rantapuusto sekä kasvillisuuden ympäröivät rakennusryhmät ja vehreät asuinalueet. Järvien ympärille keskittyvää asutusta ja viljeltyä kulttuurimaisemaa rajaavat asumattomat, metsäiset selännealueet.

Petäjävedellä ei maailmanperintökohteen arvoihin mahdollisesti vaikuttavana uhkana ole osattu ennakoida lähistölle sijoittuvaa tuulivoimarakentamista ja sen vaikutuksia kaukomaisemaan. Tuulivoimarakentamisen aiheuttamat vaikutukset ilmenevät visuaalisina muutoksina maisemassa ja näkymissä.

- ➔ Kaukomaisemassa tapahtuvien muutosten hallinnassa ja niiden vanhan kirkon seudulle aiheuttamien vaikutusten arvioinnissa on hyvä kiinnittää huomiota muun muassa vanhan kirkon seudulta kaukomaisemaan avautuviin tärkeisiin näkymiin.
- ➔ Kaukomaisemaan kohdistuvien muutosten merkitystä ja niiden hallinnan keinoja olisi hyvä tuoda esille Petäjaveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

4.6.3 Näkymien säilyttäminen ja tärkeimpien näkymien määrittely

Aikanaan Petäjaveden vanhan kirkon seudulle tyypilliset tärkeät näkymät ovat olleet kirkolle vesistöjen suunnasta avautuvia näkymiä sekä kirkolle avoimen maiseman – vesialueiden ja peltoalueiden – yli avautuvia näkymiä. Kirkko on aikanaan rakennettu maisemalliseen solmukohtaan Jämsänveden rannalle. Sijaintipaikan valintaan on vaikuttanut paitsi vesistöjen merkitys tärkeimpinä kulkuväylinä, myös esteettiset näkemykset. Kirkko on ollut pitäjän keskus sekä tärkeä ja arvokas maamerkkirakennus, joka on erottunut kiintopisteenä maisemassa. Vielä 1900-luvun alussa kirkkoa ympäröivä maisema on ollut selvästi nykyistä avoimempi.

Petäjaveden vanhan kirkon maisemallinen merkitys on 1900-luvun jälkipuoliskon kuluessa muuttunut. Kirkkoa ympäröivä avoin viljelysmaisema on muuttunut puoliavoimeksi muun muassa viljelyksessä olevien peltoalueiden vähentymisen ja rantojen kasvillisuuden lisääntymisen

seurauksena. Kirkon hallitsevaa asemaa maisemassa ovat murentaneet myös valtatie 23 rakentaminen sekä jälleenrakennuskauden asuinalueen rakentaminen kirkon pohjoispuolelle. Maisemassa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet kirkon seudulle tyypillisiin näkymiin.

Nykyisen suoja-alueen rajausta huomioiden kirkon suuntaan avautuvat näkymät. Kirkkoa tarkastellaan lähiympäristöstä käsin, lähimpien viljelysalueiden ja järvimaiseman takaa. Suoja-alueen määrittelyssä ei ole otettu huomioon kirkon suunnasta (esimerkiksi kirkon portailta tai kirkon pihalta) ympäröivään kaukomaisemaan avautuvia näkymiä.

Uusi opastuskeskus tulee sijoittumaan vanhan kirkon länsipuolelle Vanhankirkontien varrelle. Opastuskeskuksen suunnasta saavuttaessa saapumisen kokemuksesta ei häiritse valtatie 23 liikenne ja melu samaan tapaan kuin valtatie varressa sijaitsevalta pysäköintialueelta saavuttaessa. Myös näkymät kohti kirkkoa avautuvat eri suunnasta.

- ➔ Petäjäveden vanhan kirkon seudulle olisi hyvä määritellä sekä kirkon suuntaan että kirkolta pois päin suuntautuvat tärkeimmät näkymät. Erityisesti näille näkymäalueille kohdistuvat vaikutukset on jatkossa hyvä huomioida kirkon seudulle kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa.
- ➔ Tärkeimpien näkymien tarkastelussa on hyvä huomioida myös kaukomaisemaan avautuvat tärkeät näkymät ja taustamaisemat.
- ➔ Tärkeät näkymät ja niiden merkitys on hyvä huomioida vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelmassa.
- ➔ Hoito- ja käyttösuunnitelmassa olisi hyvä tuoda esille keinoja näkymiin vaikuttavien muutosten arviointiin ja muutosten hallintaan.

4.6.4 Kirkkoa ympäröivien viheralueiden hoito

Kirkon lähiympäristössä miljööön kannalta olennaisia ovat toisaalta avoimet viljelys- ja laidunalueet, toisaalta suojaava puusto. Kirkkoa ympäröivällä hautausmaalla kasvava puusto on tärkeä osa miljöökokonaisuutta.

Vanhan kirkon lähimaiseman ominaispiirteiden ja arvojen kannalta olennaiset maisemallisten vaikutusten hallintaan liittyvät toimenpiteet ja käytettävissä olevat keinot liittyvät kirkon lähimaiseman hallintaan ja kasvillisuuden hoitoon. Lähimaiseman puustolla on olennainen merkitys siihen, minkä verran ja mihin paikkoihin tuulivoimat ovat kirkon seudulle näkyvissä.

Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston kirkon seudulle aiheuttamien vaikutusten kannalta tärkeää on ennen muuta kirkon länsi- ja luoteispuolilla sijaitseville viheralueille kohdistuvien vaikutusten hallinta.

- ➔ Alueen puusto ja sen maisemanhallinnallinen merkitys olisi hyvä kuvata ja huomioida tähänastista tarkemmin aluetta koskevissa suunnitelmissa.
- ➔ Puuston säilyttäminen kirkon ympäristössä on tärkeää. Olemassa olevan puuston ylläpito ja tarvittavat täydennysistutukset on hyvä suunnitella huolellisesti.

- Kirkon luoteispuolella on paljon lehtipuustoa, ennen muuta koivuja. Vanhat suuret koivut kuuluvat kirkkoympäristöön. Koivujen elinikä on rajallinen, joten puuston hallittu uudistaminen on tarpeen suunnitella.
- Kirkon lähiympäristössä olisi hyvä määritellä varsin tarkasti, missä puustoa on miljöön ominaispiirteiden säilymisen kannalta tärkeää säilyttää ja vastaavasti, mitä alueita on tarpeellista säilyttää avoimina.
- Viheralueiden hoidon tavoitteet ja peruseriaatteet on hyvä tuoda esille esimerkiksi hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Hoitosuunnitelmaan on hyvä liittää esimerkiksi puisto-suunnitelma tai viheraluesuunnitelma, jossa määritellään viheralueiden ja puuston hoidon tavoitteet ja tulevat hoitotoimenpiteet. Suunnitelmassa on hyvä esittää kartoilla olemassa oleva säilytettävä puusto, karsimista ja täydennystä vaativat kohdat, avoimina säilytettävät alueet yms. viheralueiden hoitoon liittyvät tarpeet.

Viheralueiden ja puuston hoitotoimenpiteet Petäjäveden vanhalta kirkolta Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston suuntaan avautuvalla näkymäsektorilla (kartassa osoitettu oranssilla rajauksella) ovat tuulivoimapuiston aiheuttamien vaikutusten kannalta merkittäviä. Tällä hetkellä olemassa oleva puusto peittää paikoin tuulivoimapuistoa kohti suuntautuvia näkymiä, mikä vähentää tuulivoimapuiston toteuttamisen aiheuttamia vaikutuksia kirkon seudun maisemaan.

4.6.5 Metsäalueilla tapahtuvien muutosten hallinta

Pitkälänvuoren tuulivoimapuistoa ympäröivä metsä vähentää tuulivoimapuiston aiheuttamia vaikutuksia maisemakuvassa ja vaikuttaa osaltaan paljon vanhalta kirkolta lännen suuntaan avautuviin näkymiin. Kaukomaisemassa metsäalue auttaa tuulivoimaloita sulautumaan osaksi selännealueen maisemaa. Vaikka korkeat voimalat kohoavat metsän yläpuolelle, ympäröivä metsä edesauttaa voimaloiden sulautumista maisemaan. Metsän reuna, joka muodostaa avointa maisemaa ja näkymiä rajaavan reunavyöhykkeen, sijaitsee voimaloihin nähden etualalla ja häivyttää voimaloita taustalle – ne hahmottuvat osaksi selännealueen metsämaisemaa ja jäävät avoimen maisematilan

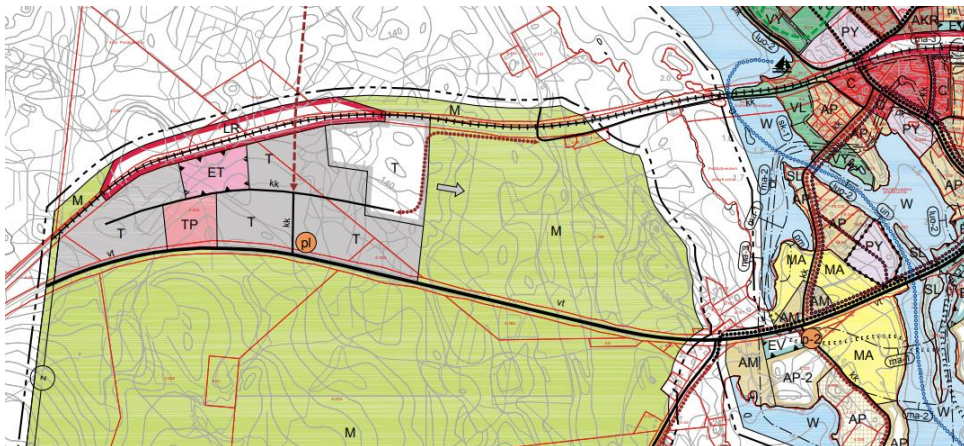
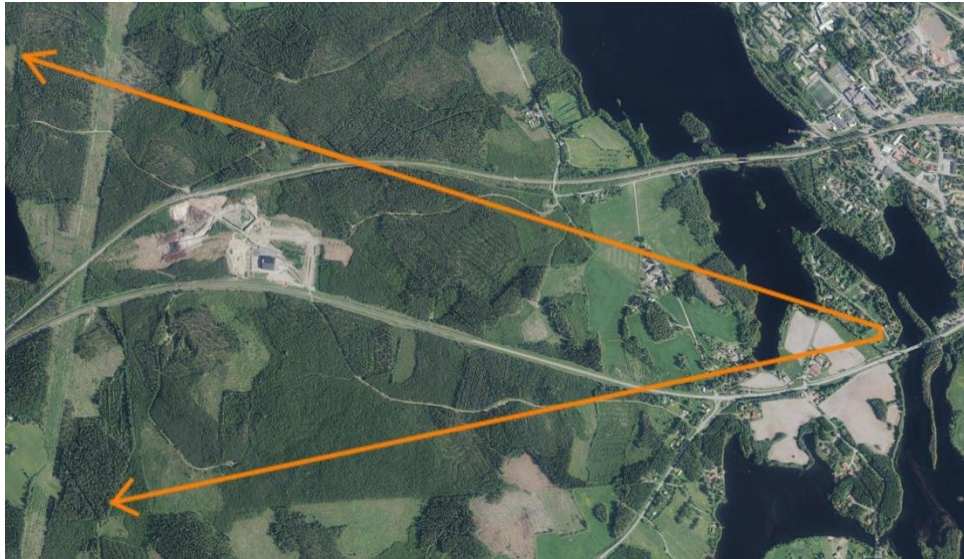
taustalle. Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston voimalat eivät sijaitse samassa maisematilassa kuin Petäjätveden vanha kirkko ja sitä ympäröivät vesistö- ja viljelysalueet.

Tuulivoimapuistoa ympäröivillä metsäalueilla tapahtuvat muutokset vaikuttavat tuulivoimaloiden merkitykseen osana maisemaa. Tuulivoimalat sulautuvat ympäröivään metsämaisemaan parhaiten silloin, kun niitä ympäröivät metsäalueet säilyvät korkeina ja runsaspuustoisina. Metsäalueilla mahdollisesti tehtävät avohakkuut tai muut vastaavat metsänhoidolliset toimenpiteet saattavat avata tuulivoimapuiston suuntaan suuntautuvia näkymiä ja korostaa tuulivoimaloiden näkyvyyttä maisemakuvassa.

- ➔ Metsän merkitys näkymäesteenä on tärkeää säilyttää. Metsän on hyvä antaa kasvaa täyteen korkeuteensa tuulivoimapuiston itäpuolella sijaitsevilla alueilla.
- ➔ Metsän säilyttäminen osana taustamaisemaa edellyttää yhteistyötä metsää omistavien tahojen kanssa.
- ➔ Maiseman ominaispiirteiden säilymistä tulee edistää metsänhoidollisin toimenpitein. Petäjätveden vanhan kirkon kannalta merkittäviä ovat kirkolta tuulivoimapuiston suuntaan avautuvat näkymät. Kirkolta lännen suuntaan kohti tuulivoimapuistoa avautuvalla näkymäsektorilla ja muilla tärkeillä näkymäalueilla on hyvä välttää laajoja maisemaa avaavia avohakkuuta. Reunavyöhykettä muodostava suojaava kasvillisuus tulee säilyttää avointa maisematilaa, kuten viljelysmaisemaa, rajaavan taustametsän reunassa.

Voimassa oleva Petäjätveden keskustan osayleiskaava (hyväksytty 22.6.2011) muodostaa välillisen maisemallisen uhkatekijän Petäjätveden vanhan kirkon alueen ominaispiirteiden säilymiselle. Osayleiskaavassa Rautakylän teollisuus- ja varastoalueen (T) itä- ja eteläpuoliset metsäalueet osoitetaan maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi (M). Näitä alueita koskee myös yhdyskuntarakenteen laajenemissuunta-merkintä, jolla alueen tulevaisuutta käyttötarkoituksiksi osoitetaan teollisuus- ja varastoalue (T). Alueelle ei ole osoitettu maa- ja metsätalousalueita koskevaa maisematyölu-palveloitetta. Teollisuusalueen laajeneminen osayleiskaavassa osoitettuun suuntaan saattaa aiheuttaa maisemakuvassa merkittäviä muutoksia kirkolta länteen avautuvien näkymien suunnassa. Maa- ja metsätalousalueella on mahdollista myös suorittaa maanomistajan niin halutessa laajoja hakkuuta, mikä vaikuttaa metsän merkitykseen maisemassa Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston ja Petäjätveden vanhan kirkon väliin rajautuvilla metsäalueilla.

- ➔ Metsäalueilla tapahtuvia muutoksia on mahdollista hallita esimerkiksi asemakaavoituksen avulla. Petäjätvedellä olisi hyvä pohtia Rautakylän asemakaavan laajentamista Petäjätveden vanhan kirkon ja Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston välissä sijaitseville metsäalueille. Asemakaavassa säilytettävät metsäalueet olisi hyvä osoittaa joko lähivirkistysalueeksi (VL) tai suojaviheralueeksi (EV), jota koskee MRL 128 §:n mukainen maisematyölu-palveloite. Säilytettävää metsäaluetta ei tule osoittaa asemakaavassa maa- ja metsätalousalueeksi (M).

Valtaosa vanhalta kirkolta tuulivoimapuiston suuntaan avautuvalla näkymäalueella sijaitsevista metsäalueista on voimassa olevassa osayleiskaavassa osoitettu maa- ja metsätalousvaltaisina alueina M. Näillä alueilla metsien hoitoa ja käyttöä ohjaa metsälaki (1093/1996).

4.6.6 Pitkälänvuorelle suunnitellun tuulivoimapuiston raja- ja laajuus

Pitkälänvuoren tuulivoimapuiston alueella yksittäisten tuulivoimaloiden pois jättämisellä ei näyttäisi valokuvasoitteiden perusteella arvioituna olevan olennaista vaikutusta tuulivoimapuiston näkyyteen maisemassa.

- ➔ Jatkossa on tärkeää ottaa huomioon Pitkälänvuoren hankealueen yhteyteen mahdollisesti suunniteltavien tuulivoima-alueiden aiheuttamat yhteisvaikutukset.

4.6.7 Tuulivoima uusiutuvana energiamuotona ja sen suhde maailmanperintöarvoihin

Useimmissa Unescon maailmanperintökohteissa huomioidaan uhkana ilmastonmuutoksen aiheuttamat vaikutukset. Ilmastonmuutoksen vaikutuksia voidaan pyrkiä vähentämään muun muassa rakentamalla uusiutuvaa energiaa, kuten tuulivoimaa.

- ➔ Unescon tasolla olisi hyvä tutkia sitä, miten tuulivoimarakentamisen positiiviset vaikutukset maailmanperintökohteiden arvoihin ja negatiivisina koettavat maisemavaikutukset suhteutuvat toisiinsa. Olisi hyvä ohjeistaa, miten tuulivoimarakentamisen yhteydessä huomioidaan maailmanperintökohteiden arvot.
- ➔ Unescon tasolla olisi hyvä tutkia tuulivoimarakentamisen aiheuttamia vaikutuksia ihmisten mielikuviin maailmanperintökohteisiin liittyvistä arvioista – nähdäänkö tuulivoima lähtökohtaisesti kohteiden arvoja heikentävänä, vai voiko sillä olla myös positiivisia vaikutuksia?

5 LÄHTEET

Valokuvat Kaisa Mäkiemi ja Timo Rysä, Sweco Infra & Rail Oy, jos ei toisin mainita.

Yleiset ohjeet ja oppaat

Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties. ICOMOS, 2011

Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre, 2017

World Heritage and Buffer Zones. UNESCO WH Papers 25

Maailmanperintökohteen hallinnan ja hoidon kehittämisen työkalut. ICOMOS Suomen osasto ry, 2013

Muu kirjallisuus ja internet-lähteet

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojelu-osasto, 1993

Heimala, Aarne (toim.). *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu.* WSOY, 1964

Hoitosuunnitelma. Petäjaveden vanha kirkko ja sen suoja-alue. Unescon maailmanperintökohde. 3.10.2016. <https://petajavesioldchurch.fi/wp-content/uploads/2019/05/Hoitosuunnitelma090614.pdf> (luettu 16.3.2021)

Keski-Suomen kulttuuriympäristö kartoilla. <https://proagria-mkn.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=6de398cb59ce4226bcd75ea2f0a9a0a6> (luettu 10.8.2021)

Keski-Suomen maakuntakaava. Hyväksytty maakuntavaltuustossa 1.12.2017, lainvoimainen 28.1.2020. Kaava-aineistot Keski-Suomen liitto, <https://keskisuomi.fi/alueiden-kaytto-ja-saavutettavuus/maakuntakaavoitus/> (luettu 12.4.2021)

Keski-Suomen maakuntakaava 2040. Kuulutettu vireille 3.9.2020. Aineistot Keski-Suomen liitto, <https://keskisuomi.fi/alueiden-kaytto-ja-saavutettavuus/maakuntakaavoitus/> (luettu 12.4.2021)

Kirkonkylä Puttola. Museovirasto, Muinaisjäännösrekisteri. https://www.kyppi.fi/palveluikuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000005527 (luettu 12.4.2021)

Kirrinjärvi Solikkosaari. Museovirasto, Muinaisjäännösrekisteri. https://www.kyppi.fi/palveluikuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=592500003 (luettu 12.4.2021)

Koski, Katriina. *Keski-Suomen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2016.* Keski-Suomen liitto, B202, 2016

Koskimies, Y.S. & Kuusanmäki, Lauri. *Suur-Jämsän historia II.* Jämsän, Korpilahden, Petäjaveden, Muuramen, Säynätsalon, Jämsänkosken ja Koskenpään kunnat. Hämeenlinna, 1962

Lemettilän tila. <https://www.lemettilantila.fi/> (luettu 30.3.2021)

Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojelu-osasto, 1993

Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa. Suomen ympäristö 1/2016. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2016

Maailmanperintökohteet Suomessa. Museovirasto, <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/maailmanperintokohteet-suomessa> (luettu 16.3.2021)

Muhonen, Matleena. *Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys. Maisemallinen osa-aluejako.* Keski-Suomen Ympäristökeskus, 2005

Museovirasto, Muinaisjäännösrekisteri, https://www.kyppi.fi/palveluikuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx (luettu 12.4.2021)

Mussaari, Maija; Koskinen, Mervi & Horppila-Jämsä, Liisa. *Keski-Suomen maakunnallisesti arvokaiden maisema-alueiden ja perinnemaisemien päivitys- ja täydennysinventointi 2004-2005.* Keski-Suomen ympäristökeskus, 2006

Pettersson, Lars. "Kulttuurimaisemamme". Julkaisussa Heimala, Aarne (toim.). *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojele.* WSOY, 1964

Historialliset rakennukset. Työryhmän raportti. Petäjäveden kunta, 10.6.2002

Petäjäveden kunta. Kirkkolahden asemakaavan muutos. Selostus 23.9.2011. <https://kartta.uurainen.fi/kaavat/Petajavesi/asebakaava/8.pdf> (luettu 5.5.2021)

Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2009. Museoviraston internet-sivut, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=221 (luettu 12.4.2021)

Petäjäveden vanha kirkko. <https://petajavesioldchurch.fi/unesco/> (luettu 16.3.2021)

Petäjäveden vanhan kirkon hoito- ja käyttösuunnitelma 2021-2026. Luonnos, 2021

Pitkälänvuoren tuulivoimahanke, Petäjävesi. Melu- ja varjostusmallinnukset. FCG suunnittelu ja tekniikka oy, 6.7.2016

Meluselvitys – Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto. Etha Wind, 30.9.2021

Pitkälänvuoren tuulivoimapuisto. Ympäristövaikutusten arviointiohjelma. Sweco Infra & Rail Oy, 17.2.2021

Rahola, Ulla. *Hylkäämisestä huolenpitoon. Suomalaisten autiokirkkojen antikvaariset korjaukset.* Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Doctoral Dissertations 72/2019. Unigrafia, Helsinki, 2019

Timo Meriluoto/Maakuntakartat/Kihlakunnankartat/Laukaan kihlakunta 1850. <https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Maakuntakartat,%20ym./Kihlakunnankartat/Laukaan%20kihlakunta%201850%20%28hk,%20mk%29.jpg> (luettu 30.3.2021)

Timo Meriluoto/Maakuntakartat/Kihlakunnankartat/Laukaan kihlakunta 1880. [https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Maakuntakartat,%20ym./Kihlakunnankartat/Laukaan%20kihlakunta%201880%20\(hk,%20mk\).jpg](https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Maakuntakartat,%20ym./Kihlakunnankartat/Laukaan%20kihlakunta%201880%20(hk,%20mk).jpg) (luettu 30.3.2021)

Timo Meriluoto/Maakuntakartat/Vaasan lääni. <https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/Maakuntakartat,%20ym./Vaasan%20l%C3%A4%C3%A4ni,%20it%C3%A4osa%201817.jpg> (luettu 30.3.2021)

Unesco. *World Heritage List*. <https://whc.unesco.org/en/list/?&> (luettu 12.4.2021)

Unesco. *World Heritage List*. *Petäjävesi Old Church*. <http://whc.unesco.org/en/list/584> (luettu 16.3.2021)

Unescos kansainväliset kulttuuriperintösopimukset. Museovirasto, <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia> (luettu 12.4.2021)

University of Jyväskylä, JYX Digital Repository. www.jyx.jyu.fi/handle/123456789/23793 (luettu 30.3.2021)

Virkkala, K. et.al. *Suur-Jämsän historia I*. Jämsän, Korpilahden, Petäjäveden, Muuramen, Säynätsalonen, Jämsänkosken ja Koskenpään kunnat. Forssa, 1954

Weckman, Emilia. *Tuulivoimalat ja maisema*. Suomen ympäristö 5/2006. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2006

1840 om hösten. Petäjävesi kyrka och gamla prestgård (hvilken sednare brann 1845.) Petäjäveden kirkko ja vanha pappila. Carl Erik Soldan ja August Fredrik Soldan, 1840. (Kuva Finna / Museovirasto).